

İstanbul Üniversitesi
Kadın Araştırmaları Dergisi

Istanbul University
Journal of Women's Studies

Sayı/Issue: 23 Yıl/Year: 2021

**İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi/
Istanbul University Journal of Women's Studies**

Sayı/Number: 23 • Ekim/October 2021
e-ISSN: 2717-6215 • DOI: 10.26650/iukad

Sahibi / Owner

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN

İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Conservatory, Department of Ethnomusicology and Folklore, Istanbul, Turkey

Sorumlu Müdür / Responsible Director

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN

İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Conservatory, Department of Ethnomusicology and Folklore, Istanbul, Turkey

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
Bozdoğan Kemerı Cad. No: 1, Vezneciler / Beyazıt, İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00 / 10486

E-mail: iujws@istanbul.edu.tr

<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/iukad/home>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iujws>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,

Fatih / İstanbul - Türkiye

Phone / Telefon: +90 (212) 440 00 00

Baskı / Printed by

İlbey Matbaa Kağıt Reklam Org. Müc. San. Tic. Ltd. Şti.

2. Matbaacılar Sitesi 3NB 3 Topkapı / Zeytinburnu,

İstanbul - Turkey

www.ilbeymatbaa.com.tr

Sertifika No: 17845

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.
The publication languages of the journal are Turkish and English.

Nisan, Ekim aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası,
hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.
This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published Biannual in April & October.

Yayın Türü / Publication Type: Yaygın Süreli / Periodical

**İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi/
Istanbul University Journal of Women's Studies**

Sayı/Number: 23 • Ekim/October 2021

e-ISSN: 2717-6215 • DOI: 10.26650/iukad

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT BOARD

Baş Editor / Editor-in-Chief

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN, İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - mehtapd@istanbul.edu.tr

Alan Editörleri / Section Editor

Dr. Öğr Üyesi Şenay KARA, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - senay@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Ercan SARIDOĞAN, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Ekonometri Bölümü, İstanbul, Türkiye - ercan.saridogan@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Hülya KESİCİ ÇALIŞKAN, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Teorisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - kesici@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Nil KARABAĞ BULUT, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, İstanbul, Türkiye - nilkarabag@gmail.com

Dil Editörleri / Language Editors

Elizabeth Mary EARL, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye - elizabeth.earl@istanbul.edu.tr

Alan James NEWSON, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye - alan.newson@istanbul.edu.tr

**İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi/
Istanbul University Journal of Women's Studies**

Sayı/Number: 23 • Ekim/October 2021
e-ISSN: 2717-6215 • DOI: 10.26650/iukad

YAYIN KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Doç Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN, İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - mehtapd@istanbul.edu.tr mehtapdem@gmail.com

Prof. Dr. Elif HAYKIR HOBİKOĞLU, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Teorisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - elifh@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Şenay KARA, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - senay@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Ercan SARIDOĞAN, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Ekonometri Bölümü, İstanbul, Türkiye - ercan.saridogan@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Hülya KESİCİ ÇALIŞKAN, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Teorisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - kesici@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Bedia DEMİRİŞ, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - bdemiris@istanbul.edu.tr

Dr. Ayşegül KAYAĞLU, YILMAZ, İstanbul Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Ekonomi Bölümü, İstanbul, Türkiye - kayaogluylmaz@itu.edu.tr

Dr. Ayşe CANATAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye - ayse.canatan@hbv.edu.tr

Prof. Dr. Funda SİVRİKAYA ŞERİFOĞLU, İstanbul Aydın Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği, İstanbul, Türkiye - fundaserifoglu@aydin.edu.tr

Dr. İdil UZ AKDOĞAN, UCL Slav ve Doğu Avrupa Çalışmaları Okulu (SSEES), Londra, İngiltere - i.akdogan@ucl.ac.uk

Dr. İdil ERSOY BABULA, Greenwich Üniversitesi, Sistem Yönetimi ve Strateji Anabilim Dalı, Londra, İngiltere - a.i.ersoy@gre.ac.uk

Dr. Öğr. Üyesi Nil KARABAĞ BULUT, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, İstanbul, Türkiye - nilkarabag@gmail.com

İçindekiler Table of Contents

MAKALELER / ARTICLES

Araştırma Makalesi / Research Article

Adlarımıza Yer Vermeyen “Mitler Kitabı”nı Revize Etmek: Adrienne Rich’in “Batığa Dalmak” Başlıklı Şiirinin Yapısökümcü Feminist Eleştirel Çözümlemesi

Revising the “Book of Myths in Which Our Names Do Not Appear”: A Deconstructive Feminist Critical Analysis of Adrienne Rich’s Poem “Diving into the Wreck” 1
Şenay KARA

Araştırma Makalesi / Research Article

Muhalef Bir Gazeteci-Yazar: Nimet Arzık ve Yön Dergisindeki Yazıları

An oppositional Journalist-Writer: Nimet Arzık and Her Articles in Yön Periodical 29
Nur N. ÖZMEL

Araştırma Makalesi / Research Article

Kadınlara Yönelik Her Türlü Şiddet ve Ayrımcılığı Hukukun Kesişen Adaletsizlikleri Üzerinden Okumak

Understanding All Forms of Violence and Discrimination Against Women:
A Call for an Intersectional Analysis 53
Demet Aslı ÇALTEKİN

Araştırma Makalesi / Research Article

Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stresin Çalışma Hayatından Ayrılma Niyeti Etkisinde Algılanan Örgütsel Desteğin Rolü

Influence of Perceived Organizational Support on Effect of Prenatal Stress and Intention to Leave Workforce 71
Metin SÖYLEMEZ, Ahmet KAYA

Araştırma Makalesi / Research Article

Preventing Violence Against Women Through Raising Awareness on Gender Among University Students

Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Konusunda Farkındalık Oluşturarak Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi 87
Havva KARADENİZ

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 14.09.2020

Kabul: 11.01.2021

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Adlarımıza Yer Vermeyen “Mitler Kitabı”nı Revize Etmek: Adrienne Rich’in “Batığa Dalmak” Başlıklı Şiirinin Yapısökümcü Feminist Eleştirel Çözümlemesi

Revising the “Book of Myths in Which Our Names Do Not Appear”: A Deconstructive Feminist Critical Analysis of Adrienne Rich’s Poem “Diving into the Wreck”

Şenay KARA¹

Öz

Adrienne Rich’in, kadın hareketinin en dikkate değer edebî metinlerinden biri olarak yorumlanan “Batığa Dalmak” (“Diving into the Wreck”) başlıklı şiirinde, mecazi bir batığa yapılan mecazi bir dalış anlatılmaktadır. Şiirin henüz ilk dizesinde, dalıştan önce ilk iş olarak gerçekleştirilen bir “okuma” eyleminden söz ediliyor olması ve okunan metnin de “mitler kitabı” olması ise, şiirin bütünü açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü, şiirin son dizesinde de, o mitler kitabında, (aralarında şiirdeki anlatıcının da bulunduğu) ötekileştirilmişlerin adlarına yer verilmediği, sarsıcı bir biçimde ifade edilmektedir. Kurgusal ve yanlış üretimler olmalarına karşın mutlak otorite konumunda bulunan ve toplumsal yapıları, kimlikleri, toplumsal cinsiyet rollerini eşitsizce belirleme gücüne sahip olan ayrımcı, baskıcı, sessizleştiren ideolojik söylemleri ve anlatıları simgelemektedir bu mitler kitabı. Bu nedenle, bu mitleri eleştirel bir farkındalıkla yeni baştan okumak, revize etmek yaşamsal önem taşımaktadır. Eşitsizlikleri doğallaştıran, meşrulaştıran bu kanonik ataerkil anlatıların neden olduğu yıkımı temsil eden “batığa” dalarak gerçekleri görebilmek/gösterebilmek ancak böyle mümkün olabilecektir. Yerleşik güç ilişkilerince belirlenmemiş yeni bir alımlama ve anlatma alanını simgeleyen denizin sahne olarak kullanılmasıyla, anlatıcı geminin neden dipte yatan bir enkaz olarak son bulduğunu anlayabilecek, anlatabilecektir. Adına yer vermeyen mitler kitabına alternatif karşı-anlatılar tasarlayabilecektir. Şiirde bu amaçla çıkılan keşif yolculuğunun, anlatıcının yalnızlığı ve lirik bireysel dramıyla (“ben” ile) başlarken, sayısız başkalarınınca da yaşanan büyük bir toplumsal sorunun idraki ile, giderek (“biz” olarak) güçlenmekte olduğu görülmektedir. Bu makalede, eşitsizliklerin ve ayrımcılıkların, şiirin güçlü edebî, estetik, mecazi temsil yöntemleriyle nasıl etkili bir biçimde resmedilmekte, sorgulanmakta ve geçersizleştirilmekte olduğunun, yapısökümcü feminist bir eleştirel çözümlemesi gerçekleştirilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Feminist şiir, Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Yapısökümcü feminist edebiyat kuramı ve eleştirisi, Adrienne Rich, Batığa Dalmak

Abstract

Considered one of the most notable literary texts of the women’s movement, Adrienne Rich’s poem “Diving into the Wreck” presents a metaphorical dive into a metaphorical wreck. It is crucially important that in the first line of the poem there is a reference to the act of “reading” as the first thing done before the dive and that the text read is the “book of myths”. For in the last line of the poem, it is strikingly revealed that there is no place in this book of myths for the names of the Others (including the speaker of the poem). This book of myths symbolises the discriminatory, oppressive, silencing ideological discourses and narratives which, despite being fictional and biased constructions, occupy the position of absolute authority and have the power to define social structures, identities, and gender roles unequally. Therefore, it is vital to re-read and revise these myths with a critical awareness. Only by doing this can one dive into and see/show

¹ Sorumlu Yazar: Şenay Kara (Dr. Öğr. Üyesi), İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye E-posta: senay@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0001-5383-2917

Atf: Kara, S. (2021). Adlarımıza yer vermeyen “mitler kitabı”nı revize etmek: Adrienne Rich’in “Batığa Dalmak” başlıklı şiirinin yapısökümcü feminist eleştirel çözümlemesi. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women’s Studies*, 23, 1–27. <https://doi.org/10.26650/iukad.2021.100010>

the truth in the “wreck”, which is the symbol of the devastating harm caused by these canonical patriarchal narratives that normalise and legitimise inequalities. With the use of the sea as the setting, as a symbol of a new realm for reception and expression unconditioned by the established power relations, the speaker can understand and express the reasons why the ship ended up as a wreck deep in the ocean. S/he can create counter-narratives as alternatives to the book of myths that excludes her/his name. It is seen that starting with the loneliness and the individual lyrical drama (the “I”) of the speaker, the expedition in the poem is gradually empowered (as “we”) with the realisation that it is a huge social problem experienced by so many others too. This article presents a deconstructive, feminist critical analysis of how inequalities and discrimination are depicted, questioned and invalidated effectively through the powerful literary, aesthetic, and metaphorical representational methods of the poem.

Keywords

Feminist poetry, Gender inequality, Deconstructive feminist literary theory and criticism, Adrienne Rich, Diving into the Wreck

Adlarımıza Yer Vermeyen “Mitler Kitabı”nı Revize Etmek: Adrienne Rich’in “Batığa Dalmak” Başlıklı Şiirinin Yapısökümcü Feminist Eleştirel Çözümlemesi¹

“Revizyon –geriye bakmak, taze bir bakışla görmek, eski bir metne yeni bir eleştirel yönelimle girmek eylemi– bizler için kültür tarihinde bir bölüm olmaktan çok daha fazlasıdır: Bir hayatta kalma eylemidir... Geçmişte yazılanları bilmeye, şimdiye kadar olduğundan daha farklı bir biçimde bilmeye ihtiyacımız var; bir geleneği geleceğe taşımak için değil, o geleneğin üzerimizdeki etkisini kırmak için.”²

Adrienne Rich

Adrienne Rich’in “Batığa Dalmak” başlıklı şiirinin henüz ilk dizesinde “okuma” eyleminden söz ediliyor olmasının, şiirin bütünü açısından büyük önemi vardır. Şiirdeki anlatıcı, şiirin açılış dizesinde “ilkın mitler kitabını okumuş” (BD, 1)³ olduğunu söylediğinde vurgulanmış olan “okuma eylemi” aynı anda farklı düzlemlerde yankı bulmaktadır: Bir yandan, şiirin anlatıcısı kendi gerçekleştirmiş olduğu okuma eylemini ve okuduğu metni bildirmekteyken, öbür yandan, “okuma”, “okur” ve “okunan metin” temalarının ortaya çıkmasıyla, bu şiirin okuru –şu anda Rich’in şiirini okumakta olan bizler– tarafından da bir başka okuma eyleminin gerçekleştirilmekte olduğunu hatırlatabilecek bir bağlam oluşmaktadır. Dahası, okuma eylemine dikkat çekilmesinin, “yazma” temasını da beraberinde getirmesi kaçınılmazdır. Ve aynı şekilde, yazma eylemi de eşzamanlı olarak farklı çağrışımları beraberinde getirebilecektir: Bir yanda anlatıcının okumuş olduğunu söylediği “mitler kitabı”, bu kitabın yazılışı ve kitabı yazan(lar) varken, öbür yanda da şu anda şiirini okumakta olduğumuz şairin –Adrienne Rich’in– yazma eylemi ve okur olarak bizlerin de o yazma eyleminin ürünü olan kurmaca, edebî bir metinle karşı karşıya olduğumuz gerçeği bulunmaktadır. Böylece, daha açılış dizesinden başlayarak, anlatıların ve metinlerin varlığına, üretim ve alımlanma süreçlerine işaret eden bir kapıyı aralamaya başlamaktadır şiir.

Bu bağlamda çok önemli bir nokta da anlatıcının okuduğunu söylediği metnin “mitler” kitabı olmasıdır elbette; çünkü böylece, metin, metnin yazarı, yazılması ve okunması gibi konulara, bu metinlerdeki anlatıların “gerçek” ile ilişkisi konusu da

¹ Adrienne Rich’in “Batığa Dalmak” (“Diving into the Wreck”) başlıklı şiiri, şiirle aynı adı taşıyan ve 1973 yılında yayımlanan *Diving into the Wreck: Poems 1971-1972* (Batığa Dalmak: Şiirler 1971-1972) başlıklı kitapta yer almaktadır.

Şiir, Ayşe Nihal Akbulut tarafından “Batığa Dalmak” başlığı ile Türkçeye çevrilmiştir (2020).

“Batığa Dalmak” başlıklı şiirin Türkçeye çevrilmiş tam metni Ek-1 olarak makalenin sonunda verilmektedir.

² Adrienne Rich, “When We Dead Awaken: Writing as Re-Vision” (Biz Ölümler Uyanınca: Revizyon olarak Yazmak). (*College English*, Cilt 34, Sayı 1, 1972, 18-30), s.18-19.

Bu alıntı ve bu makalede İngilizce kaynaklardan yapılan tüm öbür alıntılar, kaynakçada aksi belirtilmediği sürece, bu makalenin yazarı tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

³ Bu makale içinde, şiire yapılan tüm göndermeler, başlıkta yer alan “Batığa Dalmak” sözcüklerinin baş harfleri olan BD harflerinin ve ardından da dize numaralarının parantez içinde verilmesi ile belirtilecektir.

dâhil olmaktadır. John Sutherland'in ifadesi ile “edebiyatlarını yazmak yerine ‘anlatan’ toplumlarda ortaya çık[mış]” olan mitler (Sutherland, 2014, s.7), yüzyıllar içinde giderek yazıya geçirilmiş ve farklı temsil formları ile toplumsal ve kültürel alanlar üzerinde çok geniş ve derin bir etkiye sahip olmuş anlatılardır. Aşağıda daha ayrıntılı ele alınacak olan mitlerde, gerçeküstü öğelere de yer veren içerikleriyle, yaşama ve varoluşa ilişkin paradigmatik temsiller, evrensel açıklamalar, örnek oluşturacak davranış modelleri ve değerler sunulmaya çalışılır.

Mitler, bir yandan, “[d]oğanın farklı özelliklerini açıklamak ya da toplumun psikolojisini, geleneklerini ya da ideallerini betimlemek gibi yöntemlerle bir halkın dünya görüşüne temel örnekler sunma işlevini gören, doğaüstü varlıklarla, atalarla ya da kahramanlarla ilgili geleneksel eski çağ öyküsü”⁴ olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, yine “Batığa Dalmak” başlıklı şiirin yazıldığı ve okunduğu çağdaş zamanlarda (ve şiirin yazıldığı dile ait sözlüklerde), “mit” sözcüğünün yukarıdaki tanımına ek olarak bir yandan da “özellikle de bir ideolojinin bir parçası olan kurmaca ya da yarı gerçek”⁵, “bir kişi, olay ya da kurumla ilgili, genellikle kanıtlanmamış ya da yanlış olan bir ya da bir dizi inanç”⁶ ve “yaygın olarak inanılan fakat yanlış olan fikir”⁷ gibi anlamları ifade etmek üzere de kullanılabilir olması, adlandırma, tanımlama, dilin ifade imkânları ve kullanımları, göndergesellik gibi konuları belirginleştirmekte ve sorunsallaştırmaktadır. Mitler ve gerçekler; anlatılar ve anlatılmaları; gösterge, gösteren, gösterilen... Bu kavramların, şiirin açılış dizesiyle birlikte sezdirilmeye başlaması; kimlikleri, insan davranışını, toplumsal rolleri ve yapıları tanımlama, üretme ve yerleştirme gücüne sahip söylemlerin, (kurmaca) anlatıların ve toplumsal düzen kurgularının sorgulamaya açılmasına yönelik bir zeminin oluşumuna hizmet etmektedir. Metin üretme ve okuma süreçlerine dikkat çeken bu bağlamda, tüm bu önemli kavramlara yönelik bir farkındalığın canlandırılması eşlik edecektir şiirin okuruna başlangıçtan itibaren. Dolayısıyla da eleştirel bir metin alımlama sürecinin gerekliliği konusu da dâhil olacaktır bu bağlama. Rich'in “bizden satır aralarını okumamızı değil, *başka türlü* okumamızı istediğini” söyleyen James McCorkle'in yorumu bu bağlamda dikkate değer niteliktedir (McCorkle, 1989, s.110).

Hemen arkasından da, ikinci dizede, anlatıcı, sonra da “fotoğraf makinasına film takmış” (BD, 2) olduğunu –bu görsel kaydetme (belgeleme, kalıcılaştırma ve kaydedileni daha sonra başkalarına gösterme) aygıtını da kullanıma hazırladığını– söylediğinde, farklı (dilsel ve görsel) temsil biçimleri konusu ortaya çıkmaya başlamıştır bile. Üstelik, birinci ve ikinci dizelerde sunulan bu okuma ve fotoğraf makinasını hazırlama eylemlerinin, şiirin başlığında sunulan o büyük, ana eylemin –“Batığa

⁴ *American Heritage Dictionary of the English Language*, 2020.

⁵ *a.g.e.*

⁶ *Random House Kernerman Webster's College Dictionary*, 2020.

⁷ *Cambridge Dictionary*, 2020.

Dalmak” eyleminin– öncesinde gerçekleştirilmiş olması ise bu iki hazırlık eyleminin anlam(lar)ına ve önemine ilişkin okurun daha en başta dikkatini çekmektedir. Tüm bunlarla, okura, bir yandan şiirin tematik içeriğine odaklanılırken, öbür yandan da farklı temsil türlerinin (ve bu türlerin üretim ve alımlanma süreçlerinin ve işleyiş mekanizmalarının) bu içerikle olan ilişkisini ve önemini de göz önünde bulundurmak gerektiği hatırlatılmaktadır. Böylelikle, bu konularda farkındalık bir okuma sürecinin imkânları ve gerekliliği gibi konulara işaret eden bir bağlam oluşmakta ve güçlenmektedir. Buna bağlı olarak şimdi okurun, özgürleştirici bir mesafe ile kendi okuma (şiire *dalma*) eylemine başlayabilmesinin imkânları da bu bağlamda ele alınabilir. Alice Templeton’ın belirttiği gibi: “Rich’in şiirleri, her şeyden önce, bilinçli birer kültürel katılım eylemidir. Bu şiirler, yazarla, okurla ve toplumla hem eleştirel hem de yaratıcı bir ilişki içindedir” (Templeton, 1994, s.6).

Cheryl Walker’ın “kadın hareketinden çıkan en güzel şiirlerden biri” olarak yorumladığı (Walker,1973) “Batığa Dalmak” başlıklı şiir, Rich’in şiirle aynı adı taşıyan şiir kitabında yer almaktadır (*Diving into the Wreck: Poems 1971-1972*). Templeton bu kitabın, “pek çok teması şair için yeni olmasa da ... eleştirmenlerce genellikle Rich’in ilk açıkça feminist şiir kitabı” olarak yorumlandığını söylemekte ve Rich’in şiirinin “bir bütün olarak tamamen feminist bir vizyonla belirlenmiş” olmasının bu kitapla gerçekleştiği yorumunu yapmaktadır (Templeton, 1994, s.9, 33). Burada görülen eşitlikçi, özgürlükçü ve başkaldıran yaklaşım, şiirin yazıldığı dönemin toplumsal, tarihsel, kültürel ve politik art alanını oluşturan –1960’ların ve 70’lerin hak ve özgürlük arayışı hareketleri, kadın hareketi, savaş karşıtı eylemler gibi– pek çok önemli konu ile de paralellik göstermektedir. Amerikan şiirinin önemli adlarından olan Adrienne Rich (1929-2012), döneminin önde gelen şiir anlayışlarıyla daha uyumlu bir çizgi içinde yola çıkıp, sonrasında giderek, kimlik, toplumsal cinsiyet, eşitlik, toplumsal adalet, ayrımcılık karşıtlığı gibi yaşamsal temaları –hem içerik hem de biçim açısından– daha gelenek dışı bir yolla, yüksek sesle ve hatta radikal bir şekilde işleyen bir şair, yazar, akademisyen ve entelektüel olarak yerini giderek belirginleştirmiştir. Aldığı pek çok ödülün yanı sıra, *Diving into the Wreck* (Batığa Dalmak) adlı kitabı için kendisine sunulan ödül de⁸, ancak aday gösterilen diğer iki şair olan Audre Lorde ve Alice Walker ile birlikte ve “ataerkil bir dünyada sesleri duyulmamış ve hâlâ da duyulmayan bütün kadınlar adına” almayı kabul etmiştir (Keyes, 2008, s.136).

“Batığa Dalmak” başlıklı şiirde, mecazi bir batığa yapılan mecazi bir dalış anlatılmaktadır. Denizin dibinde yatan bir gemi enkazına dalma eyleminin akla ilk getirdikleri ise, keşif, ara(ştı)ma, inceleme, dibe gömülmüş olanı bulma, kurtarma, kayıplarla yüzleşme gibi kavramlar olmaktadır. Bu batmış olma, (olması gerektiği gibi) işlemediği ve bir bütün olarak çalıştırılmadığı için daha fazla sağlıklı ilerleyememe ve dibe çökme imgeleri, bir başarısızlığa işaret etmektedir. Amaca ulaşamamasına, hedefe

⁸ “National Book Awards (Ulusal Kitap Ödülleri) 1974”

varılamamasına neden olan eksiklikleri düşündürmektedir. Şiirin mecazi çerçevesinde, bireyi çevreleyen eşitsiz sosyo-kültürel, politik, ekonomik bağlamlardaki yıkıcı sorunları –Templeton’ın ifade ettiği “modern uygarlığın harabe halini” (Templeton, 1994, s.44)– getirmektedir akla.

Dalışa hazırlanırken, ilk iki dizede belirtilen “mitler kitabını okumuş” (BD, 1) ve “fotoğraf makinasına film takmış” (BD, 2) olmanın yanı sıra, anlatıcının hemen sonra da “bıçağın ağzını yoklamış” (BD, 3) ve “siyah kauçuktan beden zırhını” kuşanmış (BD, 4-5) olması bir savaşa hazırlık sahnesini çağrıştırmakta ve bu dalışın güçlükler ve tehlikeler barındırabileceğini düşündürmektedir. Bu şekilde bir hazırlanma ve yola çıkma motifi, aslında mitlere özgü bir savaş hazırlığını ya da Sutherland’in “tarihsel olarak mitlerden evrimleşir” (Sutherland, 2014, s.14) diye tanımladığı epik anlatılarda resmedilen bir epik kahramanın savaşmak üzere yola çıkışını örnekliyor gibidir. Oysa bu şiirin okuru, şiir ilerledikçe netleşecek olduğu üzere, mitler ve epik anlatılardaki baskın ataerkil kahramanlık serüvenlerinden biri ile karşı karşıya değildir. Bu açıdan, buradaki mit ve epik çağrışımları aslında Terry Eagleton’ın, “bir şey söylerken, bu söylenenin tersi bir şey yapmak” şeklinde tanımladığı (ve “alçakgönüllüğün erdemlerini, kabadayıcı bir ton kullanarak anlatmak” örneğiyle açıkladığı) “performatif çelişki” kavramını hatırlatmaktadır (Eagleton, 2007, s.88). Evet, anlatıcının bu dalışa hazırlanırken yaptığı ilk şey “mitler kitabını” okumak olmuştur. Fakat bu mitler kitabının, yol gösterici olarak kabul edilen, güvenle ve sorgusuzca teslim olunan kadim bilgilerle dolu bir kaynak değil, yeniden ele alınması, sorgulanması, değiştirilmesi, hatta –bu haliyle– tümüyle geçersizleştirilmesi gereken, içinde büyük eksikler ve yanlışlar barındıran bir kaynak olduğu fikri şiir boyunca giderek daha da netleşecektir. Bunun en güçlü kanıtı ise, anlatıcının şiirin son üç dizesinde (BD, 92-94) dile getireceği durumla sarsıcı bir biçimde ortaya çıkacaktır:

bir mitler kitabı
içinde
yok adlarımız.

Bu sessizleştiren, yok sayan, içinde bazı adlara yer vermeyen metin kavramı, Pierre Macherey’in, bir metnin neler söylediğini anlayabilmek için aslında metnin söyle(ye)mediklerine bakmak gerektiği yönündeki görüşünü düşündürmektedir (Macherey, 1978, s.59-60). Metinler üzerinde kaçınılmaz olarak etkisi olan baskın ideolojilerin şekillendiriciliği nedeniyle, metinlerde söylen(e)meyenler, bastırılan fikirler, kimlikler ve gerçekler, metnin içindeki boşluklar olarak kendini göstermektedir aslında. Bu nedenle, farkındalıklı bir okuma ile yaklaşıldığında görüleceği üzere, metinlerdeki bu suskunluklar ve boşluklar, ideolojilerin eşitsiz ve baskıcı işleyiş biçimlerinin görünür-lük kazandığı noktalardır. Dışladıklarının ve sansürlediklerinin yokluğuyla doludur bu metinler. Bu nedenle de aslında kendi kendini, yarattığı boşluklar ve eksiklikleri üzerinden ele veren, yapısökümüne uğratılmaya açan bu türden bir metin kavramı, Rich’in

şii boyunca, “mitler kitabı” sembolü üzerinden kendini göstermektedir. “İçinde yok adlarımız” (BD, 93, 94) ifadesi, temsil etme/yazma eyleminin büyük gücünün, bu gücü elinde bulunduranın belirleyiciliğinin ve yazma eylemine konu olanın (ya da, burada olduğu gibi, konu dahi *olamayanın*), edilgen tabi olma halinin sarsıcı bir hatırlatıcısı olmaktadır. Bu mitler kitabının –ve eşitsizlikleri, ayrımcılıkları, ötekileştirilenleri ve farklı sesleri bastırma eğilimi gösteren ve böylece söylemsel ve metinsel bir tür şiddet uygulamakta olan tüm otoriter ve mutlakçı anlatıların ve bu anlatılar üzerine inşa edilen toplumsal düzenlerin– şiirin estetik ve mecazi temsil araçlarıyla ve yöntemleriyle nasıl sorgulanmakta ve geçersizleştirilmekte olduğu, aşağıda, yapısökümcü ve feminist eleştirel çözümleme yöntemleri çerçevesinde ayrıntıyla tartışılacaktır.

Bu tehlikeli ve “kahramanca” yolculuğa çıkmadan önce, o mitler kitabı okunmalıdır, çünkü, Judith McDaniel’in vurguladığı gibi, “[e]ski hikâyeleri değiştirmek için bir yolculuğa çıkılacaksa, önce o eski hikâyeleri bilmek gerekir” (McDaniel, 2002, s.18). Şiirde çok belirleyici bir yeri olan mitler kitabının mecazi olarak neleri temsil etmekte olduğunu ayrıntıyla ele almaya başlarken, tür olarak Batı edebiyat geleneğinin temelinde yer alan “mitlerin” özelliklerini ve işlevlerini, özellikle de bu şiirle ilintili açılardan, biraz daha hatırlamak anlamlı olacaktır: Laurence Coupe’un, *Myth* (Mit) adlı kitabında aktardığı üzere, Don Cupitt mitler üretmenin, “kozmetik düzen, toplumsal düzen ve bireyin hayatının anlamı konularında nispeten bütünlüklü bir vizyon arayışı içindeki insan aklının kuşkusuz ki en başta gelen ve evrensel işlevlerinden biri” olduğunu söylemektedir. Çünkü “[b]irey, kendi hayatından, daha geniş bir toplumsal ve kozmik hikâyenin içine yerleştirilmiş bir hikâye ürettiğinde kendi hayatında bir anlam bulabilir” (Coupe, 2006, s.3).

Toplulukların tekil olanı daha geniş bir bütünün içine tamamlayıcı bir parça olarak yerleştirmek ve uyumlu bir bütün yaratmak gibi konulardaki bu eğilimi, doğal olarak, toplumda güçlü ve baskın olanın norm tanımlarını yapmasını, oluşturulacak ve muhafaza edilecek temsil edici değerleri ve uygulamaları belirlemesini ve bu tanımlara uymayan bileşenlerin (bütünden ayrılma eğilimi gösteren farklılıkların) asimile edilmesini, yok sayılmasını/edilmesini beraberinde getirebilecektir. (Şiirdeki anlatıcının ifade ettiği gibi, belki de bazı adlar hikâyelere hiç dâhil edilmeyecektir.) Bu baskın anlatı kavramı çerçevesinde, şiirin açılış dizelerindeki yola çıkışın (yukarıda da belirtildiği gibi, Eagleton’ın “performatif çelişki” tanımını örnekleyen) ironik bir biçimde mitsel ve epik yola çıkışları çağrıştırmaları açısından burada, Templeton’ın, epik türü ile ilgili olarak Bakhtin’den alıntılanarak özetlediği aşağıdaki görüş dikkate değer niteliktedir; çünkü şiirdeki “mitler kitabı” ile simgelenen otoriter anlatıların işleyiş mekanizmalarına vurgu yapmaktadır: “[B]ir tür olarak epik, kötücüllük, baskıcılık çağrıştırır; tek sesli, bütünlüklü, tutarlı dünya görüşünü sürdürebilmek için, muhalif sesleri bastırması gerekir”. (Templeton, 1994, s.37)

Zaten, bir yandan da, baskın ideolojilerin yoğun ve nüfuz eden etkisinin, (sistemin mağdur ettiği) bireyi de bütünün bir parçası olma eğilimine yöneltmesi, konuyu daha da karmaşık bir hale getirmektedir: Althusser'in “ideoloji bireylerle gerçek varoluş koşulları arasındaki hayali ilişkiyi temsil eder” (Althusser, 1971, s.18) şeklindeki görüşü çerçevesinde, kendisini çevreleyen şekillendirici ideolojilerin etkisi altında olan, sadece yaygın sosyo-kültürel normlara ve yapılara dâhil olabilirse (baskın gücün gözünden bakıldığında onaylanırsa) eksiksiz ve tam olabileceği yanılması ile hareket eden ve bu nedenle ideolojinin kendisine yüklediği özne rolünü –kendiliğinden– benimseme eğilimi gösterebilen birey de bu güçlü bütünün devamlılığına bir engel oluşturmaya-caktır çoğu kez.

İnsanın, çevresini saran her şeyden ve özellikle de başa çıkmak zorunda olduğu karmaşadan “zihinsel şekiller, örüntüler” çıkarmaya eğilimli olduğunu vurgulayan Sutherland, bu bağlamda, mitleri “insanların dünyamızı anlamlandırmasına yardım eden” araçlar şeklinde tanımlamaktadır. Neden dünyaya geldiğimiz, yaşamın amacının ne olduğu gibi büyük sorularla karşı karşıya kalan insan, bir açıklama, bir anlam bulma arayışı içindedir ve bu açıdan mitler, “kendimizi içinde bulduğumuz anlamsızlıktan anlam çıkarabilir” (Sutherland, 2014, s.8): Rastlantısallığın ve belirsizliğin ortasında, bir anlam ifade edebilecek motiflere ihtiyaç vardır. Bu yaklaşım içinde, ortada hiçbir belirgin ya da anlamlı örüntü yoksa bile, belli anlamlara işaret ettiği varsayılan bazı motifler, örüntüler yaratılabilir ve yaratılan bu örüntüler yaşamı açıklamaya, anlamlandırmaya yardımcı olur. Bu yönde bir eğilim içinde oluşturulan tanımlamalar ve anlatılar da net, güçlü, değişmez (ve dolayısıyla güvenli) bir niteliğe sahip olabilmeleri için, sıklıkla ikili karşıtlıklar üzerine kurulmaktadır. Bu çerçevede üretilen değer sistemleri de hem birbirinin karşıtı olarak hem de birbiriyle hiyerarşik bir ilişki içinde konumlandırılmış tanımlara dayanmaktadır: Akıl-duygu, kültür-doğa, aydınlık-karanlık, etken-edilgen, iyi-kötü, doğru-yanlış, eril-dişil, beyaz-siyah, erkek-kadın gibi ikili karşıtlıkların çok uzun bir listesi çıkmaktadır ortaya böylece. Derrida'nın, dilin kendinden önce var olan bir dil dışı anlamı ya da gerçeği yansıtması yerine, aslında dil ile gerçeklikler oluşturulabildiği yönündeki saptamalarını örnekler bir biçimde kurgusal –ve belirleyici güçlerin tercihleri doğrultusunda gerçekleşen– anlam inşaları olarak öne çıkmaktadır ikili karşıtlıklar. Hem dilin kendinde var olan göndergesellik sorunlarının hem de –zaten sınırlılıklarla dolu– bu aygıtın bilinçli kötüye kullanımlarının dikkate değer bir örneğidir içinde ötekileştirilmişlerin adlarına yer vermeyen “mitler kitabı”.

Üstelik, mitlerin anonim olma özelliği, bu anlatıların, belli bir tarihsel bağlamda yaşayan, kendine özgü görüşleri, yönelimleri ve seçimleri olan, adı ve kimliği belli olan kişilerin öznel yorumları olarak değil de, geniş kitlelerin bir bütün olarak üzerinde uzlaştığı nesnel ve evrensel tanımlar şeklinde alımlanmasına yönelik bir etki yaratmaktadır. Tüm yerler ve tüm zamanlar için geçerli evrensel doğruları sunma niyetini ortaya koyan bu anlatılar, insan davranışını ve kimlikleri tanımlarken, tarihsel,

toplumsal, kültürel, ekonomik, coğrafi, vb maddesel koşullardan oluşan bağlamların büyük belirleyiciliği üzerinde durmak yerine, özcü –ve dolayısıyla da deterministik– bir insan doğası varsayımı üzerinden hareket etmektedir. Böylece, örneğin, siyaha karşı beyazın ya da kadına karşı erkeğin üstünlüğü tanımı yapıldığında ve bu tanımın, belli bazı sosyo-politik, tarihsel bakış açılarının üretimi değil de “doğası gereği” böyle olduğu iddia edildiğinde; maddesel koşullarda gerçekleş(tiril)ebilecek olası değişimlerle elde edilebilecek olası yeni tanımların da önünün kesilmesi ile karşı karşıya kalınmaktadır. Değişime ve gelişime yer bulunmamaktadır. Ontolojik bir oluş, öznelerin kaderi olacaktır.

Rich’in şiirinde, sorgulanamaz ve dokunulmaz olarak yerleşmiş pek çok güçlü söylemin/metnin sunduğu kesin ve eşitsiz tanımların kurgusalılığı ve yanlılığı ortaya koyulmakta ve daha farklı temsil biçimlerini araştırmanın gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Bunun için de, bu “mitleri” yeniden ele alma, yeni baştan okuma ve yazma, “revize etme” zorunluluğu vurgulanmaktadır. Sosyo-kültürel düzenlerin inşasını, kimliği, toplumsal cinsiyet rollerini, kadını ve erkeği, eşitsiz ve özcü tanımlamalar üzerinden değil, insan üretimi olan maddesel koşulların ve tarihsel bağlamların belirleyiciliği açısından ve özgürleş(tir)me hedefiyle yeniden ele almanın gerekliliği gözler önüne serilmektedir.

Şiir ilerledikçe belirginleşerek öne çıkan toplumsal cinsiyet rolleri ve mitler konusu bağlamında, Vanda Zajko ve Miriam Leonard’ın Yunan mitolojisindeki anlatılara ilişkin yaptıkları yorumlar dikkate değer niteliktedir: “[Ş]iddetle ataerkil” bir dünyada, “kadın hep Ötekiliğin her halinin göstergesidir ve mitlerde –politik, coğrafi, kültürel açıdan– marjinal olan her ne varsa, kadın onun merkezinde yer alır” (Zajko & Leonard, 2006, s.218). İronik ve paradoksal bir biçimde, “marjinalliğin” “merkezi” olarak resmedildiği ifade edilen kadının kanonik ataerkil metinlerde olumsuzlaştırılarak stereotipleştirilmesine karşı, Rich’in de içinde bulunduğu dönemin şairlerinin tepkisini ve karşı üretimlerini Veronica Leigh House da şöyle tanımlamaktadır:

1960’larda ve 1970’lerde kadın şairler çoğu kez, eski çağlara ait mitlerdeki toplumsal cinsiyet ön kabullerine ya da toplumsal cinsiyet stereotiplerinin kendi kültürlerinde devam ettirilmesine meydan okumak için mitleri kullandılar. Bu mitsel-şiişsel çaba; eril kanona ve edebiyatta, dinde ve sanatta geleneksel kadın temsillerine meydan okumak ve bu kadınları feminist bir perspektiften yeniden yazmak ya da yeniden yaratmak şeklindeki daha geniş bir ikinci-dalga projesinin bir parçası idi. (Leigh House, 2006, s.103)

Anlatıcının mecazi zırhını kuşanarak başladığı dalış hazırlığının çağrıştırdığı epik anlatılarda da durum böyledir. Bu kahramanlık hikâyelerinde kuşanılan silahlar, zırhlar, miğferler hep “kahramanın” sembolleridir. “Kahramanlık” sözcüğünün ve bununla ilişkilendirilen tüm kavramların ise “erkeklik” ile özdeşleştirilmiş olmasını, “kadın bir epik kahraman’ kendi içinde çelişkili bir ifadedir” sözleriyle vurgulamaktadır Sutherland (2014, s.13). İyi ve yararlı olan, toplumlar için kurtarıcı ve kurucu olan,

saygın ve hayranlık verici olan, ama hep aynı zamanda da zor olan ve büyük cesaret gerektiren büyük işler bu kahramanlar tarafından gerçekleştirilir. Epik anlatılardaki “cinsiyet önyargısı”nı vurgulayan Sutherland, bu önyargının kullanılan dilde dahi doğrudan gözlemlenebildiğini, bu metinler “insanoğlunu en erkekçe haliyle gösterir” diyerek örnelemektedir⁹.

Şiirde ise anlatıcı, kuşandığı “beden zırhı”, bıçağı ve hayat kurtaran bir miğfere benzetilebilecek olan dalış maskesi ile adeta parodik bir epik kahramanlık sahnesini canlandırmaktadır. Parodiktir, çünkü anlatıcının çıktığı yolun, eşitsiz ve ayrımcı toplumsal cinsiyet rollerini besleyen bu mitleri ve epik hikâyeleri yapısökümüne uğratma işlevini yerine getirmeye yönelik olduğu açıktır. Anlatıcı, giderek yükselen bir tonla meydan okuyacaktır bu türden kurgusal ve hiyerarşik ikili karşıtlıklara. Denizlere açılmak, tehlikelere atılmak, uzaklarda ve uzun süreler boyunca türlü serüvenler yaşamak (Odysseus gibi) erkek epik kahramanlarına verilmiş bir rol iken ve kadına biçilen rol ise (yıllarca Odysseus’un karısı Penelope’nin yaptığı gibi) yerleşik baskıcı ataerkil normlarca kuşatılmış halde daima evinde sabırla beklemek iken, Rich’in şiirindeki anlatıcı –kendi sözleriyle: “ister korkudan, ister gözüpek” (BD, 88)– sulara bırakmaktadır kendini; dalmaktadır; keşif yolculuğuna çıkmaktadır. Kendisine ilişkin, kendisiyle aynı dışlanmaya ve sessizleştirilmeye maruz kalanlara ilişkin, bugüne ve geçmişe ilişkin bilgi edinmek için; hatırlamak, yüzleşmek, olanları anlamak ve yeniden ele almak için; bulguları daha sonra başkaları ile de paylaşmak üzere kaydetmek için; bundan sonra olabilecekleri tartışmak, değiştirebilmek için. Templeton’ın dediği gibi:

... Rich’in hedefi, eleştireliliğini net ve anlaşılır bir şekilde ortaya koyan –kadınların maruz kaldığı baskı koşullarını ve kadınların bunları nasıl atlattıklarını, nasıl hayatta kaldıklarını tanımlayabilen– ve lirik bir yaratıcılık özelliği taşıyan –determinist mitlerdeki hatalı yanları, okurlara ilham veren ama onları zorlamayan olumlu vizyonlar yaratarak düzeltebilen– bir şiir üretmektir. (Templeton, 1994, s.31)

Şiirde adı geçen “mitler kitabı” Erica Jong’a göre, “ataerkil düzenin eski mitleridir; eril ve dişil olanı, savaştan ve uzlaşması mümkün olmayan iki ayrı cepheye bölen mitlerdir; cinsiyetler arasındaki çatışmayı devam ettiren mitlerdir” (Jong, 1973). Öte yandan, şu da hatırlanmalıdır ki, yüzyıllardan bu yana süregelen mitler, epik anlatılar, masallar ve dokunulmaz otoriteler olarak kabul edilen daha pek çok benzer kanonik ataerkil metinde, aslında yalnızca kadın ve erkek toplumsal cinsiyet kimlikleri de değildir ikili karşıtlıklar çerçevesinde birbirinden kesin ve zıt çizgilerle ayrılan; aynı zamanda kadın figürü de kendi içinde keskin ve indirgemeci bir ayrımla (birbirinin karşıtı) iki ayrı versiyona bölünmektedir: Bu ataerkil stereotipleştirmeye göre, bir yanda onaylanmayan, olumsuzlaştırılan –“akıl temelinde hareket etmeyen, duygusal, yanlış ve günaha meyilli, düzeni tehdit eden, zayıf, baştan/yoldan çıkmış/çıkaran, kontrol altında tutulması gereken bir figür” olarak resmedilen, şeytanileştirilen– kadın

⁹ İtalik ve kalın vurgu makale yazarına aittir. (İngilizce orijinali: “mankind”).

betimlemesi; öbür yanda ise olumlanan, idealleştirilen –“ataerkil düzenin kendisi için tanımladığı ideal kadın rolünün tüm gerekliliklerini sorgulamadan benimsemiş, edilgen, uysal, itaatkâr, saf, baskılanmış, sınırlarını bilen, kendini feda eden kadın ve kutsal anne” olarak sunulan, melekleştirilmiş– kadın betimlemesi, tüm bir anlatılar tarihi boyunca varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ataerkil söylemin, kurgusal olarak üretilmişliklerini gizleyerek öznelere doğuştan getirdiği özellikler olarak sunma gayretinde olduğu bu klişe toplumsal cinsiyet rolleri, tekrar edile edile kabul görür hale gelmiş; kalıcı ve doğal kimlik özellikleri olarak algılanır olmuştur.

Bu bağlamda, Judith Butler, toplumsal cinsiyet kimliklerinin üretimini ve yerleşmesini, bu kimliklerin doğuştan getirilmiş değil, “performatif” bir biçimde sürekli tekrarlanarak üretilmiş roller olduğuna vurgu yaparak açıklamaktadır: Toplumsal cinsiyet, tıpkı belli bazı oyuncular –aktörler/aktrisler– tarafından oynanan bir tiyatro oyunu metni gibidir. Metin, onu canlandıran oyuncularından önce de vardır; o oyuncularından sonra da var olmaya devam edecektir. Ama “hayata geçirilebilmek ve gerçek olarak tekrar tekrar üretilmek için” yeni oyuncular tarafından canlandırılmaya ihtiyaç duyacaktır hep. Yeni yeni oyuncular tarafından oynandıkça varlığa gelecek, tekrar tekrar canlandırıldıkça varlığını sürdürecektir. Bu şekilde “sürekli prova edilen bir eylemdir” toplumsal cinsiyet (Butler, 1990, s.277). Mitler kitabını dolduran, toplumlarda tekrarlandıkça yerleşikleşen bu kurmaca üretimlerdir. Margaret Atwood’un ifade ettiği gibi, Rich’in şiiri, okyanusun dibinde yatan gemi enkazının da bu “hükümü geçmiş mitler”den oluştuğunu ortaya koymaktadır; “özellikle de erkeklere ve kadınlara ilişkin” olan mitlerden. (Atwood, 2009).

“Mitler kitabı” simgesinde özetlenen tüm eşitsiz sosyo-kültürel söylemlerin ve uygulamaların reddedilmesi “Batıya Dalmak” başlıklı şiirin tüm içeriğine yayılmış durumdadır. Sessizleştirmenin ve yok saymanın bir ifadesine dönüşen mitler kitabına duyulan bu tepki, bu başkaldırı ve güçlü reddediş, edebiyat tarihinin en önemli ötekileştirilmiş ve sömürülmüş karakterlerinden biri olan Caliban’ın, kendisinin köleleştirilmesine temel oluşturduğunu düşündüğü kitaplara karşı haykırışını çağırıştırılmaktadır (Kara, 2007, s.155): Shakespeare’in *Fırtına* adlı oyununda, dükalığı gaspedilen ve köhne bir tekneye koyulup kızıyla birlikte denizlere bırakılan Milano Dükü Prospero, çıktıkları uzak adada, adanın insan olarak dahi tanımlamadığı sakini Caliban’ı kölesi yapmıştır; ve Caliban, Prospero’nun, gücünü, kullandığı büyü kitaplarından aldığını düşünmektedir. O nedenle hedef alır Prospero’nun o kitaplarını. Prospero’ya karşı iş birliği yapmak istediği karakterlere seslenirken: “... önce kitaplarını almayı unutma” / ... Hepsini yak kitaplarının” diye haykırır (III. perde, II. sahne, s.83). Rich’in şiirinde, ayrımcı ve dışlayıcı “mitler kitabı”nın otoritesinin yıkılmaya çalışılması, Caliban’ın bu keskin tepkisini getirmektedir akla.

Dalışa hazırlığın anlatıldığı ilk dizelerde, anlatıcının, “Cousteau gibi değilim / dur durak bilmez ekibi ile çevrili / güneşin yıkadığı yelkenlinin güvertesinde / ben burada bir başıma” (BD, 9-12) diyerek kendi dalış girişimi ile Cousteau’nun dalışları arasındaki karşıtlığı vurgulamasının –tarihten, gerçek ve tanınmış bir karaktere gönderme yapmasının– önemli bir işlevi vardır: Dünyada pek çok farklı ülkenin televizyonlarında yayımlanan su altı belgeselleri ile tanınan Fransız okyanus araştırmacısı, deniz subayı, belgeselci Jacques Cousteau (1910-1997) ile yapılan bu karşılaştırma, anlatıcının (ve anlatıcının temsil ettiği bütün sessizleştirilmişlerin) imkânları ile bu tanınmış kimliğin temsil ettiklerinin imkânları arasındaki farka dikkat çekmektedir. Ekibinin desteği ile çevrili, gerekli eğitime, bilgiye, donanıma sahip bir araştırmacı olarak sunulmaktadır Cousteau. Bilginin sınırlarını zorlayan, bilimin ve uygarlığın gelişimine hizmet eden ve insanın doğa üzerindeki bilgisini ve dolayısıyla da kontrolünü arttıracak faaliyetler gösteren Batılı, beyaz, eril kahraman figürünü örnekleyen bu adın tersine, şiirdeki anlatıcı “bir başına” olduğunu vurgulamaktadır (BD, 12). Anlatıcının dile getirdiği bu “bir başımalık”, “yalnızlık” teması şiirin ilk yarısı boyunca defalarca karşımıza çıkmaktadır. (Yine belgesellerden hatırlanacağı üzere, Cousteau’nun okyanus araştırma gemisinin adının *Calypso* olması da ayrıca dikkat çekicidir; çünkü Homeros’un *Odysseia* destanında adı geçen güçlü bir Tanrıçanın adı, burada, eril kahramanın hizmetindeki bir araca verilmiş olan bir ad olarak ortaya çıkmaktadır.)

Sahip olunan koşullar açısından anlatıcı ile karşılaştırılmak üzere tarihten, tanınan, gerçek bir kimliğin seçilmiş olması, toplumsal cinsiyet kimliklerinin tanımlarını ve eşitsizlikleri, mitlerin çağrıştırdığı kurgusal fantastik dünyadan çekip alarak, gerçek dünyanın insan üretimi maddesel koşulları bağlamına oturtmak işlevini görmektedir. Öğrenme, keşfetme, bilme ve bilgi yayma eylemleri için gerekli olan sosyo-ekonomik ve kültürel koşulların önemine dikkat çekilmektedir. Adı olan, adı ve eylemleri tarihe yazılmış olan bir yandadır; “mitler kitabında” adları bulunmayanlar diğer yanda.

Fakat, bir yanda mitlerin evrensellik ve tüm zamanlar için geçerlilik varsayımı çerçevesinde özcü bir yaklaşımla tanımlanan kimlik ve toplumsal cinsiyet rollerinin, öbür yanda ise tarihin somut ve maddî koşulları tarafından şekillendirilen ve dolayısıyla da değişime, gelişime açık olan kimlik tanımlarının karşıtlık içinde tartışıldığı bu düzlemde, ironik bir boyut da içermektedir bu tarihsel figürün adının şiirde yer alması: Çünkü, Cousteau figürünün şiire dâhil edilmesi, mitlerden değil, yakın tarihin kayıtlarından ve anlatıcınıninki ile karşılaştırıldığında avantajlı olanaklarını yansıtmaları açısından gerçekleştirilmektedir. Bu da, şiirde sorgulanmak istenen “mitler kitabının” eşitsizliklerle dolu içeriğinin, aslında fantastik kurgularla özdeşleştirilen mitler dünyasının malzemesinden değil, baskın ataerkil değerler sistemi içinde yaşanan ve kayda alınan tarihin içinde bulunan malzemedeki oluştuğunu göstermektedir. Bu nedenle, hem –olguları kaydederek yansıtmaya hedefindeki– tarihin alanında yer alan kimliklerin oluşumundaki kurgusal yanı, hem de tarih yazımı etkinliğinin (öznel) seçme, ayıklama,

yansıtma ve temsil süreçlerini düşündürmesi açısından, mit-tarih karşıtlığı da bu noktada daha karmaşık bir hale getirilerek sorunsallaştırılmış olmaktadır böylece.

Anlatıcının vurgulanan yalnızlığı içinde, “... hep orada / kendi halinde asılı” (BD, 14-15) duran merdivene ilk adımın atılması ile dalış başlamaktadır. Bu gerecin, merdiven imgesinin genelde düşündürdüğü tırmanış işine değil, aşağıya inmeye yönelik olarak burada olması da önemlidir: Gömülü olanı, batmış ve saklı olanı, artık çalış(tırıl) madığı için sahneden çekileni –batığı– barındıran diplere götürecektir anlatıcıyı; ve bu türden bir (aşağıya) yolculuk, aslında bir tırmanış gibi zordur. Hava ile suyu ve bu ikisinin şiirde temsil etmekte olduğu iki dünyayı ayıran kritik önemdeki araçtır merdiven. Bilinen dünya ile bilinmeyen arasındaki geçişi sağlayandır. Girilen su altı dünyası (ve ulaşılmak istenen gemi enkazı), yukarıdaki bildik dünyanın bu bilinen şekilde kurgulanmış olmasının nedenlerine, sonuçlarına ve işleyiş biçimlerine ilişkin bilgilerin yattığı, bunları ayna misali yansıtan kaynaktır mecazi düzlemde. Dışarıdan bakabilmeyi sağlayan bir alan işlevi görmektedir.

Bu önemli bilgilere doğru basamaklardan inmeye başlamaktadır anlatıcı. Fakat dalış paletlerinin “gülünç”, maskenin “kasvetli ve hantal” (BD, 6-7) olarak betimlenmesi; hatta anlatıcının paletlerle kendisini “sakat gibi” (BD, 29) hissetmesi ve merdivenden aşağıya inişini, “sürünerek böcek gibi” (BD, 30) diye tanımlaması, anlatıcının ve onun temsil ettiklerinin, çok uzun bir zaman yoksun kaldıkları, tanıdık olmadıkları bu keşif gereçlerini kullanmaya başlamalarının ve hedeflenen keşif eylemini gerçekleştirmelerinin hiç kolay olmayacağını göstermektedir. Akla, edebiyat tarihinin Kafkaesk böcek motifini getiren bu sahnede, baskın kurgusal düzenin ve eşitsizlik ortamının içinde kendisine yabancılaşan, kendini bulmaya ve gerçekleştirmeye ihtiyaç duyan öznenin, bu geçiş ve dönüşüm aşamasındaki tedirginliği, yalnızlığı, bilinmezliklerle ilgili kaygıları ve yaşadığı zorluklar öne çıkmaktadır.

Anlatıcının okyanusa girdiği sırada ise, yeni ve bilinmeyen bir dünyaya atılmakta olan zor bir ilk adımın ifadesi olan suyla temas anı, şiirin biçimsel özellikleri ile de etkili bir biçimde yansıtılmaya başlamaktadır. Bu açıdan, Eagleton’ın, biçim ve içerik arasındaki, sözcükler ve anlam arasındaki içsel bağı dile getiren, içeriğin ve biçimsel özelliklerin belli bir anlamı aktarma ve belli bir etki bırakma konusunda genellikle bütünleşik olarak işlediğine dikkat çeken ve özellikle de şiir türünde biçim ve içeriğin “iç içe geçmiş” olduğunu vurgulayan tanımlarını örneklemektedir bu noktada şiir (Eagleton, 2007, s.47, 67): Peş peşe, (hızla ve telaşla soluk alıp vermeye çalışırcasına) kesik kesik ve birbirine girişik olarak, bir dizeden taşıp sonraki dizelerde devam eden, noktalama işaretlerinin sağlayabileceği düzenin (ve kolay anlamlandırılabilirliğin) dışında ve ritmi yükselerek akan cümleler; anlatıcının suyla buluştuğu andaki kaygısını, artan heyecanını yansıtmaktadır:

İlkin hava mavi derken
gitgide koyu mavi ve sonra yeşil ve sonra
kapkara gözlerim de karıyor ve yine de
maskem güçlü
kanımı hızla pompalıyor (34-38)

Bu telaşlı geçişin ardından ulaşılan yeni alanın, geride bırakılan ve hiyerarşik iktidar ilişkilerince belirlenen kurgusal düzenden farklı olabileceğini görmektedir şimdi anlatıcı. Burada, geride bırakılan alanın kontrolünün dışında kalabilecek yeni alımlama ve ifade etme imkânları bulunabileceğini görmekte ve göstermektedir:

deniz bir başka öykü
denizin güçle bir ilgisi yok (39-40)

Ayrımcı ideolojilerin sert etkilerinin uzanmadığı, koşullanmışlıklarca belirlenmeyen yeni bir bakma, görme ve değerlendirme biçiminin olanaklı olabileceği, ezberlerden arınmış yeni bir sahneyi simgelemektedir deniz. Öyle ki, en temel hayatta kalma eylemi olarak görülebilecek soluk almak bile farklıdır şimdi: “burada aşağıda farklı solumak” (BD, 51). Hiç düşünmeden yapılan, en olağan ve doğal sayılan davranışların bile ayrıntılarına ve başka şekilde de gerçekleştirilebileceğine ilişkin bir fark ediş yaşanmaktadır şimdi. Burada, denizin içinde, “kendi başıma öğrenmeliyim / bedenimi zorlamadan çevirmeyi / derin ögenin içinde” (BD, 41-43) diyen anlatıcı, anne rahminde (yaşama doğru işleyen süreçte) sıvının içinde dönen cenini hatırlatmaktadır. Özneliğini, kimliğini, asimile edici ve baskıcı söylemlerin dışında, henüz bunlara maruz kalmadan önceki başlangıç noktasında imiş gibi yeniden keşfedip sıfırdan, yeni baştan varlığa getirmeyi denemek ister gibidir. Coupe’un bazı mit örneklerini incelerken denize ilişkin yaptığı, “bir arketip olarak adlandırılabilir kadar sık rastlanan bir sembol” ve “paradoksal olarak hem ölümle hem de yeni bir yaşamla ilintili” şeklindeki yorumu, bu bağlamda ayrıca dikkate değer görünmektedir (Coupe, 2006, s.2): Evet, denizin dibinde cansız yatana da göstermektedir şiir bu aşamada; o sahne ile karşılaşmış tüm olanları sorgulayan ve farklı/yeni oluşlar tasavvur eden ve deneyimlemek isteyen anlatıcıyı da. Anlatıcının, adına yer vermeyen mitler kitabının kendisine uygun gördüğü kimlik tanımları çerçevesinde sürdürdüğü var olma/olamama halinin sona erişini ve farkındalıklı, meydan okuyan yeni bir var olma haline doğru yol alışı da göstermektedir.

Ayrıca, anlatıcı suyun altına girdikten sonra, bu keskin sahne değişiminin yarattığı tedirginliğin yavaş yavaş dağılmakta olduğu ve anlatıcının, çevresindeki farklı canlıların ve farklı bir yaşam alanının işleyişini görmeye, keşfetmeye başladığı gözlemlenebilmektedir. Ekolojik bir eleştirel perspektiften (ekokritik bir kuramsal çerçeveden) bakıldığında, şiirde şu ana dek, toplumu oluşturan değişik gruplar, sınıflar ve cinsiyetler açısından yansıtılan farklılıklar, eşitsizlikler, “ötekilik” gibi temalara, şimdi bir de insanmerkezli yaklaşımın önemsizleştirip ikincilleştirme ve kötüye kullanma eğiliminde olduğu çevre, diğer canlıların varlığı ve tüm bir ekosistem konusu

eklenmektedir. Zaten bu türden bir farklılık, şiirin başlarında, bildik dünyadan su altına doğru geçmek üzere olan anlatıcı/dalgıç “bizim insan havamız” diye bir ifade kullandığında sezdirilmişti şiirde. Bu ifade, anlatıcının birbirinden farklı iki varoluş hali ve alanı arasındaki geçişini simgelemesinin yanı sıra, bizim “insan” havamız dışında kalan, ondan farklı olan, insana ait olmayan bir başka yaşam alanı ile yapılan bir karşılaştırmayı da sezdirmekteydi. Öteki olarak görülenler, farklılığının dikkate alınması gerekenler arasına, insan dışındaki tüm diğer canlılardan ve varlıklardan oluşan bu bağlam da dâhil olmaktadır böylece şiirin bu noktasında. Bu açıdan bakıldığında, anlatıcının (yukarıda verilen) “kendi başıma öğrenmeliyim / bedenimi zorlamadan çevirmeyi / derin ögenin içinde” (BD, 41-43) sözleri de, suyun içinde yaşadığını ve bu farklı dünyada zorlanmadan, rahatça süzülüğünü gözlemlediği su altı canlılarının hareketlerine bir gönderme olarak da yorumlanabilecektir. Böylece, ötekilik ve öteki olarak görüleni anlama, varlığını kabul etme, onu tanıma ve ona saygıyla yaklaşma ana temasını güçlendiren bir diğer perspektif daha ortaya koyulmaktadır.

Bununla birlikte, anlatıcının “neden buraya geldiği[n]i” (BD, 45) unutmaması gerektiğini ifade eden sözlerinden, net bir “amaç” ile bu yola çıkmış olduğu da anlaşılmaktadır: “Batıği keşfetmeye geldim.” (BD, 52). Amacını aklından çıkarmaması gerektiğine ilişkin bu yaklaşımı, batıği keşfetmenin, anlatıcı tarafından öncelikli bir görev ve sorumluluk olarak addedildiğine de işaret etmektedir. Denizin dibinde yatan bir batık gemi enkazı her şeyden önce büyük bir kayba işaret etmektedir; bir başarısızlığa, rotasını tamamlayamamış ve hedefine varamamış olmaya, felakete ve acıya işaret etmektedir. Tüm bu anlamlar, mecazi düzlemde de geçerlidir: Okurun zihninde, bir yanda gerçek, somut bir gemi enkazındaki can ve mal kayıpları ve acı, öbür yanda ise, ayırıcı ve ötekileştirici bir sistemde kendilerini gerçekleştirmelerine ve seslerini duyurmalarına izin verilmeyenlerin yok sayılmalarının/edilmelerinin neden olduğu boğulma, yok oluş canlanmaktadır. Judith McDaniel bu batıği “katmanlı bir imge” olarak tanımlamaktadır: “Batık, bir kadının hayatıdır, başarıların ve başarısızlıkların kaynağıdır; ataerkil bir kültürde boğulan bütün kadınların tarihidir; bugün hayatlarımızı ve rollerimizi şekillendiren erkek ve kadın cinselliği hakkındaki mitlerin kaynağıdır”. (McDaniel, 2002, s.19). Yaşamları ellerinden alınanları hatırlatmaktadır batık. Hikâyelerinden, kalemlerinden, tarihlerinden ve seslerinden mahrum bırakılanları, olayları kendi açılarından dile getirme hakları ellerinden alınanları düşündürmektedir.

Batık gemi ile simgelenen yıkıma neden olan sistemlerin, kendi ideolojik söylemlerinin gücü ile kendi kendilerini meşrulaştıran ve devamlılığını sağlayan bağlamlarının önemli rolünü de düşündürmektedir bu enkaz sahnesi simgesel düzlemde: Bu gemi, mecazi açıdan, bildik ve destekleyici bağlamından çıkıp, farklı bir varoluş ve işleyiş biçimini simgeleyen denizle başbaşa kaldığında, başka bir deyişle, kendini var etmesine olanak veren güçlü söylemlerin ve normların geçerli olmadığı başka bir ortamla çevrelendiğinde, gücünü yitirmiştir, okyanusun dibinde yatmaktadır. Kendi güç

söylemlerinin koruyucu zırhından mahrum iken, enkaza dönüşmesi izlenebilmekte ve uyguladığı tüm sessizleştirme eylemlerinin neden olduğu hasar görünür hale gelmektedir şimdi. Bu farklı dünya ve bu dünyanın canlıları ve varoluş biçimleri karşısında teslim olmaktadır batık gemi; “istencini eğip bükmektedir”:

felaketin kaburgaları
eğip büküyor istencini
ikircimle dadananları arasında. (68-70)

Bu yeni alanda, farklı ve tazelenmiş bir bakışla, farklı bir ifade sistemiyle, mutlak üstünlük tanımlarının sarsılabileceği ortaya koyulmaktadır simgesel olarak. Öbür yandan da, yine ekoritik bir perspektiften bakıldığında, “ikircimle dadananlar[a]” bu teslim oluş sahnesi, (anlatıcının, gemi enkazından söz ederken, ironik bir biçimde, “balıktan ya da yosundan daha kalıcı bir şey” (BD, 59-60) ifadesini kullanmasına karşın) asıl güçlü ve kalıcı olanın, sonsuz çeşitlilikteki tüm bileşenleri ile doğa olduğunu da resmetmektedir.

Tüm bu çok katmanlı çağrışımlarla yüklü bu batığı, batığın kendisini, gerçekleri keşfetmektir anlatıcının amacı:

Batığı keşfetmeye geldim.
Sözcükler amaçtır.
Sözcükler yol haritası.
Hasarı görmeye geldim
hangi hazineler kalmış. (52-56)

Bu dizelerle birlikte, “dil, anlatıların, alımlama süreçlerinin” özellikleri, işlevleri, yapabilirlikleri ve yetersizlikleri, kullanımları ve kötüye kullanımları gibi konuların daha da yoğun bir tartışması da başlatılmaktadır. Önce, “mitler kitabındaki” sözcükleri okumuştur anlatıcı. Orada okuduklarıyla, bulduklarıyla ve bulamadıklarıyla ilgili bir karşı metin oluşturmuştur tutumunda. Tepkisini oluşturmasında ve sonrasında harekete geçmesinde etkili olan bilgileri ve fikirleri sunmuştur sözcükler. “Amaç” ve “yol haritası” olmuşlardır. Bununla birlikte, batığın kendisi, geminin enkazı ve oluşmuş hasar, sözcüklerle (ve özellikle de belli bazı öznel görüşler açısından) sunulan tanımlarından, felakete ilişkin anlatılan hikâyelerden, mitler kitabında anlatılanlardan farklı olabilirler; bu nedenle görülmelidirler. (Aslında bu noktada, kanonik “mitlerin” toplumdaki öznelere, sorgulamadan kabullenmelerini öğütlediği idealleştirilmiş evrensel roller resmettiğinin ve bu açıdan da bu türden tüm otoriter söylemlerin gerçekten “amaç ve yol haritası” sunma iddiası taşıdığıının hatırlanması ironik bir etki yaratmaktadır. Şiirde ise, bu mutlakçı söylemlerde sunulan haritayı geçersizleştirmek üzere bir rota izlenmektedir anlatıcı tarafından.)

Bulmaya geldiğim şey:
Batık, batığın öyküsü değil
kendisi, miti değil (61-63)

Barbara Eckstein, şiirdeki anlatıcının suyun altında aradığı şeylerin ilkinin “batık ile batığın öyküsü arasındaki fark” olduğunu söylemektedir (Eckstein, 1996, s.6-7). Yanlı kurgusal söylemlerin şekillendirdiği sosyo-kültürel düzenlerin oluşum ve işleyiş mekanizmaları ancak bu farkı görerek anlaşılabilir. Dil sistemindeki gösteren-gösterilen ilişkisi çerçevesinde, gösterenin (“batığın öyküsü”, “miti”) ötesine geçerek gösterilene (“batığın kendisi”) ulaşabilme fikrinin imkânlarının araştırıldığı ve ataerkil sistemi yansıtan eril dile olan güvensizliği gözler önüne seren bu dizeler, bir yandan da, farklı bir dilsel sistem arayışı ve önerisi ile ortaya çıkan Fransız Feministlerin, (Berna Moran tarafından “kadın söylemi” olarak Türkçeleştirilen) “*écriture féminine*” kavramını getirmekte aklı (Moran, 2000, s.258): Cixous, Irigaray, Kristeva gibi bu kuramcıların “kadın söylemini bu denli önemli saymalarının nedeni, kadın için baskıcı olan, onları ezen Batı kültürünün dil ile olan bağıntısıdır. Erkeğin üstün ve merkez olduğu varsayımına dayanan bu kültürde ... erkeklerin egemenliğini sağlamaya uygun bu dile karşı savaşmak, onun egemenliğini kırmak ve yerine kadınlığa dayanan bir dil ... yaratmak gerekir”:

Batı kültürü yalnızca sözmerkezlilik (*logocentrism*) ile nitelenmiş değildir, aynı zamanda *phallogentric*’dir, yani fallusu gücün simgesi olarak gören fallusmerkezci bir kültürdür. Ve bu kültürün dilinde, fallusmerkezcilik, en açık şekilde ikili karşıtlıklarda gösterir kendini. ... Cixous da ... Derrida’nın yaptığı gibi ikili karşıtlıkların içerdiği hiyerarşiyi ve özellikle erkek-kadın hiyerarşisini yıkmaya çalışır. ... kadınların ezilmesine ve susturulmasına hizmet eden bu kültür sistemini yıkacak kadınca bir dile gereksinim [vardır] (Moran, 2000, s.260-261).

Bu bağlamda, izleyen dizelerde şiirdeki anlatıcının kendisini “deniz kızı” ve “deniz adamı”, “o kadın” ve “o adam” (BD, 72-77) ve daha sonra da “[b]iz, ben, sen siz” (BD, 87) olarak tanımlaması ile, ikili karşıtlık kurguları olarak üretilen ve baskın ataerkil düzenle yerleşikleştirilen toplumsal cinsiyet rolleri konusu da doğrudan ve etkili bir tonla eleştirel odağa alınmaktadır:

Burası orasıdır.
Ve ben buradayım, deniz kızı, koyu renk saçları
akan kapkara, zırlı bedeniyle deniz adamı.
Dönenip duruyoruz sessizce
çevresinde batığın
ambara dalıyoruz.
Ben o kadın: ben o adam (71-77)

İndirgemeci sınıflandırmalarla sınırlandırılmış ve stereotipleştirilmiş davranış ve kimlik modellerinin eleştirisi, bir yandan anlatıcının kendisini “o kadın” ve “o adam” tanımlamalarının her ikisi ile de özdeşleştirilmesiyle ortaya koyulurken, öbür yandan da,

“deniz kızı/deniz adamı” motiflerinin –yaşam alanı kara olan insan ile yaşam alanı su olan deniz canlısının masallarda karşılaşılan bir birleşiminin– tabloya dâhil edilmesi ve anlatıcının kendisini deniz kızı/adamı ile de özdeşleştirmesi ile gerçekleştirilmektedir. Tüm katı karşıtlık tanımlarıyla, öteki olarak konumlandırılanların önüne çekilen tüm sınırlarla ilgili farkındalıklı bir yaklaşım, yeni ve sorgulayıcı bir bakış fikri ortaya çıkmaktadır. Ötekine dair gerçekleştirilebilecek hiyerarşisiz ve dışlayıcı olmayan bir kavrayışın imkânları araştırılmakta ve hatırlatılmaktadır. Burada, yukarıda ele alınan ekokritik yaklaşımla bakıldığında, gemi enkazına “ikircimle dadananlar” ile dalgıç/anlatıcının bir füzyonu olarak da yorumlanabilecektir bu deniz kızı/deniz adamı motifi. Hedeflenen “batığa dalma” eyleminin de ancak bu ikili karşıtlıkları aşma ifadelerinden sonra, “biz” olarak gerçekleştirilebiliyor olması da bu bağlamda ayrıca dikkate değer niteliktedir: “ambara dalıyoruz” (BD, 76). Enkazla temas ve hedefe ulaşma anı, bu çoğalma, büyüme ve güçlenme ile gelmektedir.

Anlatıcının, kalkıştığı zor işteki yalnızlığını vurgulayan “ben” tanımlamalarının, suyun altına girerek oradaki farklı varoluş alanını gördüğü ve dipte yatan gemi enkazıyla buluştuğu anlardan itibaren “biz”e dönüşmesi önemli bir değişimi göstermektedir. Keşfedilmeyi bekleyenlere, bilgiye, suyun altında sessizleştirilmiş ve gömülü olanlara yaklaştıkça, bireysel bir sıkışmışlık ve dramın ifadesi olarak kullanılan birinci tekil ifadelerin, çoğul bir deneyimin ve bir toplumsal sorunun idrakinin gerekliliğine işaret etmek üzere “biz”e dönüşmekte olduğu görülmektedir. Şiir-okur ilişkisi bağlamında ise, “ben”den “biz”e geçiş aynı zamanda anlatıcının, bu keşfetme ve öğrenme yolculuğuna, kendisine eşlik etmek üzere pek çok başkalarını da davet etmekte olduğu ve bu başkalarına, kuşkusuz ki “okurun” da dâhil olduğu anlamına da gelmektedir. Bu yaklaşım, eşitsiz ve baskıcı kimlik tanımlarını açığa çıkarma ve bunları reddetme eylemine okuru da dâhil etmeyi ifade etmektedir. Templeton’ın dediği gibi, “Rich’in şiir anlayışı, şair, şiir, okur ve kültürel bağlam arasında diyalojik bir etkileşimi gerektirir”. Okurun “Rich’in feminist şiir anlayışı için vazgeçilmez” olmasının nedeni budur. (Templeton, 1994, s.2,3).

Şiirin ilk kısmında karşılaşılan yalnızlık ve tedirginlik temalarının giderek kaybolduğunun, daha gür bir sesle ve güçlü bir şekilde ifade edilen yeni bir tutumun belirmekte olduğunun izlenebildiği aşağıdaki dizelerde, şiirin (yapı, dizelerin düzenlenişi, ritim, ton, ses gibi) biçimsel özellikleri de açıkça dâhil olmaktadır bu değişen tematik içeriğin yansıtılmasına. En başlarda, dalışa hazırlık sırasında, daha sakin, düzenli ve betimleyici bir anlatım görülmekteyken, suyla buluşulan anda ise, yukarıda da ayrıntıyla belirtildiği gibi, yaşanan soluk soluğa telaşı ve hızı yansıtan biçimsel özellikler belirginleşmekteydi. Sonrasında ise, giderek gerçekleşen keşfetme, anlama süreçlerinin ve bireysel dramın aslında baskıcı ideolojiler altında sessizleştirilen pek çok başkalarının dramı ile bağlantılı olduğunun fark edilmesiyle büyüyen, çoğalan, güçlenen, hatta epik bir yükselişe doğru hareket ettiği söylenebilecek yüksek tondan bir ses ortaya çıkmaktadır:

Ben o kadın: ben o adam
boğulmuş yüzü uyuyan açık gözlerle
göğüsleri hâlâ gerilimi taşıyan
gümüş, bakır, kızıl yaldızlı yükü yatan
karanlık varillerin loşluğunda
yarı yarılmış ve çürümeye bırakılmış
bizler yarı yok edilmiş gereçleriz
bir zamanlar bir yola koyulmuş
suyun aşındırdığı seyir defteri
bozulmuş pusula (77-86)

Bu ses artık, bastırılarak kurban edilmiş çaresiz tekil mağdurun sesi değil, bilmek, yüzleşmek, nedenleri ortaya çıkarmak, çözümleri tasarlayarak paylaşmak yolunda ilerlemekte olan, çoğalan bir sestir. Ruth Whitman’ın yorumuyla, bu şiir bir “felaketi” anlatmaktadır, fakat şiirde, söz konusu felakete “derin, güçlü ve kararlı bir şekilde bakma, bununla yüzleşme isteği” vardır. Amaç ise, “bu felaketin içinde yer alan ne kadar korkunç bilgi varsa hepsini öğrenmek, kabul etmek” ve felaketin, “bir kurban olarak değil de felaketten kurtulup hayatta kalmış biri olarak, bir parçası olmaktır” (Whitman, 1975).

Whitman’ın yukarıdaki yorumunda yer alan türde bir yüzleşme ve kabul etme gücü ile anlatıcı, “biz” ifadesi altında, kendini bir yandan (hâlâ görmeye, yaşamaya devam etmek isterken yaşamının elinden alındığına işaret edercesine) “açık gözlerle uyuyan” ve “göğüsleri hâlâ gerilimi taşıyan” boğulmuş yüz ile, öbür yandan da, “bir zamanlar bir yola koyulmuş” ama o yolu tamamlayamayarak suyun dibinde son bulmuş “yarı yok edilmiş gereçler” ile özdeşleştirmektedir. “Biz” adlı kullanıldığında, metni okuyan okurların da telaffuz ettiği ve dâhil olduğu bu “biz” kategorisi, şiirde deneyimlenmekte olan mağdur etme/edilme süreçlerinin hem acısına, sorgulanmasına hem de sorumluluğuna davet etmektedir –pek çok farklı tarihsel, coğrafi, sosyo-kültürel bağlamdan şiiri alımlamakta olan– okuru da. Sistem işlememiştir; yol göstermesi gereken pusula işlevini yerine getirememiş, geminin doğru rotada ilerlemesini sağlayamamıştır; yolculuğu adım adım kaydetmesi beklenen seyir defterine, başarıyla hedefe varış aşamaları kaydedilememiştir. Bu başarısızlık sahnesi, neden olanları ve mağdurları ile anlatıcının ve okurun önündedir şimdi. Bu geminin neden yürümediğini, geminin batmasına neden olanın neler/kimler olduğunu, batmanın mağdurlarının neler/kimler olduğunu anlamaya çalışmak, gerçekler ile yüzleşmek “biz” kapsamındaki her bir öznenin önünde beklemektedir. Anlatıcı, kadın/erkek, deniz kızı/deniz adamı ve ben/biz/sen/siz özdeşleşmelerini zaten sunmuştu okura. Şimdi şiirin sonlarına doğru ise, bir yandan batık geminin enkazında boğulmuş, cansız yatanlarla, öbür yandan da “yarı yok edilmiş gereçlerle” özdeşleşmenin de eklenmesiyle, sadece tekil ve yalnız olandan çoğulun büyüklüğüne ve çeşitliliğine geçilmiş olmakla kalınmamakta, aynı zamanda durumun, mağduriyetlerin ve sorumlulukların karmaşıklığına da vurgu yapılmaktadır.

Yukarıda aktarıldığı gibi, anlatıcının suyun altında aradığı şeylerin ilkinin “batık ile batığın öyküsü arasındaki fark” olduğunu söyleyen Eckstein, şiirdeki anlatıcının suyun altında aradığı şeylerin ikincisinin de –“deniz kızı”, “deniz adamı”, “Ben o kadın: Ben o adam” (BD, 72-77) ifadeleri ile simgelenen– “androjen kimlik” olduğunu söylemektedir (Eckstein, 1996, s. 6-7). Şiirde, ikili zıtlıklara dayalı olarak birbirinden keskin bir şekilde ayrılmış özneler ve ötekiler üretmenin, kurgusal ve eşitsiz toplumsal cinsiyet kimliği inşalarının bir eleştirisi olarak ortaya çıkmaktadır bu kimlik. Bu kurgusal sınıflandırmalar üzerine temellendirilmiş ayrımcılığın, dışlamanın, bazı adlara mitler kitabında hiç yer verilmemesi ile simgelenen bastırma ve yok saymaların geçersizleştirilmesine yönelik bir işlev görmektedir.

Bununla birlikte, şiirde hem Eckstein’in üzerinde durduğu bu androjen kimliğin sunumuna hem de mit öğelerine yapılan göndermelere eleştirel yaklaşan yorumlar da görülmektedir: Örneğin James McCorkle, aslında bir yandan bu şiirin “ikna edici gücü[nün], mitlere özgü keşif serüveni yapısını kullanabilmesinde[n]” kaynaklandığı yorumunu yapmakta ve “mitsel yapıların temelde farklılıkları yerleşikliğine rağmen”, Rich’in mitlere özgü bu “keşif serüveni” ve “yolculuğun sonunda elde edilen ödül” temalarını farklı –eleştirel– bir şekilde kullandığını ifade etmektedir (McCorkle, 1989, s.110). Fakat yine de, öbür yandan da, “eğer mitlerin yapısı, dünyayı dışlayıcı bir normlar sistemine indirgemek amacıyla tarihsel gerçekliğin daima sabit, değişmez ve tutucu bir versiyonunu inşa eden bir yapı olarak görülürse”, bunun şiire olumsuz etki edebileceğine de işaret etmektedir ve bu açıdan mitlere yapılan hem içeriksel göndermelerle hem de yapısal olarak mitleri yansıtan keşif serüveni teması ile ilgili kuşkululu bir yaklaşım da ortaya koymaktadır (McCorkle, 1989, s.111). Ayrıca, androjen kimlik motifine ilişkin olarak da, eril ve dişil kimliklerin bu simgesel füzyonu nedeniyle, bu kimliklerin toplumsal düzen içinde nasıl kategorilere ayrıldığıının ve kategorilerden bazılarının ayrıcalıklı hale getirilmesinde rol oynayan gücün kurumsallaşması süreçlerinin yeterince irdelenemeyebileceğine işaret etmektedir (McCorkle, 1989, s.112-113). Benzer şekilde, Cary Nelson tarafından da “Rich’in romantize edilmiş androjen figürü” olarak yorumlanmış ve eleştirel ele alınmıştır bu kimlik: Bunun, bir yandan baskın mitleri eleştirirken, öbür yandan da aslında çok karmaşık ve çözümü zor bir sorun olan kimlik konusuna ilişkin idealleştirilmiş bir tür bütünsellik ve kapsayıcılık “miti” üretmek olarak görülebileceğini hatırlatmıştır Nelson (Nelson, 1981).

Oysa, Margaret Atwood’un (bu şiirin de içinde yer aldığı ve şiirle aynı adı taşıyan kitabın bütününe ilişkin olarak yaptığı yorumda) belirttiği gibi, şiirde görülen ve mitlere özgü bir yapısal tema olarak tanımlanabilecek bu keşif yolculuğu eylemi, aslında “mitlerin ardında yatan şeyi, gerçekleri” aramak için gerçekleştirilmektedir. “[E]rkekler ve kadınlar, ben ve sen ... güçlü ve güçsüz hakkındaki gerçekleri aramak” içindir bu yolculuk. (Atwood, 2009). Atwood’un görüşü ile uyumlu bir biçimde Templeton da şiirde mitsel öğelerin kullanımının ve indirgemeci eril ve dişil toplumsal cinsiyet

rollerinin aşılmasına yönelik tanımların, tek sesli, uyumlu, ideal bütünler inşa etme gayretindeki mitlerin yeniden üretimi olarak değil de eleştirel bir karşı metin üretme eylemi olarak gerçekleştirildiği yorumunu desteklemektedir. Nelson’ın yukarıda belirtilen eleştirisine kulak veren, fakat sonuçta durumun aslında böyle değerlendirilemeyeceğini ifade eden Templeton’a göre, “Batığa Dalmak” şiiri aslında “epik feminist vizyon” ile “ lirik feminist vizyon” arasındaki diyalektiği ortaya koymaktadır: “Epik vizyon, lirik öznenin feminist krizini, bu krizi başkalarını da içeren, tüm topluma ait, ortak bir sahnede sergileyerek hafifletmeye çalışır”. (Templeton, 1994, s.44-45): Bir yandan tekil olarak öznenin acısı ve mağduriyeti de net bir biçimde yansıtılırken, vurgunun, (lirik vizyon ile) yalnızca tek bir bireyin acısı ve çaresizliği üzerine kurulmuş kişisel bir dram düzlemine yerleştirilmemesi gerekmektedir. Bunun yerine, (epik vizyon ile) anlatıcının “biz”leri ile, kapsamı (tüm okurları da içerecek şekilde) genişletilen ve tarihsellik bağlamına oturtulan, büyük kitlelerce deneyimlenen sosyo-politik, kültürel bir sorun resmedilebilecektir. Şiirde oluşturulan yapının, aşağıda Templeton’ın da ifade ettiği gibi, kanonik mitlere özgü bir bütünsellik, ulaşılan ideal bir doğru, mutlak çözüm motiflerini içermediği açıktır:

Şiirin, dikkatini, batığın analizine değil de batığın keşfi sürecine veriyor olması, Rich’in hem feminist şiir kuramı hem de şiir yazma eylemi açısından önemlidir. Şiir, bir alanı temizlemiş, açmıştır; fakat ... orada durur; temizlediği bu alana yeni bir şey kurmaz; bu alanı mutlaka doldurmaktan çok, yeni bir ifade alanı yaratmış olmayı yeterli bulmaktadır. Aslında, şiirin sonu, bir kez daha bıçaktan, fotoğraf makinasından ve kitaptan söz ederek, başa geri dönmekte ve bir başka keşfetme sürecini hazırlamaktadır. (Templeton, 1994, s.44-45)

Şiirin (“Batığa Dalmak” şeklindeki) başlığında, vurgunun yalnızca “batık” üzerinde değil, o batığa doğru gerçekleşen bir eylemin –“dalmak” eyleminin– üzerinde olması da Templeton’ın yukarıdaki yorumunu destekler niteliktedir. Başlıktan itibaren alınan yol boyunca ve şiirin sonuna ulaşıldığında da vurgu yine bu keşif eyleminin üzerindedir. Batığı ve batığın temsil ettiklerini keşfetme, görmeye ve anlamaya çalışma, tartışma eylemlerinin süreceği, sürmesi gerektiği fikri ile baş başa bırakılmaktadır okur:

Biz, ben, sen, siz
ister korkudan ister gözüpek
yolumuzu bulanlarız
dönüp geriye aynı kareye
üstümüzde bir bıçak, bir fotoğraf makinası
bir mitler kitabı
içinde
yok adlarımız. (87-94)

Bu makalenin başında dikkat çekilen ve önemi tartışılan “okuma” eylemi, “anlatılar ve metin oluşturma süreçleri”, “yazar”, “okur”, “yorumlama” gibi kavramlara bir kez daha bu bağlamda geri dönülerek şu değerlendirmeyi yapmak yerinde olacaktır:

Anlatıcının, sessizleştirilmişlerin adlarına yer vermediğini söylediği mitler kitabını sorgulamaya başladığı andan itibaren sorunsallaştırılmış olan yanlı, tek sesli, baskıcı metinler ve söylemler oluşturma konusu ve, buna bağlı olarak, okurların/alımlayıcıların, karşılaştıkları metinlerle, kimlik ve varoluş modelleriyle ilgili eleştirel bir tutum almalarının gerekliliği sürekli olarak işlenmektedir şiir metni boyunca. Bu nedenle de şiir, kaçınılmaz olarak, metinlerin –ve bir metin olarak kendisinin de– eleştirel bir yaklaşımla ele alınmasının gerekliliğine dikkat çeken bir bağlamda ilerlemektedir. Bu çerçevede de şiirde, mit öğelerinin parodik ve diğer edebî vurgu etkileri için kullanıldığı açıkça görülebiliyorken, şiir metninin kendisinin mutlakçı bir mit yapısının yeniden üretimine yönelmesinden ya da gerçek sorunlarla ilgili idealleştirilmiş sahneler yansıtmasından söz edilemeyecektir.

Mitsel yapılarda yer alan “kahramanca bir keşif serüvenine çıkma” ve “yolculuğun sonunda bir ödüle ulaşma” motifinin şiirde revizyon amaçlı kullanılmakta olduğunun açık göstergeleri bulunmaktadır: Öncelikle, kanonik ataerkil mitlerin geleneksel eril kahramanı rolünü, adına mitler kitabında yer verilmemiş, marjinalize edilmiş, sessizleştirilmiş olan (mitlerden dışlanmış olan) “o kadın”/“o adam” üstlenmiştir şiirde. Ve çıktığı bu keşif yolculuğunun sonunda, batıkta bulunması ümit edilen hazine motifi de, yerleşik mit kahramanlarının türlü kazanımlarından farklı olarak, kendisi gibi tüm dışlanmışlara ve bu mağduriyetin gerçekleştirilme mekanizmalarına ilişkin –ve kanonik mitlerin revize edilmesine duyulan büyük ihtiyaca ilişkin– edindiği ve giderek güçlenen farkındalık ve bilgi olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, parodik bir mitsel yapı kullanımı ile, geleneksel, eşitsiz, ataerkil mit anlatılarının yeniden üretimi değil sorgulanması ve yapısökümüne uğratılmasıdır şiirin okurunun önündeki. Açılış dizelerindeki dalışa hazırlık sahnesinin bir mit ya da epik kahramanının yola çıkışına benzer bir şekilde resmedilmesine karşın, hemen sonrasındaki dizelerde ise, anlatıcı ile durumu karşılaştırılan karakterin bir mit kahramanı değil de Cousteau olması da bu mitsel yapının parodik ve aslında bildik tarihe yapılan göndermeleri pekiştirme amaçlı olduğunun bir başka hatırlatıcısıdır. Çıkmakta olan mitsel keşif yolculuğu ve meydan okuma duruşu ile, mitlere özgü mutlak güç iddialarının ve eşitsizliklerin çağdaş zamanlardaki devamının (da) hedef alınmakta olduğunun bir ifadesidir.

Böylece şiir, bir yanda, dilin ve söylemlerin, mitler kitabıyla simgelenen türden baskıcı ve dışlayıcı amaçlarla kullanılmasını –McCorkle’ın ifadesi ile, “bir dışlama aracı olarak dil kurumu”nu (McCorkle, 1989, s.87)– örneklemektedir; öbür yanda ise şiirin kendi metinsel varlığı ve işleviyle, mitler kitabı gibi söylemlerdeki sessizleştirmeleri –şiddeti– görünür kılmak ve eleştirmek amacıyla kullanılan dil ve anlatılar ortaya koyulmaktadır. Başka bir deyişle, şiirin sonunda okura, eldeki dil ve anlatım malzemesinin, hem “mitler kitabı” gibi kaynakları üretmek için, hem de bu mitlerin otoritesini sarsmak, içeriklerini yapısökümüne uğratmak ve alternatif versiyonlar,

yeniden yazımlar ve karşı metinler oluşturmak için kullanılabilirdiği bir kez daha hatırlanmaktadır. Yeniden ele almak, “revize etmek” eylemleri hep mümkündür, olmalıdır, devam etmelidir. Templeton’ın ifade ettiği gibi:

Feminist bir şiir kuramı, yazmanın ve okumanın toplumsal cinsiyetle ilgili politik etkileri olduğunu, ... feminist yazma ve okuma yöntemlerinin, yaratıcı bir şekilde kültüre katılma imkânı sağlayarak baskıyı alt edebileceğini varsayar. Feminist şiir kuramı açısından üretim yapmak, sonuçta, şiirin politik etkileri konusunda sorumluluk almak ve şiiri, hem bireyin kendi kendine yüklediği hem de kültürün yerleştirdiği determinizm ideolojilerinden, özellikle de toplumsal cinsiyetle ilgili olanlarından özgürleşmek için bir kaynak olarak işlemek demektir. Feminist bir şiir kuramını uygulamaya geçirmek, bilinçli bir şekilde şiir deneyimini bireylerle ve toplumsal değişimle ilişkilendirmeyi içermektedir ve bu nedenle de okur, feminist şairin projesi için yaşamsal önemdedir. (Templeton, 1994, s.2)

Ve bu bağlamda okur, şiirin bittiği noktada, bu “mitler kitabı” ile simgelenen tüm yanlı, ayrımcı, otoriter metinleri/söylemleri ve bu metinler çerçevesinde inşa edilen eşitsiz kimlik ve yaşam modellerini yeniden ele alma, sorgulama ve yeni keşif dalışları yapma imkânları, ilhamı ve sorumluluğu ile baş başa kalmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

KAYNAKLAR

Althusser, Louis (1971). *Lenin and Philosophy and Other Essays*. Londra: New Left Books.

American Heritage Dictionary of the English Language, Fifth Edition. <https://www.thefreedictionary.com/myth> (Erişim: 3 Mart 2020)

Atwood, Margaret (2009). *Curious Pursuits: Occasional Writing*. Londra: Hachette Digital.

Butler, Judith (1990). Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory. Sue-Ellen Case (Ed.), *Performing Feminism: Feminist Critical Theory and Theatre* içinde (s.270-282). Baltimore ve Londra: John Hopkins University Press.

Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/myth> (Erişim: 3 Mart 2020)

Coupe, Laurence (2006 [İlk basım1997]). *Myth*. Londra ve New York: Routledge.

Eagleton, Terry (2007). *How to Read a Poem*. Oxford: Blackwell Publishing.

- Eckstein, Barbara (1996). Iconicity, Immersion and Otherness: The Hegelian “Dive” of J.M. Coetzee and Adrienne Rich. *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal*, 29(1), 57-77.
- Jong, Erica (1973). *Ms.* <https://www.modernamericanpoetry.org/poem/diving-wreck> (Erişim: 20 Kasım 2020)
- Kara, Şenay (2007). *J. M. Coetzee's Foe Writing Back To Canonical Pre-texts*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul.
- Keyes, Claire (2008 [ilk basım 1986]). *The Aesthetics of Power: The Poetry of Adrienne Rich*. Athens, Georgia ve Londra: University of Georgia Press.
- Leigh House, Veronica (2006). *Backward To Your Sources, Sacred Rivers: A Transatlantic Feminist Tradition of Mythic Revision*. (Doktora Tezi). The University of Texas at Austin.
- McDaniel, Judith (2002 [ilk basım 1984]). Reconstituting the World: The Poetry and Vision of Adrienne Rich. Jane Roberta Cooper (Ed.), *Reading Adrienne Rich: Reviews and Re-visions, 1951-81* içinde (s.3-29). The University of Michigan Press.
- Macherey, Pierre ([1966]1978). *A Theory of Literary Production*. Londra: Routledge.
- McCorkle, James (1989). *The Still Performance: Writing, Self, and Interconnection in Five Postmodern American Poets*. University of Virginia Press.
- Moran, Berna (2000 [ilk basım 1974]). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nelson, Cary (1981), *Our Last First Poets: Vision and History in Contemporary American Poetry*. The Board of Trustees of the University of Illinois Press. https://www.english.illinois.edu/maps/poets/m_r/rich/wreck.htm (Erişim: 24.04.2019)
- Random House Kernerman Webster's College Dictionary*. <https://www.thefreedictionary.com/myth> (Erişim: 3 Mart 2020)
- Rich, Adrienne (1973). *Diving into the Wreck: Poems 1971-1972*. New York: W.W. Norton & Company.
- Rich, Adrienne (1972). “When We Dead Awaken: Writing as Re-Vision”. *College English*, 34(1), 18-30.
- Shakespeare, William (1994). *Fırtına*. (Bülent Bozkurt, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sutherland, John (2014). *A Little History of Literature*. New Haven and Londra: Yale University Press.
- Templeton, Alice (1994). *The Dream and the Dialogue – Adrienne Rich's Feminist Poetics*. Knoxville: The University of Tennessee Press.
- Walker, Cheryl (1973). *The Nation*. https://www.english.illinois.edu/maps/poets/m_r/rich/wreck.htm (Erişim: 24.04.2019)
- Whitman, Ruth (1975). *Harvard Magazine*. https://www.english.illinois.edu/maps/poets/m_r/rich/wreck.htm (Erişim: 24.04.2019)
- Zajko, Vanda ve Leonard, Miriam (Ed.) (2006). *Laughing with Medusa: Classical Myth and Feminist Thought (Classical Presences)*. New York: Oxford University Press.

EK-1 ŞİİR METNİ

Batıĝa Dalmak

İlkin mitler kitabını okumuş,
ve fotoğraf makinasına film takmış,
ve bıçaĝın aĝzını yoklamış olarak,
kuşandım
siyah kauçuktan beden zırhını
gülünç dalış paletlerini
kasvetli ve hantal maskeyi.
Bunu yapmak zorundayım
Cousteau gibi değilim
dur durak bilmez ekibi ile çevrili
güneşin yıkadığı yelkenlinin güvertesinde
ben burada bir başıma.

Bir merdiven var.
Merdiven hep orada
kendi halinde asılı duruyor
teknenin kenarında.
Biz neye yaradığımızı biliyoruz,
biz onu kullanmış olanlar.
Yoksa
denizcinin ip parçası
gelişigüzel bir gereç.

İniyorum.
Ardarda basamaklardan ve hâlâ
oksijene batmışım
mavi ışığı
açık seçik atomları
bizim insan havamızın.
İniyorum.
Dalış paletlerimle sakat gibiyim,
merdivenden aşağı sürünerek böcek gibi
ve kimse yok
söyleyecek okyanusun ne zaman
başlayacağını.

İlkin hava mavi derken
gitgide koyu mavi ve sonra yeşil ve sonra
kapkara gözlerim de kararıyor ve yine de
maskem güçlü
kanımı hızla pompalıyor
deniz bir başka öykü
denizin güçle bir ilgisi yok
kendi başıma öğrenmeliyim
bedenimi zorlamadan çevirmeyi
derin ögenin içinde.

Artık şimdi: unutmak kolay
neden buraya geldiğimi
arasına düşünce bir sürü
yaşamımı hep burada sürmüş olanın
tırtıklı uzantılarıyla yalpalanarak
mercan kayalıkları arasında
ve üstelik
burada aşığıda farklı solumak.

Batığı keşfetmeye geldim.
Sözcükler amaçtır.
Sözcükler yol haritası.
Hasarı görmeye geldim
hangi hazineler kalmış.
Dolaştırıyorum fenerimin ışınını
usulca gövdesinin bir kanadı boyunca
balıktan ya da yosundan
daha kalıcı bir şeyin.

Bulmaya geldiğim şey:
Batık, batığın öyküsü değil
kendisi, miti değil
boğulmuş yüz gözlerini dikmiş
hep güneşe bakan
hasarın kanıtı
tuzdan aşınmış ve bu eprimiş güzelliğe dönmüş
felaketin kaburgaları
eğip büküyor istencini
ikircimle dadananları arasında.

Burası orasıdır.
Ve ben buradayım, deniz kıızı, koyu renk saçları
akan kapkara, zırlı bedeniyle deniz adamı.
Döner duruyoruz sessizce
çevresinde batığın
ambara dalıyoruz.
Ben o kadın: ben o adam

boğulmuş yüzü uyuyan açık gözlerle
göğüsleri hâlâ gerilimi taşıyan
gümüş, bakır, kırmızı yıldızlı yükü yatan
karanlık varillerin loşluğunda
yarı yarılmış ve çürümeye bırakılmış
bizler yarı yok edilmiş gereçleriz
bir zamanlar bir yola koyulmuş
suyun aşındırdığı seyir defteri
bozulmuş pusula

Biz, ben, sen, siz
ister korkudan ister gözüpek
yolumuzu bulanlarız
dönüp geriye aynı kareye
üstümüzde bir bıçak, bir fotoğraf makinası
bir mitler kitabı
içinde
yok adlarımız.

Adrienne Rich
Türkçesi: Ayşe Nihal Akbulut

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 13.01.2021

Kabul: 14.09.2021

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Muhafif Bir Gazeteci-Yazar: Nimet Arzık ve Yön Dergisindeki Yazıları

An oppositional Journalist-Writer: Nimet Arzık and Her Articles in Yön Periodical

Nur N. ÖZMEL¹

Öz

Nimet Arzık yaşamı, eğitimi, çok dilli\kültürlü birikiminin sağladığı donanımı ile yakın tarihimize tanıklığını kayda geçiren ender kadınlardan biridir. Gerek cesur kişiliği gerekse gazeteci, yazar, çevirmen, hatta şairliği ile yaşadığı dönemde iz bırakmıştır. Yakın dönem siyasi tarihini inceleyen günümüz akademik çalışmalarında adına yalnızca kaynakçalarda rastlanmaktadır. Yaşadığı dönemin siyasi ve sosyal olaylarını aktardığı kitapları, sayısız gazete yazıları Osmanlı'dan Cumhuriyete ve yakın tarihe uzanan süreçle ilişkin çok yönlü ipuçları barındırmaktadır. Türk klasiklerinden yaptığı çevirilerin yanı sıra Avrupa'ya ilişkin deneyim ve gözlemleri de oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı Nimet Arzık'ın kitapları ve Yön Dergisindeki yazılarının künye derlemesi aracılığı ile kadın literatüründe görünür kılınmasıdır.

Anahtar Kelimeler

Nimet arzık, Yön dergisi, Türkiye cumhuriyeti tarihi

Abstract

The aim of this study is to make Nimet Arzık become well identified through her contributions to women's literature through her books and writings compiled in YÖN Periodicals . Nimet Arzık, through her life, education, and capacity, provided by her multi-language/multi-culture accumulation of knowledge, is one of the most remarkable women ever witnessed in modern history. Having a brave personality and being a journalist, an author, an interpreter, and even a poet, she left indelible marks in the period she lived in and became the representative of the literature of her own kind. We may come across her name only in references in present day academic research works that study recent political history. The books that she wrote in her own style about contemporary political and social events contain numerous newspaper writings and multi-directional indications that cover the period from the Ottoman to the Republic era. In addition to her interpretation of Turkish classics, her experiences and observations about Europe are very important.

Keywords

Nimet arzık, YÖN periodicals, History of the Turkish republic

¹ Sorumlu Yazar: Nur N. Özmel, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkiye E-posta: nurozmelnur@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3191-7607

Atıf: Özmel, N.N. (2021). Muhafif bir gazeteci-yazar: Nimet Arzık ve yön dergisindeki yazıları. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 23, 29–51. <https://doi.org/10.26650/iukad.2021.860322>

GİRİŞ

Amaç ve Yöntem

Bu makalede Nimet Arzık'ı yazar ve gazeteci olarak tanıtmak ve bir biyografi çalışmasına zemin oluşturarak Türkiye'de kadın tarihi çalışmalarına bir katkı sağlamak amaçlanmıştır. Yazarın gerek öz yaşam öyküsü gerekse yapıtları, gazete ve dergilerdeki yazıları, yakın dönem siyasi tarih, toplum bilim, edebiyat, psikoloji, sosyal psikoloji, toplumsal cinsiyet gibi pek çok açıdan değerlendirecek yeni yaklaşımlara bir başlangıç olması hedeflenmiştir.¹ Nimet Arzık'ın yazar/çevirmen ve gazeteci yönüne ayrı ayrı dikkat çekilmek istenmiştir.

Çalışmada Nimet Arzık'ın yazarlığını ortaya koymak için tüm kitapları mercek altına alınmıştır. Kitaplara üniversite kütüphanelerinden ulaşılmış (rafta veya *Pofuduk* ve *Pat Çiçeğin Serencamı* isimli çocuk kitapları bulunduğu kütüphanenin deposundan çıkarılarak) elden geçirilmiştir. Bu araştırmalar sonunda yazarın toplamda 25 adet kitabı olduğu tespit edilmiştir. Bu kitapların Türkçe olan 14 tanesi ayrıntılı incelenmiştir. Yabancı dildeki kitapların sayısı ise 11'dir. Farklı kaynaklarda isimleri belli veya yayına hazır olarak haberi verilen birkaç kitabın, tüm kütüphane taramalarında bulunamamaları nedeniyle, basıl(a)madıklarına kanaat edilmiştir. Makale boyunca yalnızca Türkçe kitapları ayrıntılı incelenirken, yabancı dildeki kitaplarının künyesi verilmekle yetinilmiştir. Kitaplar konu/şahıs hakkında fikir verici özetler veya yazara özgü bakış açısını içeren alıntılar tırnak içinde italik biçimde gösterilerek yazarın özgün üslubu örneklenmek istenmiştir.

Gazeteci olarak birçok süreli yayın organında yazıları bulunan Nimet Arzık'ın burada özellikle bir dönemin ve bir hareketin simgesi olan Yön Dergisindeki yazıları dikkate alınmıştır. Derginin yayın sürecindeki tüm sayıları taranmış, toplamda 70 adet Nimet Arzık yazısı olduğu saptanmıştır. Burada kronolojik olarak derginin sayısı, yılı, yazının başlığı ve dergi içinde yer aldığı sayfa numarası verilme yolu izlenmiştir. Dizinde de görüleceği gibi kimi zaman bir sayıda iki yazısı olan Nimet Arzık, derginin yayın hayatı içinde geniş bir zaman diliminde dönemin güncel olay ve kişilerini bazen tek köşe veya sütun, bazen de dizi olarak yayınlamıştır.

Nimet Arzık Kimdir?

Nimet Arzık'ın (1918-1989) yaşamı, kişiliği, dünya görüşü hakkındaki en sağlam veriler, "Tek At, Tek Mızrak" ismini verdiği üç cildlik anılarında mevcuttur. Anıların ilk cildinin başında "Yüz yıldan beri, ailemizin öyküsü, ülkenin tarihine dolanık" diyerek toplumsal dönüşümleri aile öykülerinden öğrendiği biçimiyle aktarmıştır. "Aslında bir aileyi tarihin içine yerleştirmeye çalıştığını" da ifade etmektedir. Yaşamları dünyanın ve dolayısı ile ülkelerin büyük değişimler yaşadığı dönemlere -savaşlar, devrimler,

¹ Anıların notlanarak yeniden basımı da gereklidir.

isyanlar, öksüz/yetim kalma, yoksulluk, göçler, kültür çatışmaları gibi pek çok etkene-tasadüf edenlerin hayat öyküsü yazarımız için de söz konusudur. Anılarında kronoloji gözetmediğini ifade etmesi diğer yayınlarında görülen –kendi deyimiyle “*içten geldiği gibi*”- bir üslubu benimsemekten kaynaklanmış olmalıdır. Ayrıca anlatıları ilk gençlik yıllarından başlamakta, nadiren daha erken dönemlere değinmektedir.

Nimet Arzık hakkında herhangi bir çalışma tespit edilememiş, yakın zamanlarda bazı köşe yazarlarının güncel olaylarla bağlantı kurarak ismini andığı görülmüştür.² Burada, öz yaşam öyküsüne kısaca değinilecektir.³ Yazarımız İzmir’de doğmuştur. Babası Çerkes kökenli Halid Carım uzun süre Fransa ve İsviçre’de yaşamış, bu süre içinde çeşitli gazetelerde yazarlık ve başyazarlık yapmış, *La Pensée Turque*⁴ dergisini yayınlamış bir gazetecidir.

Anne ve babasını çok küçük yaşlarda kaybettiği için kardeşleriyle birlikte çeşitli diplomatik görevleri olan amcası Fuat Carım⁵ tarafından büyütülür. Zorlu çocukluk ve ilk gençlik yıllarında Lehçe, Fransızca ve Rusça öğrenmiş, İstanbul’da Notre Dame de Sion Lisesinden sonra, 1934-1939 yılları arasında Polonya’da annesinin ailesi ile yaşamıştır. Dünya savaşının başlaması üzerine, bir süre Milano’da konsolos olan amcasının yanında kalıp sonra Türkiye’ye dönerek Basın Yayın Genel Müdürlüğü’nde çalışmaya başlamıştır. Bu arada Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde eğitim alır, çeşitli özel ve resmî basın/yayın kuruluşlarında çalışmayı sürdürür.

Nimet Arzık’ın yaşamı gazeteci, yazar ve çevirmen olarak üç ana unsur üzerinden değerlendirilebilir. Türk folkloru ve edebiyatından Fransızcaya yaptığı çeviriler Fransa’da *Gallimard* ve *Hachette* gibi ünlü yayınevleri tarafından yayınlanmıştır. Dünya ve Fransız edebiyatından bazı eserleri de Türkçeye kazandırmıştır. Bir buçuk yıl süreyle *Renk* (1958) adlı bir aktüalite dergisi çıkarır. *Son Baskı*, *Yeni Sabah*, *Yedi Gün*, *Akbaba*, *Aydınlık*, *Yön*, *Zafer* gibi birçok dergi ve gazetede makale, araştırma, röportaj ve fıkraları yayınlanmıştır.

Birinci evliliğinin bitmesinden bir süre sonra Anadolu Ajansı Genel Müdürlerinden olan Şerif Arzık ile evlenir. Ancak Şerif Arzık dönemin Başbakanı Adnan Menderes ile aynı heyette Kıbrıs görüşmelerine katılmak için 17 Şubat 1959 tarihinde Londra’ya giderken, Menderes’in sağ kurtulduğu uçak kazasında hayatını kaybeder. Diplomat

² Özdemir, A. (2018, 9 Temmuz) *Nimet Arzık*, istanbulgazetesi.com.tr; Kara, M. A. (2013, 26 Temmuz) *Nimet Arzık Okunmadan AKP Anlaşılamaz*, Odatv4.com; Bardakçı, M. (2010, 7 Mayıs) *Nimet Arzık’ın Ağabeyini Vurdular, Amcasının da Çantasını Çaldılar*, habertürk.com.tr. (Erişim Tarihi 10.08.2020).

³ Anne tarafı hakkında anılarında değindikleri dışında bilgi yoktur. Baba tarafından aile tarihi ile ilgili detaylı bilgiler için bkz. Selçuk Şirin, F. (2020). *Halep’ten Rio de Janeiro’ya I. Dönem TBMM İzmit Milletvekili Mehmet Fuat Carım (1892-1972)*. Vakantüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 5 (TBMM’nin 100. Yılı Özel Sayısı), 107-151.

⁴ (Türk Düşünü) <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/129099> (e. t. 13 Ocak 2021)

⁵ Fuat Carım’ın yayınladığı bir dergi için bkz. Selçuk Şirin, F. (2020). *1930’lar Türkiyesinde Bir Muhalefet Örneği: Hür Adam Gazetesi*, Tarih’in Peşinde- Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 23, 99-140.

olan ağabeyi Taha Carım, 9 Haziran 1977'de Roma'da *Ermeni Soykırımı Adalet Komandoları* adında bir örgütün üstlendiği cinayete kurban gider. Kendi deyimiyle “tek at, tek mızrak” yaşayan Nimet Arzık, yaşamı, yapıtları, gerçekçi duruşu, muhalif kimliği ve maruz kaldıkları⁶ ile Türkiye’de kadınlığın tarihine düşülen birincil kaynak olarak değerlendirilmelidir.

NİMET ARZIK’IN KİTAPLARI

Bu bölümde üretken bir kadın olarak Nimet Arzık’ın gözlem ve ifade gücüne, liderleri ve diğer simaları ile yönetici çevredeki olay ve kişilere vakıflığına, dolayısı ile yakın tarihe tanıklığına dikkat çekilmek istenmiştir. Kitaplarda olaylardan çok, (kadın-erkek) kişiler, biri diğerinin önüne geçmeyen olumlu/olumsuz yönleri ile bir bütün olarak ele alınmıştır.⁷ Yazar “şimdi”yi anlatırken, uzak geçmişin verilerini süzerek “an” a getirir.

Eleştirilerinde realist bakış açısı hakimdir. Üst düzey devlet görevlilerini dahi kayırmayarak onları karakter özellikleri, ait oldukları toplumsal ve ekonomik yapılar göre ele alır. Büyük ve köklü bir toplumsal değişimin etkisiyle mevki ve servete hızlı biçimde ulaşarak yozlaşan kişiler ona bolca malzeme sağlamıştır. Gözlemlerinden çıkan verilerden, kimi gerçeklerin acııcılığını bizzat hissettiği, karakter zaaflarından, dürüstlük ve ilke içermeyen tutumlardan derin üzüntü duyduğu kolayca anlaşılır. İnsanı zaafının toplumsal yapı ile bütünleşik ilişkisini yansıtan örnekleri zengindir. Diğer kişilere yaklaşımı, kendi kimliğine dışardan bakışından farklı değildir. Özeleştiri yapmaktan çekinmeyen yazar, başkaldırmalar ve başa çıkmalarını da anlatır.

Kitapları yalnızca adlarındaki kişi ve dönemlerle sınırlı bilgiler içermemektedir. Aşağıda alfabetik olarak verilen kitap içeriklerinden de görüleceği gibi yaşadıkları dönemde etkin ve ünlü fakat bugün artık hatırlanmayan pek çok isimle karşılaşmak oldukça ilginçtir.

• *Ak Altının Ağası Hacı Ömer Sabancı'nın Hayatı*, Faik Yolaç Ofset Basım, İstanbul 1985, 147 s.

Kitap Hacı Ömer’in hayatta iken sık tekrarladığı “*hilekârlık aptallık, gurur eşekliktir*” cümlesi ile başlıyor. Yazar ilk baskı tarihi 1972 olan bu kitabın on küsur yıl sonraki ikinci baskısında, yalnızca harf hatası ve birkaç cümle tökezlemesine dokunacağından söz eder: “*Bir yabancınınmış gibi okuyorum, rötuşlayacak mıyım? Hayır. O zaman on yıl sonrasını da rötuşlamak gerekecek. İnsanın hayata attığı bakış değişiktir.*” Daha önce

⁶ Bkz aşağıda “Ölü Şerif Arzık’tan Mektuplar” (1959)

⁷ Bu duruma bir örnek olarak şu bilgi verilmelidir: Mustafa Ekmekçi, (M. Hasırşapkalı imzası ile) Yön dergisinde “Bitmeyen Kavga: İsmet İnönü” kitabının yayın haberini verirken Ortanın Solu ideolojisinin benimsendiği CHP’nin kurultayını yorumlamaktadır: Ekmekçi Nimet Arzık’ın “...kitabında İnönü’ye haksızlık etmemeye büyük çaba göstermiş, sosyete çevresine ise etmediğini bırakmamıştır. Kitabı eline alınca insan yerin dibine batırılmış bir İnönü bulacağını sanıyor; bitirince yerli yerinde duran İnönü’yü buluyor” demektedir. Hasırşapkalı, M. (1966, 28 Ekim) “Bitmeyen Kavga: İsmet İnönü” *Yön Dergisi*, Yıl 5, S. 187, s.6. Erişim Adresi <https://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/yon-dergisi/>

bir “uç beyi”⁸ olarak değinilen *Ömer Ağa* hakkındaki bu kitap, Türkiye’nin toplumsal ve ekonomik yakın tarihine ilişkin önemli veriler içermektedir. Yazarın birey-toplum ilişkisinde şu saptamaları, günümüz için de anlamlıdır. Bireyi karar alma korkusuna, dolayısı ile sorgulamadan baskı altında yaşamaya ve yaşatmaya yönelten “*otonomluk ve inisiyatif eksikliği*”. Kadın erkek ilişkilerinde manen erkeği aksak, kadını eksik kılan “*koşullandırılmışlığın erkeğe tanıdığı üstünlük*”.

• ***Bir Muhalif Politikacının Karısının Hatıratı***, Resimli Posta Matbaası Ltd. Şirketi, Ankara 1960, 44 s.

Kuvvetli bir gözlemci olan Nimet Arzık, bu kitabı 1946-50, 1950-1960, 1960 ve sonrası olarak üç bölümlük bir roman gibi kurgulamış, ancak ilk bölümünü yayınlamıştı. Bu niyetinin göstergesi son sayfada “*birinci kitabın sonu*” ifadesinden anlaşılmaktadır. Yazarın kalemini sakınmayan şu sözleri bu kurgu hakkında fikir vericidir.

“Romancıların samimiyezsiz bir geleneği vardır. Suya sabuna dokunmamak için: ‘Bu eserdeki şahıslar tamamıyla muhayyeldir, kimse alınmasın’ gibi lakırdılar ederler. Ben tersine ‘Romanımdaki şahıslar kepçe kepçe hayattan alınmıştır. Kepçe kepçe, gocunan alınsın diyorum.”

Büyük bir suç da işliyorum ayrıca... Kahramanımı muhalif seçiyorum; dişi de olsa muhalif bir dişi...”

Özellikle mevki sahibi bir erkeğe ve böyle bir erkeğin eşi olma durumunun etkilerine ilişkin somut örneklerle hemen her kitabında rastlamak mümkündür. Ancak bu kitapçık sayısız gözlemin bir bileşkesi gibidir. Bu kadın prototipinin adı yazarın ironik üslubunu yansıtmaktadır: “*Bayan Enkaze Tepetaklak*”. Kahraman kimliğinin belirsizliği, yazarı daha özgür bırakmış gibidir. “*Nafile Hıyanet*”, “*Fındık İsyankâr*” gibi kadınlar karakterlerini isimlerinde taşırlar. “*Ham fendi*”ler genel olarak salonlarda, çay partilerinde ve kabul günlerinde görülür. Kültürlü görünme kaygısı, acemice kullanılan alafranga sözcükler, gösterişli ‘resepsiyon’ gayretleri gerçek kimliklerini örtmeye yetmez. Enkaze Hanımın şu sözleri, kitaptaki kimliklerin yalnızca kadınlarla sınırlı olmadığını kanıtı gibidir:

“...metreslerine kızmadım, huysuzluklarına kızmadım... .. şimdi körlüğüne kıızıyorum. Bu körlükle beni konaktan edeceksin. Senin ters yüz, şaşı topal politikanın bütün meşakkatlerini çektikten sonra şöyle bir ohh diyecektim onu da dedirtmiyorsun. Seçimi kaybedeceksin anladın mı?”

• ***Bitmeyen Kavga: İsmet İnönü***, Kurtuluş Matbaası, Ankara 1966, 155 s.

Yazar bu kitabında İnönü ve dönemi üzerinde durmaktadır. Kitabın “*Bu günleri de unutmayalım*” açıklaması ile 1965 yılında seçim ile iktidara gelen Süleyman Demirel’e

⁸ Arzık, N. (1972) *Uç Beyleri*, Tur Yayınları, Ankara, s. 47-55.

ithaf edilmiş olması dikkat çekicidir. ‘Bitmeyen kavga’ ifadesi insanlık tarihi boyunca süregelen saray ile halk arasındaki kavga, tanık olduğu döneme uyarlanmıştır. Bunu yönetenler, yönetilenler sürtüşmesi/çatışması olarak değerlendirmek, bir toplumdaki yedi yüz yıllık yönetme birikiminin emekleme dönemindeki demokrasiye etkileri olarak somutlaştırmak mümkündür. Kitabın kapağındaki şu ifade “*Sen yedi yüz senelik Osmanlı bürokrasisinin sembolüsün. Onun için sen bitmeyen kavgasın. Kırk senedir Cumhuriyet’in kavgasını yaptığını sanıyorsun, halkları birbirine kırdırarak hüküm süren son padişahsın!*” bunu kanıtlar niteliktedir. Yazar CHP ve DP dönemi yönetme biçimini padişahlık devrine dayandırmakta, kimi zaman “saray” çevresinden kimi zaman da “halk” cephesinden bilgiler sunmaktadır Olaylara ve kişilere yansız, eleştirel bakışlarının ürünü olan tespitler, İnönü’den başlayarak dönemin birçok kişisi ile ilgili saptamalar keskin bir üslup ile aktarılır. Sonraki dönemlere ilişkin yazdıklarında bu çizgisi değişmez. Siyasi konulardaki tespitlerini “*amatörce*” sözcüğü ile tanımlaması, iddiasız içtenliğinin özelliğidir.

İnönü döneminin başbakanlarından Şükrü Saracoğlu’nu anlatırken, “*Devlet adamlığı hakkında fikir yürütemem*” diyerek kişilerin politika dışı insan kimliklerine ağırlık verdiğini ileri sürer. Zamanın hanımlarını anlattığı bölüme “*Bir toplumu kadın ifade eder*” cümlesi ile başlar. Mevhibe Hanım’ı “*zamanına karışan*” kadınlardan ayırdığını, “*dünyanın en çetin adamının yamacında*” sessiz yaşayan köşesinde bıraktığını ifade eder. Bu bölümde ayrıca Saadet Saracoğlu, Melahat Saka, İlhan Sadak anlatılır. İnönü’nün erkek çevresini anlattığı bölümde Recep Peker’e değinir.

Demokrat Parti’nin kuruluşu ve iktidara gelişi sırasındaki toplumsal manzarayı şu satırlarda gerçekçi bir biçimde yansıtmaktadır: “*Bizim memlekette iktidara karşı haklı haksız “ha yıkalım” vardır. Gelenekseldir*”. “*Uf ne ümitler ne ümitler anafuru dönüyordu yeni doğan DP beşiğinin başında... Beşiği boğacak kadar...*”

Ankara’nın önemli sosyalleşme mekânı, eğlence yeri olarak ele alınan Karpiç ve Süreyya’dan insan manzaraları bu kitapta önemli yer tutar. İktidar mensuplarının buralarda ortaya çıkan zaafalarına ilişkin örnekler verilir. İktidar değişimi tüm toplumu derinden etkilerken böyle köklü mekânlarda iktidardan düşene düşmüş/devrik muamelesi yapılmaz. II. Dünya Savaşı sonrası başkent ortamını Süreyya’dan yansıtan yazarın tespiti şudur: “*tufan olsa bu sınıf gene kurtulur. Kıyamet günü bunlar gene bir pazarlığını bulup kıyameti sıyrıksız atlatır.*”

Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu ve Almanya’nın Ankara’daki büyükelçisi üzerinden, II. Dünya Savaşı sırasındaki Türk-Alman ilişkileri genel diplomasi çerçevesi ile verilir. Menemencioğlu “*Türkiye’ye, bilhassa Hariciyeye eğlenceyi, lüksü, saltanat yarışmasını memurlara aşıl原因 adamdır.*” NATO’ya girişin sürüncemede kalması üzerine ABD, Fransa ve İngiltere’nin yönetiminde kurulması planlanan ancak sonuçsuz kalan Türkiye ve Doğu Akdeniz memleketlerinin yer alacağı pakttan da söz eder.

- **Demirel'in İçi-Dışı**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985, 163 s.

Burada yazılanların daha önce yazı dizisi olarak Milliyet Gazetesinde yayınlandığını söyleyen yazar, diziye gelen yorumlara da yer vermektedir. Bu sefer başlangıç “Son Söz” ile. 12 Mart ve sonrasına, Türkeş, Millî Selamet Partisi, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’e ilişkin bilgiler mevcuttur. Kitabın sonunda “Demirel'in Albümünden” fotoğraflar yer almaktadır.

- **Eş Kişiler Zinciri, Çetin Altan'dan Süleyman Demirel'e**, Güven Matbaası, Ankara 1969, 136 s.

Yazar yurtdışında bulunduğu sırada hayalî bir pencereden kendi yurdunun içerlerine baktığını düşünmektedir. Dönemin önde gelen simalarını bir zincirin halkaları gibi gördüğünü söylerken pencerenin dışındayken içerisini bütünsel olarak değerlendirmek ve iç-dış kıyaslaması yapmak mümkün olmaktadır:

“... ve ben memleketimi düşünürüm...”

“Sanki bütün toplum bizde, ezilmişliklerden gelmiş ezeniyle ezileniyle, sömüreniyle sömürüleniyle dünyaya dert için gelmiş.”

“Elele çiftler gelir gözümün önüne, ‘bizde kadınla erkek birbirini tamamlamaz, azaltır’ diye düşünürüm.”

Kitap, Çetin Altan ile başlayıp Aşık İhsanî, Cüneyt Gökçer, İsmet Giritli, Metin Tokar, Turan Feyzioğlu, Yaşar Kemal, İlhami Soysal ile devam ederek Süleyman Demirel ile bitmektedir.

Yazarın memlekete ve insanına bakışı, Nazım Hikmet’in “Memleketimden İnsan Manzaraları” eserini andıran gözlem özellikleri içermektedir. Kitlelerin gözünde büyük yerlere sahip kişilerin zaaflarına, falsolarına vakıf olmaktan kaynaklanan üzüntü kolayca anlaşılır.

- **Menderes’i İpe Götürenler**, Ankara, Kurtuluş Matbaası 1966, 200 s.

“Bugünleri unutmayalım, Fatma ve Ahmet Arzık’a, Annedenden...” ithafı ile başlayan kitap 1960 yılında Yeni Sabah Gazetesinde tefrika edilmiştir. Anlatının hazin sonu kitabın adından bellidir. Yazarın “Adnan Menderes ve çevresi benim için bir hatıra defteri. O kadar yakınında yaşadım ki...” sözleri ile toplumsal yanlışların bireye etkisindeki tespitleri bu kitapta zirvede gibidir. 1950-1960 yılları arasında başbakanlık yapan Menderes’in, insan ve erkek olarak kimlik inşa sürecini adeta bir sosyal psikolog bakışı ile ele almaktadır.

Kitaptaki bazı bölümler şunlardır: Samet Ağaoğlu, Mükerrerem Sarol, Fatin Rüştü Zorlu, Namık Gedik, Hasan Polatkan, Emin Kalafat, Ahmet Salih Korur, Florya Krallığı

ve Celal Bayar, Park Otel, İktidar Başyazarları ve Babıali Patronları, Menderes ve Şeyhler. Ayrıca “Her Devirde Kadınlar Ağlar” bölümünde, Kurtuluş Savaşı başlarında linç edilen İngiliz yanlısı gazeteci Ali Kemal’in karısı, 1926 yılında Gazi Mustafa Kemal’e yönelik İzmir Suikastı girişimi sonucu idama giden İsmail Canbolat’ın eşi, CHP’den DP’ye geçen Fuat Arna’nın Eşi, Malatyalı Emine Üzmez’e ve “En Büyük Adamın Karısı Latife Hanım”a değinilir.

• **Osmanlı Sarayında Yabancı Kadın Sultanlar**, Cem Yayınevi, İstanbul 1969, 158 s.

Bu kitapta Osmanlının kritik dönemlerindeki bazı kadın sultanların, saray öncesi ve saraydaki hayatları sürükleyici bir anlatımla verilmektedir. “*Danışmend Osmanlı Tarihi*”, “*Fuat Carım (yorumlu çeviri) Kamuni Sultan Süleyman Zamanında İstanbul*” isimli kitapların dışında 16 adet yabancı kaynaktan yararlanıldığı görülür. Kadınlar kitaptaki sıraları ile şunlardır:

1- Üç padişahı Fetheden Fransız Kadını Nakşedil Sultan (Aimée de Rivery) s. 9-55.

2- Tarihin En Yalnız Kadını Kösem Sultan, s. 59-91.

3- Venedikli Canavar Nur Banu Sultan, s. 95-101.

4- Ve Hürrem Sultan, O Her Şeyden Önce Bir Anaydı, s. 105-156.

Mekân ve zaman bütünlüğü içinde aktarılanlar, sahneye koyma canlılığı taşımaktadır. Burada yazarın anlatıcı, yorumcu ve kadın kimlikleri iç içe geçmiş gibidir. Kimi zaman olayları birebir yaşamış, gözlemişçesine tahtın ve haremın surlarına ışık tutmuştur: “*Neden “Devletlileri” avuçlarının içine alanların hepsi Batıdan gelmeydi? Daha iyi sevmesini bildiklerinden mi? Osmanlı İmparatorlarının yabancı uluslara karşı eğiliminden mi?*”

• **Ölü Şerif Arzık’tan Mektuplar** (1959), Ankara Resimli Posta Matbaası, 14 s.⁹

Bu kitapçık yazarın uçak kazasında yitirdiği eşi Şerif Arzık ile zihinsel iletişimini içermektedir.¹⁰ Şerif Arzık’ın “Cebeci Şehitliği, Yapılmamış Mezar 7\2 Ankara” adresinden gelen şiir formunda mektuplar aracılığı ile öte dünyayla iletişim kurulmuştur. Şerif Arzık acılı eşinin mezarına geldiğinden ve getirdiği çiçeklerden haberdardır. Nimet Arzık’a “*Ağlama, kavi tutun başıma soktukları ağaca*” diyerek telkinde bulunur. Üzerindeki toprağın ölüm acısına göre hafif, unutulmaya göre de ağır olduğunu bildirir. Kaza sonrası halini görmediklerinden memnuluk duymakta olduğunu söyler. Yazar ise babasız kalan küçük çocuklarından, çevredeki insanların büyük acıyı katlayarak arttıran tutumlarından söz eder. Gerçekten de bu süreçte geçim sıkıntısı içinde olan

⁹ Bu yayına ulaşmamı sağlayan Sayın Dr. Ahmet Arzık’a teşekkür ederim.

¹⁰ “Tek At, Tek Mızrak Anılar-3” (1985)’te “Ölü Şerif Arzık’tan Mektuplar II”yi hazırlamaya başladığımı belirtmektedir. bkz, s.160.

yazarın bir tecavüz girişimine de maruz kaldığı bilinmektedir. Dönemin Millî İstihbarat Teşkilâtı Başkanı Hüseyin Avni Göktürk'ün girişimi olan bu vahim durum kitapçıkta "56ncı Gün" başlıklı mektupta ölü eşe anlatılmaktadır.

• **Patçığin Serencamı: On Sekiz Hikâyede Bir Roman**, Ankara, Yeni Desen Matbaası 1957, 104 s.

Bu kitap Şerif Arzık'a ithaf edilmiştir. Patçıçek hemen her dönemde rastlanan mevki sahibi bir erkeğin güzelliğine düşkün, uçarı karısıdır. Yazar bu kadın üzerinden genel bir kadın eleştirisi yapmaktadır. Patçıçek'in portresi, kocası, çocukları, hizmetçisi, arkadaşları, kabul günü, prensipleri, dertleri ayrı bölümlerde ironik bir dille anlatılır.

• **Pofuduk : Bir Küçük Kız Büyüyor**, Ankara : TÖBANK, 1980, 84 s.

Bu çocuk kitabında bir kız çocuğunun dünyası, arkadaşları, ailesi ve yaşadıkları anlatılmaktadır. Babasının görevi gereği Urfa, İstanbul, Van, Ankara tayinleri ve yeni yaşam yerlerinin tecrübeleri ile büyümektedir. Gelişmeler ablasının evliliği ve bebek sahibi olması ile biter. Küçüklere, ortancalara ve büyüklere ithaf edilmiş kitabın ikincisinin de yazılması düşünülmüştür.

• **Türkiyem... Türkiyem... (Bizans'ı unuttun Fransua!)**, Güven Matbaası, Ankara 1968, 97 s.

İthaf sayfasında "Bu kitap, ünlü sinemacı François Riechenbach tarafından Türkiye üzere çevrilecek filmin senaryosunu teşkil edecektir." ibaresi yer almaktadır. Yazar mektup tarzında Fransua'ya hitap etmekte, memleketini tanıtmaktan kaynaklanan sevinçli heyecan ile her bir köşeyi içinden geldiği gibi anlatmaktadır. Türkiye topraklarına ilişkin gurur ağırlıklı duyguları "On bin yıllık uygarlıkta kendi kendini aramak" ifadesinde somutlaşmıştır. Mevlâna, Karagöz-Hayal Oyunu, Hassa Mimarı Sinan'ın da anlatıldığı mektuplar "Birinci Mektup Doğu – Büyük Sabır Ülkesi" ile başlar. Bir Anadolu kadını üzerinden anlatılan öyküde kadim medeniyetin türlü izleri verilir. "Kadının durumu o kadar acıdır ki o çevrelerde... Özleyişini gösteremez. Aşkını gösteremez. İçindeki yangını gösteremez. Kadın için ayıp bol..."

"Orta Anadolu-Yiğit Kişiler Ülkesi" mektubunda Anadolu uygarlıklarından Selçuklulara ulaşan bir anlatı ile Selçuklu Sultanı Honat Hatun konuşur. "Batı Anadolu-Hititlerin Unutulduğu Ülke" bölümünde İyonya medeniyeti, insan-doğa ilişkisini anlatan yazar şöyle düşünür: "Onlara yakınlık duyuyorum: Hayat kavgalarını yapmaktadırlar. Onlara kızıyorum: Yıkıcı oldukları için!" Osmanlı İstanbul'undan bahsederken kitabın kapağına aldığı sözü burada dile getirir. "Çabuk gelin ve Bizansı unuttun Fransua!"

• **Uç Beyleri**, Tur Yayınları, Ankara 1972, 121 s.

Burada sanat, spor, ekonomi ve siyaset dünyasından kişiler doğal ortamlarında verilmiş, kadın erkek ayırmaksızın hepsine uç beyliği tanımı uygun görülmüştür.¹¹ Kendi birikiminin süzgecinden geçirdiği bu kişileri salt övgü veya yergiye dayanmaksızın verir:

Bir sanatkâr Uç Beyi - Zeki Müren: “Zeki Müren politika sahnesine atılmış olsaydı büyük bir yönetici olurdu. Önder değil yönetici.. ... Topluma sahip değil de toplum kendisine sahipmiş görünür: Sanayide Bir Uç Beyi - Vehbi Koç: Paraya kendini şımartmayacak kadar, kendini yetiştirecek kadar akliselim sahibi... Adamlarını seçmesini iyi biliyor... Bir gün bana veya bir başkasına demesini isterdim ki, yenilmez bir güvenle “ben mali imparatorluk kurdum...”

Hukukçulardan Bir Uç Beyi - Süreyya Ağaoğlu: Ankara hayatı, genç hukukçunun, çok renkliydi. Büyük devrimde ilk kadın avukattı... Başarısının diğer nedeni mi? Kişiliği! Atatürk'ün ölümünden sonra kadına karşı adeta cephe alındı. O devrede Süreyya Ağaoğlu artık Uç Beyiydi.

Başka Bir Sanatkâr Uç Beyi - Münir Nurettin Selçuk: Ekseriyetle sanatkâr, salonda bir kişi eksik olsa, bir kişi fazla olsa tonu değişir. Münir Nurettin o kadar teknisyendir ki bir notası değişmez... İyi mi fena mı söyleyemem, alkışa bile müstağnidir...

Uç Beyi Babalar ve Oğulları - Ömer Ağa ve Oğulları : Bir sohbetle on atasözünü sıraladığını hatırlıyorum... ‘Kadının akıllısından kaç’ Çok mu görmüştü akıllısını?... Hacı Ömer Ağayı acı ve hoyrat bir hayat yetiştirmişti. Olduğu gibi görünen, göründüğü gibi olan bir adamdı.

Bir Oymacı Uç Beyi - Fuad Usta: Fuad Usta bugün İstanbul'un en iyi tornacısıdır... Uç beyliğini ispat için benim yorumuma ihtiyacı yoktu... Zaten ‘Ağacı doğduğu işe kullandığım için sevinirim’ cümlesi yeterdi Uç Beyliğini ispata...

Minderde Bir Uç Beyi - Gazanfer Bilge: Her spor izzeti nefislidir, ama güreş diğerlerinden daha yakındır tabiata. Bana öyle geliyor ki (bana neler gelmez!) tabiatın deryasını yaşarlar güreşçiler... Parasız pulsuz iken de Uç Beyiydi, asil, mert, alıngan, güçlü ve başkasının derdini duyan!

Şanssız Bir Uç Beyi - Dansöz Babuş: Yazara göre bu uç beyi “...dans için yaratılmıştı. Onunla dans-oryantal, göbek silkelemekten ibaret kalmıyordu... Babuş sanki anlayışsız yüzü, ağaçtan oyulmuş ilahıcılara niyaz eden ilk kadındı... Her konuştuğum uç beyinin benimle onun gibi açık konuşmasını isterdim. Onun gibi içten, etten ve kemikten, avantajlı bir aynaya bakmaya bakmaya.

¹¹ Türk devletlerinde sınır kesiminde teşkilatlanmış savaşı bölüklerin başındaki lider. <https://islamansiklopedisi.org.tr/uc-beyi> (e. t. 03.09. 2020)

Futbolda Bir Uç Beyi - Gündüz Kılıç: *Halk oyunuydu futbol, tamı tamına. Dikkat edin. Bütün şampiyonlar halktandır. ... Uç Beyinin iki türlü varmış meğerse: Para Uç Beyi, Gönül Uç Beyi... İkisinin de birleştiği olur herhalde... Nadiren bile olsa!*

Sahnede Bir Uç Beyi - Ertuğrul Muhsin: *O zamanlar büyük adamların her şeyini büyük sanardım. Bir taraflarını sıvriltmek için, birçok taraflarını kısaltmak, kırmak zorunda olduklarını aklım almazdı. Keşke dünyam o dünya kalsaydı. Muhsin Ertuğrul için konuşuyorum. Her yazımı başka bir ruh haleti içinde yazıyorum bu kitapta...*

Kendi Alanını Terk Etmiş Bir Uç Beyi - Fahrettin Kerim Gökay: *Partiymiş, o partiymiş, bu partiymiş onlar onun satranç masasında piyadelerdi. Şah ise kendisiydi. Basını da iyi idare etti. Politikacıları da halkı da. Hepsine sevimli görünürdü.*

Tıp Âleminde Fakat Tıp Dışında Bir Uç Beyi - İhsan Doğramacı: *“Uç Beyliği ilminde değil, iş yapma gücünde... uçluğunu yumuklukta, pelteklkte aşağıdan almada gizleyen... Büyük işadamıdır, tam doğulu değil, tam batılı da değil... Büyük iş adamının, yani soğuk savaşçının özelliklerini taşır...”*

• **Yasaklı Liderin Dönüşü Ve Özal**, Eskişehir, Mızrak Yayınevi 1987, 158 s.

Bu kitap 12 Eylül 1980 sonrasına ilişkin tanıklık içermesi bakımından önemli bir kaynaktır. *“İnkâr yiğidinin kalesidir” der Anadolu. Ne çok çekmiş, bunca bilgiyi kümelemek için dağarcığında!; “Tanrıdan bile zor bekleyeceğini bir insandan beklemek...”; “İnsanların Been demesi yalnız iktidara fena halde ısındıklarından olmaz. Kendilerini de kandırmak içindir...”*

• **Zincirbozan... Bir Yaz Boyunca!**, Mızrak Yayınevi, Eskişehir 1986, 144s.

Zincirbozan 12 Eylül 1980 darbesinden sonra (1983) siyasetçilerin zorunlu ikamete alındığı askerî tesistir. Yazar Zincirbozan günlerinden üç yıl sonra yazılarını *‘kısa, sade buruk ve yargısız bir öykü’* olarak betimlerken tarihten sürgün örneklerine de değinmekte, kişilerin Zincirbozan kararına karşı itirazlarını içeren dilekçelerden alıntılar vermektedir. Burada da başlangıç ile sonucu kısmen tekrar etmekte, kimi başlıklar altında yeri geldikçe diğer kişilere de değinmektedir. Kişiler ve belgeler, yazarın yorumları ile yakın döneme gayri siyasi bir bakış içermektedir: *“Mizah... Yüzyıllardan beri, bu ülkenin zırhı olmuş.” “Bu toprak çook sancılı” “Bayılıyorum sana Türkiye’ m! Nice rahatsız yaşasam, nice zaman zaman, bazı olaylara karşı isyan etsem, nice tepinsem, bayılıyorum. Öylesine benzersiz bir tarafın var ki...”*

Kitapta Demirel’den başka Saadettin Bilgiç, İhsan Sabri Çağlayangil, Ekrem Ceyhun, Ali Naili Erdem, Yüksel Çakmurdan, Hüsamettin Cindoruk, Nahit Menteşe, Deniz Baykal’dan söz eden bölümler mevcuttur.

Nimet Arzik'ın Çevirileri

Yazarın Türkçeden yabancı dillere yaptığı şiir tercümelemleri ağırlıktadır. Bu yayınlar Türk edebiyatının, klasik ve modern dönem şiirin dünya çapında tanınması açısından önemlidir. Kaynaklarda basılması planlanan daha fazla çeviri görünmekle beraber bunların proje aşamasında kaldığı düşünülebilir. Kimi eserler birden fazla baskı yapmıştır. Nimet Arzik'ın bizzat ulaşılabilen çevirileri şunlardır:

• *Anthologie de la poésie turque XIII-XX siècle, TEXTES CHOISIS; PRESENTES ET TRADUITS PAR NIMET ARZIK* Gallimard, Paris 1968, 166s.

• *Atatürk et son oeuvre dans la poésie turque d'aujourd'hui*, Commission Nationale Turque Pour L'unsco, Ankara 1981, 194 s.

• *Anthologie Des Poètes Turcs Contemporains*, Gallimard, Paris 1953, 123 s.

• *Anthologie de la chanson populaire Turque*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1963, 131 s.

• Jules Romaine, *Çalkantı*, Tur Yayınları, Ankara 1971, 417 s.

• *Empereur D'europe et D'asie Soliman le Magnifique*, 24 s.

• *Yunus Emre (Textes Choisis et Traduits)*, Ajans Türk Matbaacılık, Ankara Tarihsiz, 114 s.

• *Par Mustafa Kemal* Publié par le Ministère de la culture, Série: Atatürk Başkanlık Basımevi, Ankara May 1981, 91 s.

• *Le Ravin de Göreme*, Direction Générale de la Presse, de la Radiodiffusion et du Tourisme de Turquie, Ankara 1952, 30 s.

• *Proverbes Et Maximes*, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara 1973, 64 s.

• *Qublier Byzance*, Ankara, 198(?), 79 s.

NİMET ARZIK VE YÖN DERGİSİ

Yön Dergisi Cumhuriyet'in demokrasi ve çoğulculuk arayışlarının sancılı bir döneminde, 1961 yılının Aralık ayında yayınlanmaya başlamış, zamanla bir dergi adı olmanın ötesinde temsilcisi olduğu sol fikirler doğrultusundaki siyasî hareketin de ismi olmuştur.

İlk sayıda aydın bildirisi¹² ile çıkan derginin ömrü, aradaki sıkıyönetim kesintisi de dâhil olmak üzere beş buçuk yıl kadardır. 30 Haziran 1967'deki 222 numaralı sayıda

¹² Bkz. *Yön Haftalık Gazete*, (20 Aralık 1961)Yıl 1, Sayı 1, s, 11. <https://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/yon-dergisi/> (e. t. Eylül 2020)

yayın hayatına ara verdikleri ifade edilmekle birlikte, bu sonucu sayı olmuştur.¹³ Yön bu süreçte faaliyete başlayan diğer sol içerikli yayınlar arasında etkili ve uzun soluklu olarak aynı çizgideki dergi ve gazetelere kaynaklık etmiştir.¹⁴ Türk siyasi tarihine özgü kaynaklar, düşünce hareketlerini inceleyen veya doğrudan solun tarihi üzerindeki çalışmalar, 60'lı yıllarda Yön'ün ağırlığı ve etki alanının genişliği konusunda hemfikirdirler.¹⁵

Yön hareketindeki ilk kıvılcıkları Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu 27 Mayıs öncesine denk düşer.¹⁶ Yayınlanmaya başlaması ise 27 Mayıs'ı takip eden ilk seçimlerden sonradır. Birinci sayıdaki bildiriye toplum sorunlarını tartışmaya açmak, tabuları yıkararak Türkiye'yi Kemalist bir sosyalizme, ekonomik kalkınma çizgisine getirmek amacı ortaya konmuştur.¹⁷ Yön'ün yayın aşamasına gelmesinde etkili olan sosyal ve siyasi ortamı gözden geçirmek konuyu daha netleştirecektir.

Türkiye'de 1945 yılında tek partili rejim sona ermiş ve 1950'de seçimle iktidar el değiştirmiştir. 1960'ta ise demokrasi askerî darbe ile kesintiye uğramıştır. Bundan sonraki olaylar darbecilerin kendi aralarında çekişmeleri, aşırı ve ılımlı eğilimlerin çatışması gölgesinde ilerleyecektir. Askeri rejimin sürmesini isteyen aşırı görüştekiler ile çok partili düzene geri dönülerek ordunun kışlasına çekilmesinden yana olan ılımlıların mücadelesi sürerken yeni bir anayasa yapılmış, seçimlere gidilmiş, ancak ordu içi mücadele acılı sonuçlara yol açmış, idamlar gerçekleşmiştir.¹⁸ Rejim ancak 1965 yılından itibaren normale dönebilecek, toplumsal ve siyasal yaşamda farklı düşünce hareketlerinin kendilerini gösterebildikleri bir ortam -kısa süreli de olsa- mümkün olabilecektir.

¹³ Yön Haftalık Gazete, (30 Haziran 1962)Yıl 6, Sayı 222, s. 2. <https://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/yon-dergisi/>

¹⁴ Dergi ve fikir hareketi üzerine ayrıntılı bilgiler, genel olarak Türkiye'de sol akımların tarihi ile ilgili çalışmalarda detaylı olarak ele alınmıştır. Örnek olarak bkz. Ed. Gültekingil, M. (2007) *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 1328 s. Ayrıca Yön Dergisi ile Devrim dergileri hakkında bir inceleme için bkz. Atılğan, G (2007) "Yön-Devrim Hareketi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Sol*, Cilt 8, s. 597- 646.

¹⁵ Özdemir, H. (1986) *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı Yön Hareketi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 365 sayfa. Atılğan, G. (2002) *Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar Yön-Devrim Hareketi*, Tüstav Yayınları, İstanbul, 389 s.

¹⁶ Eroğul, C. (1970) *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını No 294, Sevinç Matbaası, Ankara 1970, s. 173-180. Kıvılcımlı, Dr. H. (1970), *27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi*, Ant Yay., İstanbul, 357 s. Atılğan, G. (2002) "Yönünü Ararken Yolunu Yitirmek" *Praksis* (6), 191-151 (içinde s. 121)

¹⁷ Özdemir, H. (1986) s.49-53. Yön hakkında yakın zamandaki çalışmalar için bkz. Gencer, T. (Nisan 2020) "Yön Dergisinde Fabiancılığın İzleri", Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, S. 40, s. 225-242. Güven-Toker, Dr. N. (2019) "Turkish Socialism Thesis in the Axis of Yön Journal" *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* Cilt 6, Sayı 4, s.249-265.

¹⁸ Bu konudaki ayrıntılar için kaynak boldur. Zürcher, E. J. (2010), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 353-363. Önemli bir tanıklık ve tespitler için yazarımızın şu kitabına bakılmalıdır. Arzık, N. (1966) *Menderesi İpe Götürenler*, Kurtuluş Matbaası, Ankara. Ayrıca bkz. Demir, Dr. Y. (2017), *Albay Talat Aydemir'in Darbe Girişimleri ve Demokrasi Sürecine Etkileri*, Andaç Yayınları, Ankara, 292 s.

Ordu içindeki görüş ayrılıkları, askeri rejimin sürmesinden yana olanlarla ordunun kışlasına geri çekilmesi gerektiğini düşünenler arasındaki çatışmalar sol görüşe de egemen olmuştur. Kaynaklar burada da temel iki çizgiden söz eder:¹⁹ Birinde ılımlı ve meşru yoldan ilerleyerek seçim ile iktidara gelmek isteyenler vardır. Ancak diğerinde partiler düzeni dışında hareket ederek devrim ile iktidara gelmek ve hızlı bir kalkınma stratejisi izlemek istenmektedir. Çünkü burada ordunun desteğini almak da mümkün olacaktır.²⁰ Şubat 1961’de kurulan Türkiye İşçi Partisi, yasal yollardan iktidar olmak isteyen meşru-ılımlı kanadı temsil ederek 1965 seçimlerinde meclise girmiştir. Bu gelişme solun bütünü için önemli bir aşama olmasına rağmen TİP’in, sistem içi, meşru yollarla ilerlemesi, radikal solcular için oldukça yavaş bir tempodur. 1965’te normal düzene dönünceye kadar ordudaki kıpırdanmalar, 27 Mayıs’tan cesaret alan yeni kalkışmalar, aşırı kanattakilerin arzulanıkları devrim için silahlı güçlerden yararlanma stratejilerini desteklemektedir. Bir süre sonra da soldaki egemen görüş, aşırı ve sistem dışı çizginin üstünlüğü ile sonuçlanır. Yön dergisi incelendiğinde bu değişimi tespit etmek mümkündür.²¹

Yön birçok kadının kalemi ile yer aldığı yaygın organı olarak da dikkat çekmektedir.²² Nimet Arzık’ın yazıları için yapılan taramalarında tespit edilen yazar, şair, çevirmen, akademisyen kadınların isimlerini burada anmak gerekir: Adalet Cimcoz, Ayperi Akalan, Ayşe Şasa, Azra Erhat, Behice Boran, Celile Cem (İhsan Kudret), Fatma İrfan Serhan, Fatma Mansur (Coşar), Fay Kirby Berkes, Gülten Akın, Gülten Kazgan, Güzin Dino, İffet Aslan, İnci Tuğsavul (Özgüden), Leyla Erbil, Nermin Abadan, Neşe Deriş, Nimet Arzık, Selma Ashworth, Sennur Sezer, Sevgi Sanlı (Sevgi Batur), Sevil Avcıoğlu

Hızlı dönüşümler yaşanan bu dönem için gazeteci/yazarlık tecrübesi oldukça değerli olan Nimet Arzık, yukarıda kısaca değinilen sürecin tanığı olarak Yön’ün sayfalarında yer almıştır. İlk yazısında şunları söyler: “*Eskiden Zafer gazetesinin üçüncü sayfasında bir köşem vardı. Başlığını kocam bulmuştu: “İçten Geldiği Gibi”... Bir gün beni köşesiz bıraktılar: Hükümetin manevi şahsını küçük düşürücü itibar kırıcılıktan... Halbuki o devrede ben ne kimsenin itibarını düşünürdüm, ne itibarsızlığımı... Sadece “İçten Geldiği Gibi” yazıyordum, çiziyordum, feryat ediyordum.*”

Ona göre ülkedeki gündem veya sorunların etrafında adeta bir ağ gerilidir. Öncelikle bunun yok edilmesi\parçalanması gerekir. Eleştirilerden yılmayacağını ve Yön’deki yazılarında “*bir bukalemenun kaynaşan karınca ordusuna uzattığı dil gibi*

¹⁹ Eroğul, C. (1992), “Çok Partili Düzenin Kuruluşu (1945-71)” s.147-150, *Geçiş Sürecinde Türkiye* (Der. İ. C. Shick, E. A. Tonak) Belge Yayınları, İstanbul 1992 içinde, s.112-158.

²⁰ Bir kanat zayıflayınca diğeri güç kazanmıştır. Yetkin, Ç. (1970) *Türkiye’de Soldaki Bölünmeler (1960-1970) Tartışmalar, Nedenleri, Çözüm Önerileri*, Toplum Yayınları, Ankara, 266 s.

²¹ Basında radikalleşme ve Yön örneği için bkz. Prof. Dr. Landau, J. M. (1978) *Türkiye’de Aşırı Akımlar, 1960 Sonrası Sosyal ve Siyasal Çekişmeler*, Türkçesi: Erdiç Baykal, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 72-94

²² Yön’de birden fazla yazısı yayımlananlar, yazma sıklıkları ve işledikleri konular için bkz. Özdemir, H. (1986), s.328-333.

dokunulmaz konulara dil uzatacağını” belirtmiştir.²³ Bu yazıdan sonra gelen okur tepkileri o günlerin siyasi havasını göstermektedir. Çünkü 27 Mayıs’ı destekleyen ve ülkede devrim yapma amacıyla olan kesim, ordunun kışlasına dönmesi ve iktidara gelenlerin Demokrat Parti’nin mirasçısı olmaları nedeniyle tepkilidir. Dolayısı ile Menderes döneminin önemli basın mensubunun eşi olan kadına karşı baştan bir önyargı vardır. Maksadının CHP’yi yıpratmak olduğu suçlaması yapılır. Bu suçlamayı “Ben mi bu kadar kudretliyim, CHP mi bu kadar çürük?” diye yanıtlar. Yazılarındaki “yanlış yerleri bana bildiriniz, iftira dediğiniz kısımları teşhir ediniz” diyerek duruşunu korur. Siyasî kişiler ve partiler için dokunulmazlığın putperestlik olduğunu söyler. “Kendimde hiçbir dokunulmazlık tanımıyorum” der. Dokunulmazlıkların insanı nasıl yozlaştırdığını bizzat müşahede eden biri sıfatıyla manidar olduğu kadar acı bir örnek olarak Menderes’i gösterir. Menderes’teki hoşgörü ve müsamaha eksikliğinin nasıl eleştirildiğini okuyucuya hatırlatır ve onun da hep övülmeyi istediğini söyler.²⁴

Yön’deki Nimet Arzık Yazıları Dizini

YIL 1

Sayı 1, 20 Aralık 1961

- İçten Geldiği Gibi, s. 6.
- Sakıt Olmayanların İç Yüzü 1940-1950: “İsmet İnönü”, s. 11.

Sayı 2, 27 Aralık 1961

- İçten Geldiği Gibi: “Baş’ol Kompleksi”, s.7.
- Sakıt Olmayanların İç Yüzü 1940-1950” “Saracoğlu “Efe” Başvekildi”, s. 15.

Sayı 3, 3 Ocak 1962

- İçten Geldiği Gibi “Eşekgüden Kar’yesinden”, s. 6.
- Sakıt Olmayanların İç Yüzü 1940-1950: “Hasan Saka Mizah Tarafı Ağır Basan Bir Adamdı”, s.16.

Sayı 4, 10 Ocak 1962

- “Sakit Olmayanların İç Yüzü 1940-1950: İnönü Adam Seçmesini Bilmez mi?”, s.16.

²³ Arzık, N. (1961, 20 Aralık), İçten Geldiği Gibi, *Yön*, S. 1, s. 6.

²⁴ Arzık, N. (1962, 24 Ocak) İçten Geldiği Gibi: “Az’cık Az’cık Tolerans”, *Yön*. S. 6 , s.10.

Sayı 5, 17 Ocak 1962

- İçten Geldiği Gibi: “Yollayın Efendi Hazretleri”, s.14.
- Sakıt Olmayanların İç Yüzü 1940-1950: “Hariciye Vekilesi İlhan Sadak; Törenle açılan klinikte her şey var, doktor yoktu”, s.18.

Sayı 6, 24 Ocak 1962

- İçten Geldiği Gibi: “Az’cık Az’cık Tolerans”, s.10.
- Sakıt Olmayanların İç Yüzü 1940-1950: “D.P. Nasıl Kuruldu?: Bayar ‘Ben parti kurmam, zira memlekette muhalif partilerin akıbetini biliyorum’ diyordu”. s. 17.

Sayı 8, 7 Şubat 1962

- İçten Geldiği Gibi “Sansar Postu: II”, s.9²⁵
- Sakıt Olmayanların İç Yüzü 1940-1950: “1946 Seçiminde Hile Oldu mu?: Bizde tere yağdan aşka kadar her şey hileli, seçim neden olmasın”, s.15.

Sayı 9, 14 Şubat 1962

- İçten Geldiği Gibi, s. 8.
- Sakıt Olmayanların İç Yüzü 1940-1950: “Asker Politikadan Anlar mı?; Bizde 40 yıldan beri politikadan sadece askerler anlamıştır”, s. 15.

Sayı 10, 21 Şubat 1962

- Sakıt Olmayanların İç Yüzü 1940-1950: “Sonun Başlangıcı”²⁶, s. 15.
- İçten Geldiği Gibi, “Şuur Sarhoşluğu”, s. 15.

Sayı 11, 28 Şubat 1962

- “O Akşam”, s. 7²⁷
- Sakıtlıktan Kurtulanların İç Yüzü: “YTP Nasıl Kuruldu?”, s.15.

²⁵ Daha önce başka bir yerde yayınlanan yazıya devam niteliğinde olduğu için II numara verilmiştir.

²⁶ CHP'nin iktidardan düşmesi hk.

²⁷ Talat Aydemir Olayı hk.

Sayı 12, 7 Mart 1962

- Sakıtlıktan Kurtulanların İç Yüzü: “Parti Kuracaktı Ama Bir “Lider” Aranıyordu; Kimlere güveniliyordu”, s. 15.
- İçten Geldiği Gibi, “Ben Duyuyorum”, s. 15.

Sayı 13, 14 Mart 1962

- Sakıtlıktan Kurtulanların İç Yüzü: “Ekrem Alican (Yaratılmış Lider)”, s.15.

Sayı 14, 21 Mart 1962

- Haftanın Portresi: “Turhan Feyzioğlu; Körüklü çantalı genç adam”, s.13.

Sayı 15, 28 Mart 1962

- İçten Geldiği Gibi: “Doğuyu Kalkındıracak Adam!..”, s. 13.

Sayı 16, 4 Nisan 1962

- Haftanın Portresi: “Fethi Çelikbaş; Sahne 1, Ankara 1950”, s. 13.

Sayı 17, 11 Nisan 1962

- Haftanın Portresi: “Osman Bölükbaşı”, s. 13.

Sayı 19, 25 Nisan 1962

- Haftanın Portresi: “Kınyaz Kartal Ağa”, s.13.

Sayı 22, 14 Mayıs 1962

- Haftanın Portresi: “Ahmet Topaloğlu, Nerden nereye”, s. 15.

Sayı 24, 30 Mayıs 1962

- Haftanın Portresi: “İsmet İnönü Devrini Tamamlamış Bir İnsan”, s.7.

Sayı 25, 6 Haziran 1962

- Haftanın Portresi: “Cavit Oral Ağa”, s. 8.²⁸

Sayı 26, 13 Haziran 1962

- Haftanın Portresi: “Hilmi İncesulu; İncesulu dediler, akıllı dediler...”, s. 9.

²⁸ Dönemin Tarım Bakanı Cavit Oral’ın bu yazıya tekzipli cevabı ile Nimet Arzık’ın küçük notu Sayı 26, 13 Haziran 1962, s. 8.’de verilmiştir.

Sayı 27, 20 Haziran 1962

- “Cavit Oral Ağa’ya Cevap”, s. 8.²⁹

Sayı 28, 27 Haziran 1962

- Haftanın Portresi: “Bajari, O bizden değil”, s. 9.³⁰

Sayı 29, 4 Temmuz 1962

- Kolektif Portre: Kabine; “Üstün Adam Kimseye Lazım Değil, Mesele Sağlam Kuruluşlarda. Üstün Adam karıştırıcıdır, üstün adam üzücüdür, ezicidir”. s. 9.

Yıl 2

Sayı 66, 20 Mart 1963

- Haftanın Portresi: “Vehbi Koç”, s.6.

Sayı 67, 27 Mart 1963

- Haftanın Portresi: “Kazım Taşkent”, s. 6.

Yıl 3

Sayı 85, 13 Kasım 1964

- Şu Radyonun Romanı (1): “Birbirlerine Taviz Verirler, Ve Yağma Hasan’ın Böreği Yenir, İmza: Bir Vatandaş”, s.7.

Sayı 86, 20 Kasım 1964

- Şu Radyonun Romanı (2): “Vatandaşın Görüşü”, s.10.

Sayı 87, 27 Kasım 1964

- Şu Radyonun Romanı (3): Bambaşka Bir Konuda Vatandaşın Görüşü”, s. 10.

Sayı 88, 4 Aralık 1964

- Şu Radyonun Romanı (4): “Yazılanlar Vız Gelir Bize Vız...; Bir Genel Müdür”, s. 7.

²⁹ N. Arzık’ın bu yazısından sonra Cavit Oral’ın açıklamalı cevapları Sayı 31’den itibaren birkaç hafta sürüyor.

³⁰ Bajari Kürtçede kentli, şehirli anlamındadır. Yazarın yazının sonundaki açıklaması aynen şöyledir: “*Bajari şehirlerde yerleşen, alının teriyle hayatlarını kazanan binlerce vatandaş değildir. Köksüzleşmiş bir parazitidir. Sosyal bir yaratır. Oldukça alıngan olan Doğulu vatandaşlarım için söylüyorum, alınmasınlar!...*”

Sayı 89, 11 Aralık 1964

- Yaşar Kemal ve Akçasazın Ağaları, s.14-15.

Sayı 90, 18 Aralık 1964

- Şu Radyonun Romanı (5): “Kanun Diye, Kanun Diye Kanun Tepelendi”, s. 10.

Yıl 4

Sayı 92, 1 Ocak 1965,

- Şu Radyonun Romanı 6, s.10.

Sayı 96, 29 Ocak 1965, s. 10

- Portre I: “Kemal Satır”

Sayı 98, 12 Şubat 1965

- Portre II: Nurettin Ardıçoğlu: “Kaderimizi Ellerinde Tutanlar Serisinden”, s. 11-12.

Sayı 100, 26 Şubat 1965

- Portre III: Suat Hayri Ürgüplü, s.6.

Sayı 117, 25 Haziran 1965

- Portre: “Süleyman Demirel”, s.7.

Sayı 118, 2 Temmuz 1965,

- Portre: “Süleyman Demirel: 2”, s.7.

Sayı 119, 9 Temmuz 1965

- Portre: “Süleyman Demirel: 3”, s. 10.

Sayı 120, 16 Temmuz 1965

- Portre: “Süleyman Demirel: 4”, s. 7.

Sayı 121, 23 Temmuz 1965

- Portre: “Süleyman Demirel: 5”, s. 6.

Sayı 122, 30 Temmuz 1965

- Portre: “Süleyman Demirel: 6”, s. 10.

Sayı 123 – 6 Ağustos 1965

- Portre: “Cemal Madanoğlu”, s. 7.

Sayı 128, 10 Eylül 1965

- Portre: Süleyman Demirel 6: “Demirel ve Çirkin Amerikalı”, s. 7.³¹

Sayı 131, 1 Ekim 1965

- Portre: Süleyman Demirel 7; “Demirel’e Cevap”, s. 6

Sayı 132, 8 Ekim 1965

- Celal Bayar’a Açık Mektup, s. 7.

Sayı 133, 15 Ekim 1965

- Muhlis Fer:(L’eminence grise); (Perde Arkasındaki Başbakan), s. 7.

Sayı 134, 15 Ekim 1965

- Demirel İktidarda, s. 7.

Sayı 135, 29 Ekim 1965

- Demirel’in İlk Günü, s. 7.

Sayı 136, 5 Kasım 1965

- Portre: “Sayın Cemal Gürsel”, s. 7.

Sayı 137, 12 Kasım 1965

- Başbakan Demirel’e: “Ufak Uyarmalardan”, s. 7.

Sayı 138, 19 Kasım 1965

- Başbakan Demirel’e: “Ufak Uyarmalardan”, s. 7.

Sayı 139, 26 Kasım 1965

- Başbakan Demirel’e: “Ufak Uyarmalardan”, s. 12-13.

Sayı 140, 3 Aralık 1965

- Başbakan Demirel’e: “Ufak Uyarmalardan”, s. 11.

³¹ 122. Sayıda olduğu gibi burada da yazı numarası 6 olarak verilmiştir

Sayı 143– 24 Aralık 1965

- Başbakan Demirel’e: “Ufak Uyarmalardan; TRT ve Sen”, s. 10.

Sayı 144, 31 Aralık 1965

- Başbakan Demirel’e “Ufak Uyarmalardan; Küskünüz Bre!”, s. 11.

Sayı 148, 28 Ocak 1965

- Başbakan Demirel’e “Ufak Uyarmalardan”, s. 7.

Sayı 181, 16 Eylül 1966

- “Kara Buick Durmaz Gider, Klaksonunu Çalmaz Gider” “İlhami Soysal Olayı”, s.

Yıl 5

Sayı 182, 23 Eylül 1966

- “Kara Buick’çi Faşist Fedai”, s. 6.

Sayı 186, 21 Ekim 1966, s.11.

- Başbakan Demirel’e: “Ufak Uyarmalardan”, s. 6.

SONUÇ

Kitapları, çevirileri ve gazete yazıları ile Nimet Arzık devrinin ender kadınlarından biridir. Ayrıca Yön Dergisi’nde yazan ilk, uzun süre de tek kadın yazar olmuştur. Yazı başlıklarından ve içeriklerinden de görüleceği gibi Yön içindeki konumu, derginin ideolojik yolculuğunun oldukça dışındadır. Çünkü kalemimi devrin siyasi koşullarını değil gerçekleri gözeterek kullanmaktadır. Yön’ün yayın hayatına girdiği sıradaki özgürlükçü ortama rağmen dobra, sözünü sakınmayan, alaysamalı tarzı tepki çekmiş, derin analiz yeteneği ve doğrucu yapısı, bir kadının sesini duymaya alışkın olmayan toplumda sorun olmuştur.³²

Çeşitli toplumsal nedenlere rağmen ardında 11’i çeviri 14’ü telif olmak üzere toplam 25 kitap bırakan yazarın Yön’de de 70 adet yazısı yayınlanmıştır.

Nimet Arzık gibi yayın hayatındaki bütün kadınlar kültür tarihimiz içinde önemli izler bırakmış, sonraki çalışmaları ile var olma ve söz söyleme mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Tüm eğitimlerine, birikim ve üretimlerine rağmen bugün çoğu görünmez durumdadır. Suskunluğa, itaate, tabi olmaya itiraz eden ve yaşamı boyunca üreten Nimet Arzık da unutulmuşlar arasındadır. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi’nin

³² Yön’deki yazılarına gelen tepkiler için bkz. *Yön*, (1962, 24 Ocak) Yıl 1, Sayı 6, s.10.

yakın dönemlerdeki kadınlar üzerine yeni çalışmalara, süreli yayın taramalarına büyük ihtiyaç vardır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

KAYNAKLAR

- Arzık, N. (?). Yunus Emre (Textes Choisis et Traduits), Ankara: Ajans Türk Matbaacılık. ARZIK, N. (1952). *Le Ravin de Göreme*, Ankara: Direction Générale de la Presse, de la Radiodiffusion et du Tourisme de Turquie.
- Arzık, N. (1953). *Anthologie Des Poètes Turcs Contemporains*, Paris: Gallimard
- Arzık, N. (1959) *Ölü Şerif Arzık'a Mektuplar*, Ankara, Resimli Posta Matbaası.
- Arzık, N. (1957). *Patçıceğin Serencamı: On Sekiz Hikâyede Bir Roman*, Ankara: Yeni Desen Matbaası.
- Arzık, N. (1960). *Bir Muhalif Politikacının Karısının Hatıratı*, Ankara: Resimli Posta Matbaası Ltd. Şirketi.
- Arzık, N. (1961, 20 Aralık), İçten Geldiği Gibi, *Yön*, S. 1, s. 6.
- Arzık, N. (1962, 24 Ocak) İçten Geldiği Gibi: "Az'cık Az'cık Tolerans", *Yön*. S. 6, s.10.
- Arzık, N. (1963). *Anthologie de la chanson populaire Turquie*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Arzık, N. (1966) *Menderesi İpe Götürenler*, Kurtuluş Matbaası, Ankara.
- Arzık, N. (1966). *Bitmeyen Kavga: İsmet İnönü*, Ankara: Kurtuluş Matbaası.
- Arzık, N. (1966). *Menderes 'i İpe Götürenler*, Ankara: Kurtuluş Matbaası.
- Arzık, N. (1968). *Anthologie de la poésie turque XIII-XX siècle, Textes Choisis*; Presentes Et Traduits Par Nimet Arzık Paris: Gallimard.
- Arzık, N. (1968). *Türkiyem... Türkiyem... (Bizans 'i unutulmuş Fransua!)*, Ankara: Güven Matbaası.
- Arzık, N. (1969). *Eş Kişiler Zinciri, Çetin Altan'dan Süleyman Demirel'e*, Ankara: Güven Matbaası.
- Arzık, N. (1969). *Osmanlı Sarayında Yabancı Kadın Sultanlar*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Arzık, N. (1972). *Uç Beyleri*, Ankara: Tur Yayınları.
- Arzık, N. (1973). *Proverbes Et Maximes*, Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık.
- Arzık, N. (198(?)). *Qublier Byzance*, Ankara.
- Arzık, N. (1980). *Pofuduk: Bir Küçük Kız Büyüyor*, Ankara: TÖBANK.
- Arzık, N. (1981). *Atatürk et son oeuvre dans la poésie turque d'aujourd'hui*, Ankara: Commission Nationale TurQue Pour L'unesco.
- Arzık, N. (1981). *Par Mustafa Kemal* Ankara: Publié par le Ministère de la culture, Série: Atatürk Başbakanlık Basımevi.

- Arzık, N. (1985). *Ak Altının Ağası Hacı Ömer Sabancı'nun Hayatı*, İstanbul: Faik Yolaç Ofset Basım.
- Arzık, N. (1985). *Demirel'in İçi-Dışı*, İstanbul : Milliyet Yayınları.
- Arzık, N. (1986). *Zincirbozan... Bir Yaz Boyunca!*, Eskişehir: Mızrak Yayınevi.
- Arzık, N. (1987). *Yasaklı Liderin Dönüşü Ve Özal*, Eskişehir; Mızrak Yayınevi.
- Atılğan, G. ((2007) “Yön-Devrim Hareketi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Sol*, Cilt 8, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 597- 646.
- Atılğan, G. (2002) “Yönünü Ararken Yolunu Yitirmek” *Praksis* (6), 191-151 (içinde s. 121)
- Atılğan, G. (2002) *Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar Yön-Devrim Hareketi*, İstanbul: Tüstav Yayınları.
- Bardakçı, M. (2010, 7 Mayıs) *Nimet Arzık'ın Ağabeyini Vurdular; Amcasının da Çantasını Çaldılar*, habertürk.com.tr.
- Demir, Dr. Y. (2017), *Albay Talat Aydemir'in Darbe Girişimleri ve Demokrasi Sürecine Etkileri*, Andaç Yayınları, Ankara.
- Eroğul, C. (1970) *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını No 294, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Eroğul C. (1992), *Çok Partili Düzenin Kuruluşu (1945-71) Geçiş Sürecinde Türkiye* (Der. İ. C. Shick, E. A. Tonak) İstanbul: Belge Yayınları, s. 112-158.
- Gencer, T. (Nisan 2020) “Yön Dergisinde Fabiancılığın İzleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, S. 40, s. 225-242.
- Gültekingil, M. (2007) *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güven-Toker, Dr. N. (2019) *Turkish Socialism Thesis in the Axis of Yön Journal*, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD) Cilt 6, Sayı 4, s.249-265.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/uc-beyi> (e. t. 03.09. 2020)
- <https://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/yon-dergisi/>
- Kara, M. A. (2013, 26 Temmuz) *Nimet Arzık Okunmadan AKP Anlaşılamaz*, Odatv4.com
- Kıvılcımlı, Dr. H. (1970), *27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi*, İstanbul: Ant Yay.
- Landau, J. M. (1978) *Türkiye’de Aşırı Akımlar; 1960 Sonrası Sosyal ve Siyasal Çekişmeler*, Türkçesi: Erdiç Baykal, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Le Pensée Turque <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/129099>
- Özdemir, A. (2018, 9 Temmuz) *Nimet Arzık*, istanbulgazetesi.com.tr
- Özdemir, H. (1986) *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı Yön Hareketi*, Ankara Bilgi Yayınevi.
- Romaine, J.(1971), Çev. Nimet Arzık *Çalkantı*, Ankara: Tur Yayınları.
- Selçuk Şirin, F. (2020). *Halep'ten Rio de Janeiro'ya I. Dönem TBMM İzmit Milletvekili Mehmet Fuat Carım (1892-1972)*. Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 5 (TBMM'nin 100. Yılı Özel Sayısı), 107-151.
- Selçuk Şirin, F. (2020). *1930'lar Türkiye'sinde Bir Muhalefet Örneği: Hür Adam Gazetesi*, Tarihî Peşinde- Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 23, 99-140.
- Yetkin, Ç. (1970) *Türkiye’de Soldaki Bölünmeler (1960-1970) Tartışmalar, Nedenleri, Çözüm Önerileri*, Ankara: Toplum Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2010), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 14.02.2021
Kabul: 23.06.2021

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Kadınlara Yönelik Her Türlü Şiddet ve Ayrımcılığı Hukukun Kesişen Adaletsizlikleri Üzerinden Okumak

Understanding All Forms of Violence and Discrimination Against Women: A Call for an Intersectional Analysis

Demet Aslı ÇALTEKİN¹

Öz

Bu makalede, kesişimselcilik teorisinin gelişimi, kapsamı ve teoriye yöneltilen eleştiriler ele alınmaktadır. Kesişimselcilik teorisi feminist çalışmaların temel araçlarından biri olmasına karşın, Türkiye'yi ele alan literatürde kesişen sosyal adaletsizliklerin kadınların insan hakları üzerindeki etkisine çok az dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda, bu makalede, kesişimselcilik teorisinin uluslararası insan hakları hukukuna yansımalarının sosyo-hukuki analizi yapılmakta ve teorisinin Türkiye bağlamında uygulanabilirlik alanları tespit edilmektedir. Makalede kadınların insan hakları ihlallerinin sosyo-hukuki, kesişimselci ve ampirik bir analizine olanak sağlayan alan olarak kadınlara yönelik her türlü şiddet ve ayrımcılık üzerinde durulmakta ve metodolojik öneriler sunulmaktadır. Son olarak, kesişimselci bir analizin, araştırmacılara hak ihlallerinin sosyolojik, kültürel, ekonomik nedenlerini karar mercilerine ileterek sosyal değişime katkı sağlamalarına imkân verdiği ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Kadınların insan hakları, Kesişimselcilik, Sosyo-hukuki çalışmalar

Abstract

This article examines the development of the intersectionality theory, together with its various implications and perils. Despite the fact that intersectionality is regarded as a vital tool in feminist scholarship, there has been little emphasis on the intersection of social divisions and their effects on women's rights. Consequently, this essay provides a socio-legal analysis of the incorporation of the intersectional theory into international human rights law and explores its potential application in Turkey. It focuses on the different types of violence and discrimination against women, carrying out a socio-legal, intersectional, and empirical analysis of the violation of women's human rights. It offers methodological recommendations, concluding that by enabling researchers to share with decision makers their findings of sociological and cultural reasons behind such violations, an intersectional analysis allows the researcher to contribute to social change.

Keywords

Intersectionality, Socio-legal studies, Women's human rights

¹ **Sorumlu Yazar:** Demet Aslı Çaltekin, Liverpool Hope Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Liverpool, Birleşik Krallık.
E-posta: demetcaltekin@gmail.com ORCID: 0000-0002-7470-0056

Atf: Caltekin, D.A. (2021). Kadınlara yönelik her türlü şiddet ve ayrımcılığı hukukun kesişen adaletsizlikleri üzerinden okumak. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 23, 53–69.
<https://doi.org/10.26650/iukad.2021.879991>

GİRİŞ

İstanbul'daki lüks ama bir o kadar da kasvetli olan evi ve kıyı şeridindeki küçük bir kasabadaki işi arasında mekik dokuyan şehirli, modern, psikiyatri uzmanı Şehnaz ve tüm hayatı küçük bir eve sıkıştırılmış çocuk gelin Elmas. Clair Obscure (Tereddüt) filminin iki ana karakteri kadınların deneyimlerinin tek tipleştirilemeyeceğini ve aynı mercek altında ele alınamayacağını göstermektedir. Gizlice sigara içmenin ona dayatılan hayata küçük bir karşı çıkış olduğunun farkında olan Elmas, bütün zamanını evi temizlemekle ve hasta olan kayınvalidesine bakmakla geçirmektedir. Elmasın sınırlı dünyasına kıyasla Şehnaz'ın aktif bir sosyal hayatı ve mesleği üzerinde söz hakkı vardır. Şehnaz, en azından Elmas ile tanışmaya kadar, dışarıdan olağanüstü görünen evliliğine gitmek için can atarken; Elmas her gece eşi için *“Tanrım, gelmesine izin verme”* diye haykırmaktadır.

Elmas'ın kadın olması, sosyo-ekonomik ve coğrafi etmenlerle ile kesişmektedir. Diğer bir deyişle, toplumsal cinsiyet çok katmanlı adaletsizliklerle kesişmekte ve kalıplaşmış roller ve gelenekler Elmas'ın hayatına daha doğrudan ve görünür yollar ile müdahale etmektedir. Bu roller Şehnaz'ın hayatına ise daha *“normal”* ve sorgulanması daha ertelenebilir bir biçimde sızmaktadır. Şehnaz'ın deneyimlediği baskı ve psikolojik şiddet daha zımni bir şekilde gerçekleşmektedir. Şehnaz aslında yaşadığı hayatı kendisinin şekillendirmediğinin ve eşinin isteklerini kendi istekleri gibi içselleştirdiğinin farkına Elmas ile karşılaştıktan sonra varacaktır.

Filmin sonunda ise Şehnaz ve Elmas'ın farklılıkları kendi hayatlarını çizme yönündeki mücadelelerinde kesişir: Şehnaz'ın sürekli onu kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmeye çalışan eşine *“Keşke kendi bedenini sevdiğin kadar beni de sevseydin”* demesi ile Elmas'ın film boyunca her gece kendinden yaşça büyük olan eşi için *“Tanrım gelmesine izin verme”* demesi aslında farklı toplumsal sınıfa ait iki kadının ve birbirine zıt hikayelerinin ortak noktasının toplumsal cinsiyet normlarının kadınların hayatına etkisinin sorgulanması olduğunu gözler önüne sürmektedir. Ancak, unutmamak gerekir ki bu sorgulama ve kadınların şiddete karşı ürettikleri mekanizmalar da tıpkı deneyimledikleri çok katmanlı ayrımcılık ve şiddet gibi çok boyutlu olup birbirinden farklıdır. Çok katmanlı ayrımcılıklar aynı zamanda çok katmanlı karşı koyma mekanizmalara da sebebiyet vermektedir. Hangi tür toplumsal ayrımların birbiriyle kesişeceği, kuşkusuz, kadınların deneyimlediği çok katmanlı ayrımcılık türünü, boyutunu ve aynı zamanda hukuki çarelerin şeklini değiştirmektedir. Bu noktada, kesişimselcilik teorisi kadınlar arasındaki bu tür farklılıkların anlaşılması ve kadınlara yönelik her türlü şiddeti ve ayrımcılığın anlaşılması ve önlenmesi açısından işlevsel bir rol oynamaktadır.

Kesişimselcilik teorisi kadınların deneyimlediği ayrımcılığın ve baskının statik olmadığını ve coğrafi konum, dil, din, ırk gibi bileşenlerin bu ayrımcılığa yön verdiğini vurgulamaktadır. Teori, feminist çalışmalara ışık tutmuş (Kathy Davis, 2008, p. 72)

ve feminist teoriler Türkiye bağlamında geniş bir şekilde incelenmiş olsa da (Sancar & Abadan-Unat, 2011) Türkiye’yi ele alan literatürde kesişen sosyal adaletsizliklerin kadınların adalete erişim üzerindeki etkisine çok az dikkat çekilmiştir¹. Bu bağlamda, bu makale, kesişimselcilik teorisi merceği altında, kesişen sosyal yapıların kadınların insan hakları üzerindeki etkisini ele almakta ve dört kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda kesişimselcilik teorisinin gelişimi, kapsamı araştırılırken, ikinci kısımda teoriye yöneltilen eleştiriler ele alınmaktadır. Üçüncü kısımda ise kesişimselcilik teorisinin uluslararası insan hakları hukukundaki yeri incelenmektedir. Son olarak dördüncü bölümde, Türk hukukunda kadınların insan hakları ihlallerinin sosyo-hukuki, kesişimselci ve ampirik bir analizine imkân sağlayan alanlar tespit edilmekte ve bu bağlamda metodolojik öneriler sunulmaktadır.

i. Kesişimselcilik Teorisinin Gelişimi ve Kapsamı

Kesişimselcilik her ne kadar Kimberle Crenshaw (1989) tarafından ileri sürülmüş olsa da sosyal bileşenlerin çok katmanlı baskı ve ayrımcılığa neden olduğunun feminist aktivistler tarafından ileri sürülmesi 1970’li yıllara dayanmakta² ve kesişimselcilik terimi kullanılmadan yayınlanan birtakım akademik çalışmalarda³ kesişimselciliğin izleri sürülebilmektedir (Kathy Davis, 2008, pp. 72–73). Crenshaw, *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics* adlı makalesinde ise kesişimselcilik terimini ilk defa kullanarak, ırk ve cinsiyet arasındaki etkileşimi göz önünde bulundurmadıklarından dolayı hem feminizmin hem de ırkçılık karşıtı söylemlerin Siyah kadınların deneyimlerini tam olarak ele alamadıklarını ileri sürmektedir. Crenshaw’a (1989, p. 140) göre, Siyah kadınların deneyimlediği kesişimsel ayrımcılık ve dışlanma, ırkçılık veya cinsiyetçilik sorunlarının ayrı ayrı değerlendirilmesi ile çözülemeyecek kadar spesifik bir yapının sonucudur. Siyah bir kadını dört yol ayrımında hayal eden Crenshaw (1989, p. 149), onu dört bir yandan gelen araçların yarattığı zincirleme kazaya maruz kalan bir yayaya benzetmektedir. Aldığı yaraların yol ayrımındaki tüm sosyal bileşenlerin bir ürünü olabileceğini ileri sürerken aslında “*Siyah kadınların deneyimlediği ayrımcılığın, kimi zaman beyaz kadınların ve Siyah erkeklerin deneyimlediği ayrımcılığa benzediğinin, kimi zaman ise bunlardan farklılık gösterdiğinin*” altını çizmektedir.

¹ Özellikle Türkiye’deki Kadın ve LGBTQI kuruluşlarının hazırladığı raporlarda kesişimselcilik, çoklu ayrımcılık olarak dile getirilmektedir. Raporlar için bkz. Erişim tarihi, 27 Nisan 2021, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Ayrimcilik_Yasagi_Egitim_Rehberi.pdf; https://www.sabancivakfi.org/i/content/4824_2_Ayrimcilik_ve_Engelli_Haklari.pdf; <https://kaosgl.org/haber/hukuki-surecler-coklu-ayrimciliga-nasil-yaklasiyor>.

² Combahee River Collective’in 1977 yılında yayınladığı manifesto için bkz. Erişim tarihi, 27 Nisan 2021, <https://www.reed.edu/cres/assets/Combahee-River-Collective,-Black-Feminist-Statement,-How-We-Get-Free---Taylor.pdf>

³ Bu çalışmalar için bkz. (hooks, 1981; Hull, Bell-Scott, & Smith, 1982).

Crenshaw, *Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color* isimli makalesinde ise yapısal, politik ve temsili kesişimselcilik ayrımı yapmaktadır. Crenshaw (1991, pp. 1241–1245), yapısal kesişimselcilik ile ırk ve toplumsal cinsiyetin kesiştiği bir ayrımında durdukları için Siyah kadınların deneyimlediği baskı ve şiddetin, beyaz kadınların deneyimlerinden farklı olduğunun ve dolayısı ile çözüm önerilerinin de farklı olması gerektiğinin vurgusunu yapmaktadır. Politik kesişimselcilik ile Siyah kadınların deneyimlediği şiddetin hem feminist hem de ırkçılık karşıtı politikalar aracılığı ile marjinalleştirildiğinin altını çizmektedir. Son olarak, temsili kesişimselcilik ile Siyah kadınların kültürel inşasını kastederek aslında medya ve popüler kültürün Siyah kadınların deneyimlediği kesişen adaletsizlikleri yok sayıp pekiştirdiğine işaret etmektedir.

Kesişimselcilik esas olarak tek tip bir kadın deneyiminin olmadığını, iktidar ilişkilerinin farklı sosyal bileşenlere ait kadınlar üzerinde farklı tahakküm biçimleri kurduğunun anlaşılması gerektiğinin altını çizmektedir. Kısacası, tahakküm biçimleri hangi sosyal bileşenlerin kesiştiği ile bağlantılı olarak şekil değiştirmektedir (Cole, 2009, p. 566). Kesişimselcilik, çeşitli sosyal bölünmelerin nasıl birbirleri ile etkileşimde olduklarını, karşılıklı olarak nasıl birbirlerine bağımlı olduklarını ve bu ilişkiden nasıl yeni güç ilişkileri biçimlerini ürettiğini ortaya koyar (Kathy Davis, 2008, p. 68). Yuval Davis (2006, p. 198), sosyal bölünmelerin bir toplumdan diğerine farklılık gösteren ideolojik ve kurumsal ilkeler aracılığıyla nasıl inşa edildiğinin, geliştirildiğinin ve (yeniden) şekillendirildiğinin altını çizerek bu sosyal bölünmelerin sadece kurumsal ve makro düzeyde olmadığını dolayısıyla da insanların gündelik hayat deneyimlerinin birçok aşamasında da yer aldığını belirtmektedir. Bu tür sosyal bölünmelerin neden olduğu ayrımcılık ve adaletsizlikler, toplumda normalleştirildikleri ölçüde yer edinmektedir. Bu yüzden, Cynthia Enloe (2016, p. 11), ayrımcılık ve adaletsizlikleri normalleştiren pratikleri ve kalıplaşmış yargıları feminist merak (*feminist curiosity*) kavramı ile sorunsallaştırmaktadır. Enloe'nun “önemsiz’ addedilene dikkat et” ve “‘normal’ addedilene dikkat et” çağrıları bize aslında sosyal olarak inşa edilen kimliklerin normalleştirilmesinin nasıl baskı, şiddet ve ayrımcılığı görünmez kıldığını, bu yüzden meydan okumayı zorlaştırdığını hatırlatmaktadır.

Kesişimselcilik teorisi ayrımcılık ve baskının nedenini sadece toplumsal cinsiyet normlarında görmemekte, aynı zamanda, bu normların oluşmasında ve devam ettirilmesinde önemli yer tutan sosyal bölünmelere de odaklanmaktadır (Rodriguez, 2018, p. 429). Böylece, kesişimselcilik teorisi sosyal bileşenlerin hem mikro hem de makro boyutunu ele alma imkânı vermektedir. Mikro boyutta toplumsal eşitsizliklerin bireylerin hayatına nasıl yansıdığına analizini yaparken makro boyutta ise iktidar ilişkilerinin bu eşitsizlikleri (yeniden) üretmedeki rolünü incelemektedir (Bilge, 2010, p. 60). Buradan yola çıkarak, kesişimselciliğin, hukukun mikro düzeydeki eşitsizliklerin kurulmasındaki

ve devam ettirilmesindeki rolünün araştırılmasında bir araç halini aldığı söylenebilir. Kesişimselci bir analiz, gündelik hayattaki sosyal eşitsizliklerin ve insan hakları ihlallerini bireysel bir deneyim olarak görmekten öte onları hukuki, idari ve sosyal yapının bir ürünü olarak görmektedir. Bu anlamda, sosyal yapının bileşenlerinin, onu oluşturan kurumsal ve hukuki yapının araştırılması kesişimselci bir analizin önemli bir adımını oluşturmaktadır (Winker & Degele, 2011, p. 59).

ii. Kesişimselcilik Teorisinin Sınırları

Kesişimselcilik tam olarak nedir sorusu kaçınılmaz olarak kesişimselcilik alanındaki literatürün temel taşı oluşturmakta ancak kimi zaman teori ya da kavram; kimi zaman ise metod ya da feminist strateji olarak görülen kesişimselciliğin tanımı üzerinde bir fikir birliğine varılamamaktadır (Clark, Matthew, & Burns, 2018, p. 108; Helma Lutz, 2015, p. 39; Kathy Davis, 2008, p. 72). Leslie McCall (2005, p. 1775), kesişimselciliğin “*kadın çalışmalarının yaptığı en önemli teorik katkı*” olduğunu ileri sürse de kesişimselcilik birçok noktada eleştiri almaktadır. Bazı eleştiriler kesişimselci bir analizde hangi metodun kullanılacağına açık olmadığı hususuna odaklanmaktadır (C.Nash, 2008; Jordan-Zachery, 2007; McCall, 2005). Sirma Bilge (2013, p. 418) ise, Siyah kadınlar tarafından ırkçılığın ve sadece beyaz kadınların deneyimlerini esas alan feminist anlayışın eleştirisi olarak geliştirilen kesişimselciliğin yine beyaz feministlerin hâkim olduğu bir alan haline gelmesini, onun deyimi ile “*kesişimselciliğin beyazlaşmasını*”, “*acımasız bir ironi*” olarak görmektedir.

Uluslararası insan hakları hukukunun kesişimselciliği göz önünde bulundurduğu kararları inceleyen mevcut çalışmalar⁴ ise kesişimselciliğin insan hakları ihlallerine nasıl uygulanabileceği hususundaki⁵ endişelere cevap vermekten yoksun oldukları yönünde eleştiriler almaktadırlar. Bu eleştiriler, kesişimsel yaklaşımın insan haklarına, özellikle de ait oldukları sosyal yapılar nedeni ile ayrıştırılmış grupların insan haklarına olan etkisini göz önünde bulunduran çalışmaların azlığına dikkat çekmektedir (de Beco, 2017, p. 633). Benzer şekilde, kesişimselciliğe eleştirel bakan Joanne Conaghan (2009, pp. 21–22), hukuk ve kesişimselciliği ele aldığı makalesinde, kesişimselciliğin “*potansiyelinin sınırlarına ulaştığını*” öne sürmektedir. Conaghan, kesişimselciliğin feminist teorideki önemini kabul etmekle beraber, feminist projeyi daha fazla ilerletecek konumda olmadığını düşünmektedir. Conaghan’a göre, evet eşitsizlik karmaşık ve çok

⁴ İnsan hakları hukuk mekanizmalarının kesişimselcilik teorisini benimseme yönünde attığı adımların tarihsel analizi için bkz. (Truscan & Bourke-Martignoni, 2016) Birleşmiş Milletler için bkz. (E.Bond, 2003, p. 71)

⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin B.S. v Spain kararını inceleyen makale bu eleştirilerin bir istisnasını oluşturmaktadır. Kesişimselciliğin insan hakları ihlallerine pratikte uygulanmasının analizi için bkz. (La Barbera & Cruells López, 2019). Genel anlamda, uluslararası insan hakları alanında kesişimselciliğin gözönünde bulundurulduğu kararlar ve yorumlar arasında şunlar yer almaktadır: Birleşmiş Milletler genel tavsiye No. 18 ve 25; Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin Genel Yorum No 3,4, 9; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi Genel Yorum 20; A.S. v Hungary, 29 Ağustos 2006, CEDAW/C/36/D/4/2004, para 11.3; Alyne da Silva Pimentel v Brazil, 10 Ağustos 2011, CEDAW/C/49/D/17/ 2008, para 7.7; Kell v Canada, 26 Nisan 2012, CEDAW/C/ 51 /D/19/2008, para 1.

yönlüdür ama kesişimselcilik bu çok yönlü eşitsizliklerin üretilip devam ettirildikleri yolların anlaşılmasında yetersiz kalmaktadır.

Conaghan'ın bu eleştirilerine yanıt veren Pok Yin S. Chow (2016, p. 29) ise kesişimselciliğin ayrımcılığı durağan bir olgu olarak görmekten öte değişen, dönüşen bir süreç olarak ele alma fırsatını verdiğini ileri sürerek kesişimselciliğin Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmalarına nasıl yön verdiğini incelemektedir. Bu bağlamda, “uluslararası hukuk ve söylemin, kesişimselciliğin potansiyellerini tüketmekten hala uzak olduğunu” ileri sürmektedir. Benzer şekilde, kesişimselcilik kavramının çok katmanlı dezavantajları keşfetmedeki başarısının, kavramın tükenmiş olduğu anlamına gelmediğini, aksine bu kavramın farklı yerlerde meydana gelen ve farklı güç ilişkileri ile etkileşime giren farklı durumlara uygulanabildiğini ileri süren görüşler de mevcuttur (Carbado, Crenshaw, Mays, & Tomlinson, 2013, pp. 304–305).

Bu fikir ayrılıkları ve kesişimselciliğin tanımı üzerindeki belirsizlikler aslında kesişimselciliğin başarısının altında yatan bir etmen olarak görülmektedir. Teorinin belirsizliği, baskın, tek tip ve değiştirilemez fikirler üretmek yerine, yeni tartışma alanlarının doğmasına olanak vermektedir. Diğer bir deyişle, kesişimselcilik, “belirsizliği ve açık uçlu olması sayesinde, yalnızca potansiyel olarak sonu gelmez olmakla kalmayıp, aynı zamanda yeni ve daha kapsamlı ve refleks olarak eleştirel bakış açıları sunmayı vaat eden bir keşif süreci başlatmaktadır” (Kathy Davis, 2008, p. 77).

iii. Kesişimselcilik Teorisinin Uluslararası İnsan Hakları Alanındaki Yeri

Uluslararası insan hakları hukuku mekanizmaları (Uluslararası Sözleşmeler ve Denetim Organları-Komiteleri başta olmak üzere), insan hakları ihlalinin tanımını spesifik olarak kadınların maruz kaldığı ihlalleri kapsayacak şekilde genişletme yönünde adımlar atmaktadırlar. Ancak bu adımların (her ne kadar kadınların insan hakları alanında önemli ilerlemelere sebebiyet verseler de) üniter bir kadın kategorisi bağlamında atılması, kadınların deneyimlerinin tek bir perspektiften ele alınmasına neden olmakta dolayısı ile etkili çareler üretilmesine engel olmaktadır. Bu yüzden, feminist aktivistler, özellikle ilk dönem insan hakları mekanizmalarının, kadınların insan hakları ihlallerine, bu ihlaller sadece erkeklerin deneyimledikleri ihlaller ile benzerlik gösterdiğinde cevap verdiğine dikkat çekmişlerdir (E.Bond, 2003, pp. 72–82). Eleştiriler, ağırlıklı olarak, kadınların deneyimlediği *her türlü şiddet ve ayrımcılığın* toplumsal cinsiyete ek olarak diğer sosyal faktörlerin bileşimiyle çok katmanlı bir boyut kazandığı yönündedir.

Ayrımcılık yasağı çeşitli uluslararası belgelerle koruma altına alınmakta ve bu belgelerde ayrımcılık türleri sıralanırken, bu sıralamanın sonuna “*ya da başka bir statü bakımından*” ibaresi eklenerek bu listenin sınırlı olmadığı vurgulanmaktadır. Sözleşmelerin aslında çok katmanlı ayrımcılıkları göz önünde bulundurma imkânı

veren lafzına rağmen, insan hakları mekanizmaları bu sözleşmeleri uygularken çoğunlukla eşitsizliğe tekil bir olgu olarak yaklaşmış, kesişen adaletsizliklerin anlaşılması ve etkin bir biçimde ortadan kaldırılması gerekliliğine çok az dikkat çekmektedirler (Truscan & Bourke-Martignoni, 2016, p. 109). Bununla birlikte, son yıllarda, insan hakları sözleşmelerini izleme organlarından bazıları kesişen ayrımcılık türlerinden bahsetmeye başlamıştır. Örneğin, 18 No.lu tavsiye kararında, Kadınlara Yönelik Her Türlü Şiddetin Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi)⁶, engelli kadınların maruz kaldığı çifte ayrımcılığa dikkat çekerek, Taraf Devletlere eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyokültürel haklara eşit erişim hakkı tanınması için gerekli tüm tedbirleri almalarını tavsiye etmektedir.⁷ Komite, 25 No.lu genel tavsiye kararı ile de benzer şekilde kesişimselciliğin önemini vurgulamıştır. Karar, kadınlara karşı ayrımcılığın çok katmanlı başka sosyal unsurlarla kesişen yapısına dikkat çekmekte, aynı zamanda ırk, etnisite, engellilik, sosyoekonomik durum, yaş gibi unsurların kadınları ve erkekleri farklı düzeylerde etkilediğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Karar, Taraf Devletlerin çoklu ayrımcılığın önlenmesi için gerekli özel önlemleri almaları gerektiğini vurgulamaktadır⁸. Benzer şekilde CEDAW Komitesi 2017 yılında da 19 No.lu tavsiyesini gözden geçirme gereği duymuştur. Bu bağlamda 35. tavsiye kararı ile Komite, 19 No.lu tavsiye kararından farklı olarak, bir yandan “kadınlara yönelik şiddet” kavramı yerine “kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” kavramını kullanmakta (9. paragraf), öte yandan da kadınların toplumsal cinsiyete bağlı şiddete aynı oranda maruz kalmadıklarını dolayısıyla yasal düzenlemelerin bu hususu ele almaları gerektiğini kabul etmektedir⁹.

⁶ Diğer BM antlaşma organlarının kesişimselciliği ele aldığı kararlar mevcuttur. Örneğin, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklarda Ayrımcı Gözetilmemesi başlıklı 20 No.lu Genel Yorumunda çok katmanlı ayrımcılıktan bahsetmektedir: “Bu tür kümülatif bir ayrımcılığın bireyler üzerinde kendine özgü ve özel bir etkisi vardır ve bu nedenle özel olarak değerlendirilmesi ve buna göre çözüme kavuşturulması gerekir” (17. paragraf). 27-35 paragraflarında da “başka statü” olarak ifade edilen ayrımcılık” şekillerini ele almaktadır (<http://ihop.org.tr/wp-content/uploads/2007/12/ESKHKG20.pdf>) ÇHS Komitesi engelli çocuklarla ilgili 9 No.lu Genel Yorumu’nda da “Birçok durumda, çoklu ayrımcılık biçimleri, belirli etmenlerin bir araya gelmesiyle belirli grupların durumlarını daha da güçleştirmektedir” (8. Paragraf) demektedir (<http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/BMCHK-Genel-Yorum-9-Engelli-Cocuk.pdf>).

⁷ UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), *CEDAW General Recommendations Nos. 16, 17 and 18, adopted at the Tenth Session, 1991 (contained in Document A/46/38)*, 1991, A/46/38, Erişim tarihi, 27 Nisan 2021, <https://www.refworld.org/docid/453882a322.html>

⁸ BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, 25 No.lu genel tavsiye kararı, Erişim tarihi, 27 Nisan 2021, [https://www.tbmm.gov.tr/komiyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlar%C4%B1_\(1-29\).pdf](https://www.tbmm.gov.tr/komiyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlar%C4%B1_(1-29).pdf)

⁹ UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), *General Recommendation No. 35 on Gender-based Violence Against Women, Updating General Recommendation No. 19*, 14 July 2017, Erişim tarihi, 27 Nisan 2021, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_GC_35_8267_E.pdf
Nazan Moroğlu’nun Türkçe çevirisi için bkz. Erişim Tarihi, 30.04.2021, <https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/08/CEDAW-General-Recommendation-35-%C3%A7eviri-Nazan-Moro%C4%9Flu.pdf>

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme metni (CEDAW) de yer yer belirli kadın gruplarına atıfta bulunmaktadır (Truscan & Bourke-Martignoni, 2016, p. 110). Örneğin, 14. madde Taraf Devletlere Sözleşmenin kırsal bölgelerde yaşayan kadınlara da uygulanmasını sağlama yükümlülüğü getirmektedir; 12. madde spesifik olarak hamilelik ve doğum sonrası sağlık hizmetlerine erişimin önemini vurgulamakta ve sağlık sisteminden yararlanmak isteyen kadınların kendi özel durumlarının göz önünde bulundurulmasını zorunlu tutmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 7. maddede kanun önündeki eşitliği hükme bağlarken 2. Maddede olduğu gibi “herkes” terimini kullanarak ayrımcılık yasağını genel olarak hükme bağlarken; CEDAW 4. maddede Taraf Devletlere “kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için [gerekli] geçici ve özel önlemleri” alma, 5. maddede ise kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin, önyargıların ve bu normların sürekliliğini sağlayan kültürel kalıplarının ortadan kaldırılması yükümlülüğü getirmiştir. Bu düzenlemeler toplumsal cinsiyet eşitliğinin genel ayrımcılık yasağı ile kazanılamayacağını gözler önüne sermekte ve Taraf Devletlere eşitsizliğe olan sosyal yapının değiştirilmesi yönünde pozitif yükümlülükler getirmektedir.

Bu düzenlemelere ek olarak, CEDAW Komitesi, içtihatında birçok kez kesişen ayrımcılık vakalarını ele almıştır¹⁰. Örneğin, doğumdan hemen sonra hayatını kaybeden Alyne da Silva Pimentel’in annesinin başvurusunu inceleyen 10 Ağustos 2011 tarihli, *Alyne da Silva Pimentel v. Brezilya* tavsiye kararında CEDAW Komitesi, başvuranın kızının hayatını kaybetmesini kesişen adaletsizliklerin bir sonucu olarak görmektedir. Komite, CEDAW’ın 2. maddesinin Taraf Devletlere, kadınlara karşı her türlü ayrımcılık biçimlerinin ele alınması için acil eylem planı yapma yükümlülüğünü getirdiğini ve hamilelik sırasında kadınların güvenliğinin sağlanmamasının ve yaşam haklarının ellerinden alınmasının Sözleşme’nin 1. maddesi gereğince kadınlara karşı ayrımcılık oluşturduğunu iddia eden başvuranın iddialarını incelemektedir. Komite, Başvuranın maruz kaldığı ayrımcılığın sadece kadın olmasından kaynaklı olmadığı, sosyoekonomik geçmişini de dikkate alarak, Afrika kökenli bir kadın olmasının onu çoklu ayrımcılığa maruz bıraktığı sonucuna varmaktadır.¹¹

Komite, benzer bir bakış açısı ile, partneri tarafından konut sözleşmesinden adı silinen ve evden çıkarılan Kell’ in başvurusunu inceleyen 26 Nisan 2012 tarihli *Kell v. Canada* kararında, kadınların deneyimlediği kesişen eşitsizliklere dikkat çekmektedir. Kell, başvurusunda, özel bir program kapsamında yerlilere (aborjinlere) barınma imkânı sağlandığında Kell’in partnerinin başvurusunun, Rae-Edzo topluluğunun bir

¹⁰ Yakın zamana kadar CEDAW Komitesi çalışmalarını, grupların ve bireysel kadınların deneyimlediği kesişen baskı biçimlerini dikkate almadan yürüterek kadınları üniter bir kategori olarak gördüğünü belirtmekte fayda görmekteyim (Truscan & Bourke-Martignoni, 2016).

¹¹ UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), Report of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 49th session (11-29 July 2011), Erişim tarihi: 27 Nisan 2021, <https://www.refworld.org/docid/50a0c44d2.html>

üyesi olmadığı için reddedilmesi üzerine, kendi başvurusuna partnerinin adını da eklediğini ancak üç sene boyunca partnerinden şiddet gördükten sonra adının sözleşmeden partneri tarafından kendi rızası dışında çıkarıldığını ileri sürmüştür. Bu iddiaları inceleyen Komite, ev içi şiddete maruz kalmış yerli (Aborjin) bir kadın olması nedeni ile başvuranın durumunun spesifik olduğunu ve maruz kaldığı bu spesifik şiddetin aslında onun mülkiyet haklarını da ihlal ettiğini düşünmektedir. Komite, kesişimselciliği Taraf Devletlerin yükümlülüklerinin kapsamını belirleyen önemli bir unsur olarak değerlendirmekte ve Devletlerin kesişen ayrımcılıkların kadınlar üzerindeki etkilerini yasal olarak yasaklamaları gerektiği sonucuna varmaktadır.¹² Görüldüğü üzere Sözleşme metni her ne kadar kesişimselcilikten bahsetmeyip Taraf Devletlere *açıkça* kesişen adaletsizlikleri önleme ödevi yüklemese de Komitenin daha sonra verdiği kararlar ile çok katmanlı ayrımcılıkların göz önünde bulundurulması gerekliliği ortaya konmuştur.

Son olarak, kesişimselci ayrımcılıkla mücadelenin izlerini İstanbul Sözleşmesi'nde de görmekteyiz. Örneğin, Sözleşme, “mağdurların özel ihtiyaçlarının” korunması gerekliliğine referans vererek, Taraf Devletlere “davaya taraf olarak katılan veya kanıt sunan mağdurlara bağımsız ve yetkin çevirmenler sağlamak” (56. madde), “finansal yardım, konut sağlama, eğitim, öğretim ve iş bulma yardımı” sağlamak (20. madde) gibi yükümlülükler getirmekte ve böylece farklı dil, etnisite ve ekonomik statüye sahip kadınların durumunu dikkate almaktadır. Yine Sözleşme, geri göndermeme ilkesini de göz önünde bulundurmakta ve şiddet gören kadınların oturma izni ve toplumsal cinsiyete dayalı iltica taleplerini de düzenleyerek göçmen kadınların durumunu güvence altına almaktadır (59-61 maddeler).

iv. Kesişimselcilik Teorisinin Uygulanabilirlik Alanı

Crenshaw'ın kesişimselcilik kavramını ileri sürdüğü çalışması toplumsal cinsiyet konusundaki araştırmaların boyutunu ve kapsamını önemli ölçüde etkilemiş olmasına rağmen kesişimselcilik teorisinin insan hakları ihlallerine uygulanması noktasındaki tartışmalar henüz netlik kazanmamıştır (Sosa, 2017). Bu açıdan, kadınların insan hakları ihlallerini kesişimselcilik kavramı merceği altında inceleyen ampirik ve teorik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Uluslararası alanda kesişimselcilik teorisi çoğunlukla ayrımcılık yasağı ve kadınlara yönelik şiddet bağlamında ele alındığından dolayı¹³, bu bölümde kadınların insan hakları ihlallerinin sosyo-hukuki, kesişimselci ve ampirik bir analizine imkân sağlayan alan olarak kadınlara yönelik her türlü şiddet ve ayrımcılık üzerinde durulacak olup metodolojik öneriler sunulacaktır.

¹² UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), Communication No. 19/2008, Views of 28 February 2012. Erişim tarihi: 27 Nisan 2021, <https://www2.ohchr.org/english/law/jurisprudence.htm>

¹³ Bkz. (Atrey, 2018a, 2018b; Atrey & Fredman 2015; Fredman, 2016)

A. Kadınlara Yönelik Her Türlü Şiddet ve Ayrımcılığın Sosyo-hukuki ve Keşimselci Analizi

Uluslararası hukukta kadınlara yönelik şiddet ve ayrımcılık arasındaki bağlantının kurulması aşamalı olarak gerçekleşmiş olup uluslararası sözleşme ve mekanizmalar ilk etapta ayrımcılık yasağını genel hükümler ile hükme bağlamıştır¹⁴. Örneğin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin ayrımcılık yasağını düzenleyen 2.1. maddesi, “herkes” terimini kullanarak genel anlamda ayrımcılığa neden olan etmenleri sıralamaktadır. Kadınlara karşı ayrımcılıktan açıkça bahseden ilk sözleşme olan CEDAW, spesifik olarak “kadınlara karşı ayırım” terimini tanımlayarak, kadınların haklarının uluslararası insan hakları koruma mekanizmalarına dahil edilmesi yönünde en önemli adımlardan birini atmıştır. Sözleşme’ye göre, “kadınlara karşı ayırım deyimi kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir” (1. madde).

Atılan bu adım ise kadınlara yönelik şiddetten bahsetmemesi nedeni ile eleştirilmiş, kadınlara yönelik her türlü şiddet ve ayrımcılık arasındaki bağlantının kurulması ise, Komitenin 19 No.lu genel tavsiye kararı ile mümkün kılınmıştır. 19 No.lu genel tavsiye kararının 6. paragrafında “Ayrımcılık tanımı kadınlara kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı şiddeti kapsar. Bu fiziksel, zihinsel ve cinsel zarar ve acı çektiren bu tür eylemlerle tehdidi içermektedir. Cinsiyete dayalı şiddet, açıkça şiddetten söz etmediğine bakılmaksızın sözleşmenin özel hükümlerini ihlal edebilir” denerek CEDAW metninde kurulmamış olan şiddet ve ayrımcılık arasındaki bağlantı açıkça kurulmuştur. Tavsiye kararında aynı zamanda Taraf Devletlere kadınlara yönelik her türlü şiddet ve ayrımcılığın önlenmesi için gereken özeni gösterme yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yönleri ile 19 No.lu tavsiye kararı “CEDAW Komitesinin en önemli genel tavsiyelerinden biri olarak kabul edilmektedir” (Simonovic, 2014, p. 601).

CEDAW metni kadınlara karşı ayrımcılığı tanımlayıp 19 No.lu tavsiye kararı ise kadınlara yönelik her türlü şiddet ve ayrımcılık arasındaki bağlantıyı kurarken, nihayet İstanbul Sözleşmesi bu korumanın kapsamını genişleterek kadınlara yönelik her türlü şiddeti açıkça bir insan hakkı ihlali ve kadınlara yönelik bir ayrımcılık biçimi olarak tanımlamaktadır. Sözleşme, “‘kadınlara karşı şiddetten’, kadınlara karşı bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık anlaşılacak ve bu terim, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsinler; söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı

¹⁴ Bu makalede CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi’ne odaklanılacaktır. Uluslararası korumanın detaylı incelemesi için bkz. (Ertürk & Özdamar, 2009)

tüm şiddet eylemleri olarak anlaşılacaktır” demektedir. Kadınlara yönelik şiddet ve ayrımcılık arasındaki bağlantıyı kuran ve bu şiddeti ve ayrımcılığı insan hakkı ihlali olarak hükme bağlayan ilk bağlayıcı sözleşme olan İstanbul Sözleşmesi ayrıca Taraf Devletlerin politika oluşturma, önleyici tedbirleri alma, mağdurların koruma ve failleri kovuşturma yükümlülüklerine ilişkin ayrıntılı yasal hükümler içermektedir (Moroğlu, 2012, p. 357; Simonovic, 2014, p. 601; Uygur, 2016, p. 209). İç hukukumuzda, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun da benzer bir şekilde kadınlara yönelik şiddeti bir insan hakkı ihlali olarak görmektedir. Kanun’un 2. maddesinde kadınlara yönelik şiddet, *“kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış”* olarak tanımlanmıştır¹⁵.

Unutmamak gerekir ki, İstanbul Sözleşmesi madde 3.b te kullanılan “domestic violence” terimi “aile içi şiddet” olarak Türkçe’ye çevrilmişse de bu makalede ev içi şiddet terimi kullanılacaktır. Sözleşme, ev içi şiddet *“eylemi gerçekleştiren, mağdurla aynı ikametgahı paylaşmakta olsun veya olmasın veya daha önce paylaşmış olsun veya olmasın, aile içinde veya aile biriminde veya mevcut veya daha önceki eşler veya birlikte yaşayan bireyler arasında meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri olarak anlaşılacaktır”* demektedir. Diğer bir deyişle, Sözleşme ev içi şiddetten bahsederken geleneksel anlamda aile ile sınırlanamakta aralarında evlilik sözleşmesi ile bağlı olmayan çiftleri aynı evde olmamalarına rağmen aile kavramına dahil etmektedir. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun da benzer bir şekilde ev içi şiddeti, *“Şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet”* şeklinde tanımlar¹⁶.

Kadınlara yönelik şiddet, daha spesifik olarak, ev içi şiddet yalnızca bir “aile sorunu” olmayıp sosyo-politik yapılarla güçlendirilmiş toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ürünüdür (Sokoloff, 2008, p. 154). Ev içi şiddetin aile sorununa sınırlandırılmaması gerçeği, sosyal olarak inşa edilmiş değerlerin ve toplumsal eşitsizliklerin beslediği şiddetin kökenlerinin araştırılmasını gerektirmektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyetin çok katmanlı sosyal kimlikler ile olan keşiminin sosyo-hukuki değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu noktada, kültürel ve sosyal yollarla kalıplaşan (ön)yardımların hukuk düzenini etkileyip etkilemediğinin araştırılması önem arz etmektedir.

Hukuk, bir toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik koşullarından bağımsız işlemeyip o koşullar çerçevesinde şekillenmektedir. Aralarında birbirini tamamlayan bir

¹⁵ Kanun metni için bkz. Erişim tarihi, 27 Nisan 2021, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>

¹⁶ Çevirinin kritiği için bkz. (Bakırcı, 2015, p. 133)

ilişki söz konusudur (Harris, 2010, p. 112). Kadınların toplumdaki rolü üzerindeki sosyal ve kültürel kalıpların kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi için atılan hukuki adımların boyutunu etkilemesi bu ilişkinin en gözle görülür örneğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bu ilişkinin araştırılmaması hukuki sorunların temelinde nelerin yattığını göz ardı etmemize ve bu sorunlara sadece geçici çözümlerle yaklaşmamıza neden olmaktadır. Sosyo-hukuki çalışmaların temel amacı, hukuku ve hukuksal kurumların oluşumunu etkileyen sosyal ve kültürel faktörleri ortaya çıkarmaktır (Kagan, 1995, p. 143). Bu bağlamda, sosyal faktörlerin keşişimini inceleyen keşişimselcilik hukuki bir sorunun altında yatan sosyolojik nedenlerin ortaya çıkarılmasında önemli bir araç halini almakta ve adaletsizliklerin kaynağını sosyal faktörleri ele almadan bulmak isteyen çalışmaların yetersizliğini de ortaya koymaktadır.

Keşişimselcilik kavramının hukuk, feminist çalışmalar, queer ve etnisite gibi çeşitli alanlar tarafından benimsenmesinin temelinde bu kavramın gündelik hayatın farklılıklarının ve ayrımlıklarının araştırılmasında etkili olması yatmaktadır (Cho, Crenshaw, & McCall, 2013, p. 787). Bu nedenle, keşişimselci bir analiz “*herkese uyan tek beden*” (*one size fits all*) yaklaşımı sorununun üstesinden gelinmesine, aileyi bir kurum olarak anlamamıza ve böylece ev içi şiddetle mücadele edilmesine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, ev içi şiddete neden olan sosyal koşulları sorunsallaştırmamıza olanak tanımaktadır. Kısacası, keşişimselcilik ev içi şiddetin anlamını, bireyin şiddeti nasıl deneyimlediğini ve bu şiddetin meydana getirdiği toplumsal tepkiyi daha geniş bir yelpaze altında ele almamıza da imkân sağlamaktadır (Sokoloff, 2008, p. 155).

Kadınların çok katmanlı ve çok çeşitli deneyimlerini sosyo-hukuki açıdan değerlendiren keşişimselci analiz aynı zamanda hukukun toplumsal cinsiyeti (yeniden) inşa etmedeki rolünü; ev içi şiddeti önlemede polisin ve aile mahkemelerinin rolünü; dışlanma ve ayrımcılığa katkıda bulunan politikalar ve kurumsal yapılarının ampirik ve sosyo-hukuki incelemesinin toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı ne tür bir hukuk reformunun etkili çözümler sağlayabileceğinin tespit edilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, ev içi şiddeti önlemede aile mahkemelerinin ve ceza yargısının rolü nedir, Dışlanmaya ve ayrımcılığa katkıda bulunan politikalar ve kurumsal yapılar nelerdir, Ne tür bir yasal düzenleme cinsiyete dayalı şiddet ve ayrımcılığa etkili bir çözüm sağlayabilir sorularını sormak önem kazanmaktadır. Kısacası, kadınların deneyimlediği gündelik, “normal” ve dolayısıyla “önemsiz” addedilen ayrımcılığı ve baskıyı “nasıl” ve “neden” soruları ekseninde sorunsallaştırmayı amaçlayan keşişimselci bir analiz ne tür bir yasal reformun etkin sonuçlar doğuracağını tespit edilmesindeki en önemli araç halini almaktadır.

B. Metodolojik Öneriler

İnsan hakları ve keşişimselcilik kavramı arasındaki bağlantıyı ele alan hukuki ve sosyo-hukuki çalışmalar kapsam açısından dar oldukları yönündeki eleştiriler aynı

zamanda ampirik çalışmaların gerekliliklerinin altını çizerek vaka analizi yönteminin akademik çalışmaların teori ve pratik arasındaki bağlantı kuran araç olduğunu varsaymaktadır (Clark, Matthew, & Burns, 2018, p. 109). Bu bağlamda, bu makale nitel örnek olay inceleme yönteminin kesişimselci analizi destekleyen bir metod olduğunu ileri sürmektedir. Bunun temel nedeni nitel araştırmaların eşitsizliği, iktidar ilişkilerini ve baskıyı statik kavramlar olarak görmekten ziyade, onların akışkan ve değişken yapılarını anlamayı amaçlamasıdır (Rodriguez, 2018, p. 429). Örnek olay inceleme yönteminin kesişimselci analiz için önemli bir metod olmasının nedeni ise örnek olay inceleme çalışmalarının teorik bilgiyi gündelik hayat ile özdeşleştirmesindeki başarısıdır (Clark et al., 2018, pp. 108–109).

Kesişimselcilik kavramının temel amacı, hem çeşitli sosyo-kültürel faktörlerin bireyleri kişisel düzeyde nasıl etkilediğini hem de bu faktörlerin kurumsal yapılara nasıl dahil edildiğini anlamaktır (Rodriguez, 2018, p. 448). Bu durum, kesişimsel araştırmacının ilk olarak, baskı ve ayrımcılığı nasıl deneyimledikleri ve buna nasıl bir direnç gösterdiklerini ele alabilmek adına bireylerle, ikinci olarak, sınıf, ırk ve cinsiyet gibi sosyal bölünmelerin işlediği kültürel bağlamı anlamak adına gruplarla ve ayrıca, baskının ideolojik ve sistematik yönlerini ortaya çıkarmak için kurumlarla etkileşim halinde olmasını gerektirmektedir (Rodriguez, 2018). Bu nedenlerle, araştırma sorularına ampirik cevaplar bulmak için birden çok yöntem benimsenmesi yerinde olacaktır. Bu yöntemlerin arasında sosyo-kültürel bağlamında bakış açılarını anlamak için farklı etnik, dini ve sosyo-ekonomik geçmişe sahip kadınlarla yarı yapılandırılmış görüşmelerin yapılması yer almaktadır. Görüşmeler, görüşmecilerin kendileri için normal görünen veya onların farkındalıklarını aşan ancak araştırma için önemli olan unsurlardan bahsetmemeleri ihtimalini içermektedir (Guest, Namey, & Mitchell, 2013, p. 77). Bu nedenle kesişimselci bir araştırma, katılımcı gözlem yöntemini de tamamlayıcı bir araştırma yöntemi olarak kullanmayı hedeflemeli ve katılımcıları (mümkünse) yaşadıkları çevrede gözlemlemeyi de içermelidir. Şöyle ki, “*katılımcı gözlem aynı zamanda katılımcılarının yaşadığı fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamın anlaşılmasını sağlamak için de faydalıdır*” (Family Health International, Mack, Woodson, United States, & Agency for International Development, 2005, p. 14). Bu yöntem katılımcıların gerçek yaşam deneyimlerini ve günlük rutinlerini gözlemleme ve görüşme sorularını belirlemeye imkânı da tanımaktadır (Guest, Namey, & Mitchell, 2013, p. 77).

SONUÇ

Kimberly Crenshaw’ın dört yol ayrımı metaforundan (*cross-road metaphor*) esinlenerek, Şehnaz ve Elmas’ın aslında bir yol ayrımında durduklarını düşünürsek yol ayrımının ana ekseninde toplumsal cinsiyet olduğunu ancak toplumsal cinsiyetin ataerkillik, cinsiyetçilik, sınıf ayrımı ve coğrafi konumdan kaynaklanan adaletsizliklerle

kesiştığı görülebilmektedir. Dolayısı ile tek tip bir anlayış ve mücadele ne Elmas'ın ne de Şehnaz'ın deneyimlediği şiddetin ortadan kaldırılması için yeterli olacaktır. Bu anlamda, cinsiyet, din ve etnik köken gibi çeşitli sosyal bölünmelerin kesişimini incelemek ve toplumsal olarak inşa edilmiş cinsiyet normlarının hukuk mekanizmalarını nasıl etkilediğini araştırmak kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması yönünde atılacak önemli adımlardan birini oluşturmaktadır.

Unutmamak gerekir ki, kesişimselcilik teorisi ilk ileri sürüldüğü andan itibaren tanımı, sınırları ve uygulanacak metodun açık olmadığı yönünde eleştiriler olsa da bu eleştirilerin varlığı aslında teorinin hala gelişmekte olduğunu ve yeni fikirlerin ortaya çıkmasına olanak verdiğini göstermektedir. Kesişimselciliğin teorik anlamda bu çok boyutlu ele alınış şekline nazaran uluslararası hukuk mekanizmalarına yansımaları ise zaman almakta ve CEDAW Komitesi uluslararası boyutta kesişimselciliği ele alan nadir hukuki mekanizmalardan birini oluşturmaktadır. Bu durum, kadınlara yönelik şiddetin çok katmanlı ve kesişen adaletsizliklere gözümüzü daha fazla kapatamayacağımızı göstermektedir. Kadınlara yönelik şiddet ve ayrımcılığın kesişimselci analizi, bu hak ihlallerinin neden ve nasıl oluştuğunu açıklama imkânı tanımakta; genel olarak devletin pozitif yükümlülüklerine odaklanmanın ötesine geçmekte ve devletin hangi yükümlülükleri ihmal ettiğini göstermektedir. Böylece, kesişimselci bir analiz akademinin gündelik hayat ile etkileşimi noktasında köprü görevi üstlenirken, akademik çalışmalara da karar mercilerine hak ihlallerinin sosyolojik, kültürel, ekonomik nedenlerini iletme imkânı tanıyarak bu çalışmaların sosyal değişime katkı sağlamasına imkân vermektedir. Aslında, karar mercilerinin mevcut hak ihlalinin neden ve nasıl oluştuğu hususunda bilgilendirilmeleri, etkin bir çözüm yolu üretilmesi ve gelecekteki olası hak ihlallerinin önlenmesi için gerekli adımların atılması yönünde akademik ve toplumsal bir baskı görevi üstlenmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

KAYNAKLAR / REFERENCES

Kitap ve Makaleler

Atrey, Shreya. (2018a). The Intersectional Case of Poverty in Discrimination Law. *Human Rights Law Review*, 18(3), 411–440.

- . (2018b). Comparison in Intersectional Discrimination. *Legal Studies*, 38(03), 379–395.
- Atrey, S., Fredman, S., & University of Oxford. (2015). *Realising intersectionality in discrimination law*.
- Bakırcı, Kadriye. (2015). İstanbul Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 4, 133–204.
- Bilge, Sırma. (2010). Recent Feminist Outlooks on Intersectionality. *Diogenes*, 57(1), 58–72.
- . (2013). Intersectionality Undone. Saving Intersectionality from Feminist Intersectionality Studies. *Du Bois Review*, 10(2), 405–424.
- Carbado, Devon W., Crenshaw Kimberlé, Vickie M. Mays, and Barbara Tomlinson. (2013). Intersectionality. *Du Bois Review: Social Science Research on Race*, 10(02), 303–312.
- Cho, Sumi, Crenshaw Kimberlé, and Leslie McCall. (2013). Toward a Field of Intersectionality Studies: Theory, Applications, and Praxis. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 38(4), 785–810.
- Chow, Pok Yin S. (2016). Has Intersectionality Reached its Limits? Intersectionality in the UN Human Rights Treaty Body Practice and the Issue of Ambivalence. *Human Rights Law Review*, 16(3), 453–481.
- Clark, Colin, Dee Matthew, and Vicki Burns. (2018). Power, Privilege and Justice: Intersectionality as Human Rights? *The International Journal of Human Rights*, 22(1), 108–126.
- Cole, Barbara Ann. (2009). Gender, Narratives and Intersectionality: Can Personal Experience Approaches to Research Contribute to “Undoing Gender”? *International Review of Education*, 55(5–6), 561–578.
- Conaghan, Joanne. (2009). Intersectionality and the Feminist Project in Law. In E. Grabham, D. Cooper, J. Krishnadas, & D. Herman (Eds.), *Intersectionality and Beyond: Law, Power and the Politics of Location* (pp. 21–48). Routledge-Cavendish.
- Crenshaw, Kimberlé. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Law Review*, 139-167.
- . (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299.
- de Beco, G. (2017). Protecting the Invisible: An Intersectional Approach to International Human Rights Law. *Human Rights Law Review*, 17(4), 633–663.
- Enloe, Cynthia. (2016). *Globalization and Militarism: Feminists Make the Link*. Rowman & Littlefield.
- Ertürk, Şükran, and Demet Özdamar (2009). Kadınlara Karşı Şiddet ve Ayrımcılık. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11, 1169–1268.
- Family Health International, Mack, N., Woodsong, C., United States, & Agency for International Development. (2005). *Qualitative Research Methods: A Data Collector’s Field Guide*. FLI USAID.
- Fredman, Sandra., European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, & European Network of Legal Experts in Gender Equality and Non-discrimination. (2016). *Intersectional Discrimination in EU Gender Equality and Non-discrimination Law*. Publications Office.
- Guest, Greg, Emily E. Namey, and Marilyn L. Mitchell. (2013). *Collecting Qualitative Data: A Field Manual for Applied Research*. SAGE Publications, Ltd.
- Harris, Phill. (2010). Curriculum Development in Legal Studies. *The Law Teacher*, 20(2), 110–123.
- Helma Lutz. (2015). Intersectionality as Method. *DiGeSt. Journal of Diversity and Gender Studies*, 2(1–2), 39-44.
- Hooks, bell. (1981). *Ain’t I a Woman: Black Women and Feminism*. South End Press.

- Hull, Gloria T., Patricia Bell-Scott, and Barbara Smith. (1982). *All the Women Are White, All the Blacks Are Men, But Some of Us Are Brave: Black Women's Studies*. Feminist Press.
- Jennifer. C. (2008). Re-Thinking Intersectionality. *Feminist Review*, 89, 1–15.
- Johanna. E. (2003). International Intersectionality: A Theoretical and Pragmatic Exploration of Women's International Human Rights Violations. *Emory Law Journal.*, 52(71), 71–186.
- Jordan-Zachery, Julia S. (2007). Am I a Black Woman or a Woman Who Is Black? A Few Thoughts on the Meaning of Intersectionality. *Politics & Gender*, 3(02), 254-263.
- Kagan, Robert. (1995). What Socio-Legal Scholars Should Do When There is Too Much Law to Study. *Journal of Law and Society*, 140-148.
- Kathy Davis. (2008). Intersectionality as Buzzword: A Sociology of Science Perspective on What Makes a Feminist Theory Successful. *Feminist Theory*, 9(1), 67–85.
- La Barbera, MariaCaterina, and Marta Cruells López. (2019). Toward the Implementation of Intersectionality in the European Multilevel Legal Praxis: B. S. v. Spain. *Law & Society Review*, 53(4), 1167–1201.
- McCall, Leslie. (2005). The Complexity of Intersectionality. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 30(3), 1771–1800.
- Moroğlu, Nazan. (2012). Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi 6284 Sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99, 357–380.
- Rodriguez, Jenny K. (2018). Intersectionality and Qualitative Research. In C. Cassell, A. Cunliffe, & G. Grandy, *The SAGE Handbook of Qualitative Business and Management Research Methods: History and Traditions* (pp. 429–461). SAGE Publications Ltd.
- Sancar, Serpil, and Nermin Abadan-Unat (Eds.). (2011). *Birkaç Arpa Boyu--: 21. yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar: Prof.Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan* (1. baskı). Koç Üniversitesi.
- Simonovic, Dubravka. (2014). Global and Regional Standards on Violence against Women: The Evolution and Synergy of the CEDAW and Istanbul Conventions. *Human Rights Quarterly*, 36, 590–606.
- Sokoloff, Natalie J. (2008). The Intersectional Paradigm and Alternative Visions to Stopping Domestic Violence: What Poor Women, Women of Color, and Immigrant Women Are Teaching Us about Violence in the Family. *International Journal of Sociology of the Family*, 34(2), 153-185.
- Sosa, Lorena. (2017). *Intersectionality in the Human Rights Legal Framework on Violence against Women: At the Centre or the Margins?* Cambridge University Press.
- Truscan, Ivona, and Joanna Bourke-Martignoni. (2016). International Human Rights Law and Intersectional Discrimination. *The Equal Rights Review*, 16, 103–131.
- Uygun, Gülriş. (2016). Kadına Yönelik Şiddeti Önlemede Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Önemi. *Dini Araştırmaları Kadın Özel Sayısı*, 209-227.
- Winker, Gabriele, and Nina Degele. (2011). Intersectionality as Multi-level Analysis: Dealing with Social Inequality. *European Journal of Women's Studies*, 18(1), 51–66.
- Yuval-Davis, Nira. (2006). Intersectionality and Feminist Politics. *European Journal of Women's Studies*, 13(3), 193–209.

Web Siteleri

<https://www.escr-net.org/sites/default/files/CEDAW-C-49-D-17-2008.pdf>

<https://www2.ohchr.org/english/law/jurisprudence.htm>

- [https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlar%C4%B1_\(1-29\).pdf](https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlar%C4%B1_(1-29).pdf)
- <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/BMCHK-Genel-Yorum-9-Engelli-Cocuk.pdf>
- <http://ihop.org.tr/wp-content/uploads/2007/12/ESKHKGY20.pdf>
- <https://www.reed.edu/cres/assets/Combahee-River-Collective,-Black-Feminist-Statement,-How-We-Get-Free---Taylor.pdf>
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 14.01.2021

Kabul: 10.09.2021

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stresin Çalışma Hayatından Ayrılma Niyeti Etkisinde Algılanan Örgütsel Desteğin Rolü

Influence of Perceived Organizational Support on Effect of Prenatal Stress and Intention to Leave Workforce

Metin SÖYLEMEZ¹ , Ahmet KA YA²

Öz

Bu çalışmada, hamileliğe özgü doğum öncesi stresin çalışma hayatından ayrılma niyeti üzerindeki etkisi ve algılanan örgütsel desteğin bu etkideki aracılık rolünün ortaya konulması amaçlanmıştır. Çeşitli sektörlerde çalışan 108 hamile kadın çalışandan anket tekniği ile elde edilen verilerle, nedensel tarama deseninde nicel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Hipotezlerin test edilmesinde regresyon ve aracılık analizleri kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, hamileliğe özgü doğum öncesi stresin çalışma hayatını etkilediği ve örgütsel desteğin bu etkide aracılık rolü oynadığı tespit edilmiştir. Sonuçlar araştırmanın, doğum sonrası annenin değişen önceliklerinin aksine doğum öncesi kadın çalışanın psikolojik durumunun çalışma hayatına etkilerini ve örgütsel destek algısının pozitif etkisini ele alması bakımından hem yazın hem de örgütler açısından önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Kadın çalışanlar, Stres, Çalışma hayatından ayrılma niyeti, Algılanan örgütsel destek

Abstract

This study investigated the effect of pregnancy-specific prenatal stress on the intention to leave the workforce and the mediating influence of perceived organizational support on this effect. Quantitative research was conducted by using a causal screening pattern with data obtained from 108 pregnant women working in various sectors via a survey technique. Regression and mediation analyses were used to test the hypotheses. The research results determined that prenatal stress affects working life and organizational support has a mediating influence on this effect. The conclusions assess the significance of the findings of this study for both literature and organizations through providing insights into the effects of prenatal stress on the working life and psychological condition of pregnant workers, and the positive influence of perceptions of organizational support in relation to the shifting interests of post-birth mothers.

Keywords

Women employees, Prenatal stress, Intention to leave the workforce, Perceived organizational support

¹ Sorumlu Yazar: Metin Söylemez, Muş Alparslan Üniversitesi, Muş, Türkiye. E-posta: m.soylemez@alparslan.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0291-2284

² Ahmet Kaya, Ardahan Üniversitesi, Ardaha, Türkiye. E-posta: ahmetkaya@ardahan.edu.tr ORCID: 0000-0002-3876-3682

Atf: Soylemez, M., & Kaya, A. (2021). Hamileliğe özgü doğum öncesi stresin çalışma hayatından ayrılma niyeti etkisinde algılanan örgütsel desteğin rolü. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 23, 71–85.
<https://doi.org/10.26650/iukad.2021.867274>

GİRİŞ

İstatistiklere göre 3 yaş altı çocuk sahibi olan annelerin istihdam oranı yaklaşık yüzde 26 olarak belirtilmektedir (*İstatistiklerle Kadın*, 2019). Diğer taraftan çalışan kadınların yüzde 70 – 80'nin kariyerleri boyunca hamile kaldığı görülmektedir (Laughlin, 2011). Her ne kadar kadınların çoğu doğumdan sonra çalışma hayatlarına devam etse de, hatırı sayılır sayıda ki anne adayları ve bebek sahibi kadın çalışanlar, kariyer basamaklarını tırmanmaktan vazgeçerek kendisinden beklenen asgari performansı göstermekte veya çalışma hayatından ayrılmayı düşünmektedirler. Nitekim, istatistiklere göre her 10 yüksek eğitilmiş anneden yaklaşık 1'i çocuk sahibi olduktan sonra çalışma hayatından ayrılmayı tercih etmektedir (Livingston, 2014; Rubin & Wooten, 2007). Böylece, örgütler için son derece önemli olan çalışan anneler veya anne olmayı düşünen kadın çalışanların, çalışma hayatında devamlılıklarını sağlamak önemli bir araştırma sorunsalı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, annelerin veya hamile çalışanların çalışma hayatından ayrılma niyetlerinin ve asgari performans ortaya koymalarının nedenleri hem toplumsal açıdan hem de örgütsel açıdan önemli hale gelmektedir. Bu noktada, hem doğuma en fazla 3 hafta kalana kadar hem de doğumdan 8 hafta sonra çalışma hayatında olan kadınların çalışma hayatından ayrılma niyetleri ne zaman oluştuğu önemli hale gelmektedir. Genel olarak araştırmalar bebek sonrası annenin değişen öncelikleri (Mainiero & Sullivan, 2005) ve yeterlilikleri, ücret algıları (Beck-Gernsheim, 2011; Blau & Kahn, 2017; England vd., 2016) gibi doğum sonrası etkenlerin annelerin çalışma hayatına etkilerine odaklanmaktadır. Ancak doğum öncesi hamilelik döneminde kadınların psikolojik ve duygusal durumlarının ve iş yerinde başkaları ile karşılıklı etkileşimlerinin çalışma hayatından ayrılma niyetlerine etkisi Türkiye özelinde neredeyse hiç araştırılmamış ve yabancı literatürde kısıtlı oranda araştırılmış bir kavram olarak ortada durmaktadır.

Hamilelik kadının psikolojik, sosyal, fiziksel ve duygusal değişimler yaşadığı, annelik endişesi gibi potansiyel stres kaynaklarının merkezde olduğu bir süreçtir (Bjelica vd., 2018). Stres içerisinde birçok faktörü barındıran geniş bir kavramdır. Hamileliğe özgü stres, annenin korku ve endişelerini ifade ederek bebeğin sağlığı ve annenin ilişkileri ile ilgilidir (Alderdice & Lynn, 2011). Prenatal Distres olarak adlandırılan bu kaygı durumu anne adayının yaşam tarzına sosyal, ekonomik ve psikolojik etkilerde bulunur. Hamilelik, stresli durumlar ve psikososyal zorluklarla çepeçevre sarılmış olarak anne adayının eşinden ve diğerlerinden aldığı desteğe bağlı olarak atatabileceği bir durumdur (Jesse vd., 2014). Anne adayının iyi oluşu, düşük kaygı düzeyi ve özsaygı unsurlarının sosyal destek aracılığı ile sağlanmasına bağlıdır. Bu destek hem aileden hem de diğer etkileşimde bulunulan çevrelerden sağlanabilmektedir (Emmanuel vd., 2011; Weissheimer & Mamede, 2015).

Hamilelik sırasında, kadınlar, çalışma arkadaşlarından ve yöneticilerinden destek olarak ifade edilebilecek yardımlar alabilirler. Örneğin, esnek mesai saatleri, evden çalışma imkânı veya en azından hamile çalışanın çantasının arabasına kadar taşıma teklifi gibi yardımlar yapılabilir. Olumlu sosyal davranışlar olarak nitelendirilebilecek bu destekler(Weinstein & Ryan, 2010), hamilelik sırasında kadınları hem psikolojik hem de fiziksel olarak rahatlatarak stres ve kaygı düzeylerini azaltabilir(Jones vd., 2020). Bu kapsamda, bu çalışmada doğum öncesi kaygı olarak hamile çalışanların prenatal distressinin çalışma hayatından ayrılma niyetlerine etkisi ve bu etkide hem çalışma arkadaşlarının hem de yöneticilerinin örgütsel desteğinin bu etkide rolü araştırılmıştır.

Çeşitli sektörlerde çalışan hamile kadınlara yönelik yapılan bu araştırma birçok açıdan yönetim ve organizasyon yazınına katkı sunmaktadır. İlki, çalışma hayatındaki hamile kadınların çalışma hayatından ayrılma niyetinin öncüllerinden biri olarak prenatal distressiyi açıklaması bakımından yazında ilktir. Diğer taraftan yapılan çalışmalar, kadınların doğum sonrası psikolojik ve duygusal yönlerinin çalışmaya hayatına etkisine sorgularken, bu çalışma doğum öncesi hamile kadınların psikolojik ve duygusal yönlerinin çalışma hayatına etkisini sorgulamaktadır. Aynı zamanda doğum öncesi stres ve kaygının kadın çalışanların performansını ve verimliliği etkileyen bir unsur olarak psikolojik mekanizmasının açıklayarak ve algılanan örgütsel desteğin bu psikolojik düzlemde etkisi ortaya koymaktadır. Bunların yanında bu araştırma, çalışma hayatında aktif olarak yer alan kadın çalışanların işgören devir hızını azaltarak maliyet ve zaman kayıplarını önlenmesinin sağlanabilmesi bakımından yöneticiler için bir bakış açısı yaratabilmektedir.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Çalışma Hayatında Hamile Kadın ve Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stres

Çalışma hayatında hamile kadınlar gizli ve aşıkâr önyargılarla karşı karşıyadırlar(Lavaysse & Probst, 2020; Liu & Buzzanell, 2004). Hamile kadınların mesleki kimlikleri ve meşruiyetleri, çalıştığı iş kapsamında yetersizlikleri dile getirilerek kapalı kapılar arkasında saldırıya uğramaktadır(Gatrell, 2011). Bu tutum, çalışma arkadaşlarının, hamile kadının hamileliğinin işine karşı bağlılığını ve performansını azaltacağına dair oluşan önyargıları sonucu gelişmektedir(Makola vd., 2020). Bu gizli ve aşıkâr önyargılar, hamile kadınları çalışma hayatında üstesinden gelmeleri gereken karmaşık bir manzara yaratmaktadır. Aynı zamanda bu dönemde kadınlar, fiziksel ve duygusal zorlukların oluşturduğu stres ve kaygılarla boğuşarak anneliğe adam atmaktadırlar(Eaton, 2019). Hamileliğe özgü doğum öncesi stres, annenin bebeğinin sağlığı, ebeveynlik, ilişkiler, fiziksel değişimler ve doğum ile ilgili korku ve endişelerini ifade etmektedir(Huizink vd., 2004). Doğum öncesi kaygı ve endişeler olarak isimlendirilen prenatal distress'in hamile kadın üzerinde olumsuz etkileri görülmektedir. Bu olumsuz etkilerle baş etmede sosyal desteğin rolü çok önemli olarak görülmektedir(Hopkins vd., 2018).

1.2. Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stres ve Çalışma Hayatından Ayrılma Niyeti

Annelik, bir kadının hayatında ki olumlu ve tatmin edici deneyimler yaşadığı dönemdir(Umberson vd., 2010). Ancak, kişisel zaman kullanımı, alışkanlıklarda ve sorumluluklarda meydana gelen değişimlere bağlı olarak stresli de olabilmektedir(Lucia-Casademunt vd., 2018). Çalışma hayatlarında da özel hayatlarına paralel olarak, çalışma arkadaşlarının yeterliliklerini sorgulaması ve dışlanmaları gibi olumsuz davranışlara maruz kalarak stres seviyeleri yükselmekte ve kariyer hedeflerinde değişikliğe gitmelerine neden olmaktadır. Aynı zamanda, hamilelikle beraber, kadın çalışanlar yeni yaşamları ve değişen sorumlulukları ile beraber yüksek stres düzeyi sonucu oluşan yorgunluk, depresyon ve uyku sorunları yaşamaktadırlar(Maynard & Blain, 2005). Prenatal distressi olarak adlandırılan doğum öncesi stres ve kaygının neden olduğu bu durumlar kadının annelik ve çalışan kadın rolü arasında çatışma yaşamasına sebep olmaktadır. Nitekim doğumdan en az 3 ay sonra işine dönen annelerin dörtte birinin işlerinden istifa ettiği görülmektedir(*The Pregnancy Test: Ending Discrimination at Work for New Mothers*, 2014). İstifa, çalışma hayatından ayrılma niyeti tutumunun davranışa yönelmiş biçimidir. Çalışma hayatından ayrılma niyeti ise, bireylerin mevcut örgütlerini ve mesleklerini bırakmayı planlama veya düşünme dereceleridir(McNatt & Judge, 2008). Bu doğrultuda aşağıda belirtilen hipotez geliştirilmiştir.

H1: Hamileliğe özgü doğum öncesi stresin çalışma hayatından ayrılma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

1.3. Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stres Ve Algılanan Örgütsel Destek

Algılanan örgütsel destek teorisi yönetici davranışları ve çalışanların iş tutumlarının çalışanların iyi oluşları arasındaki ilişkiyi açıklayan bir kavramdır(Rhoades & Eisenberger, 2002). Örgütsel destek, çalışanların kendi değerleri ve iyi oluşları hakkında örgütlerinin ne oranda katkısı olduğu hakkında geliştirdikleri inançlar bütünüdür(Eisenberger vd., 1986). Araştırmalara göre aileleri ile ilgili konularda örgütlerinden daha fazla destek alan çalışanların işle ilgili iyi oluşları daha fazla olmaktadır(Marcinkus vd., 2007). İyi oluş, sosyal destek aracılığı ile düşük stres seviyesi ve yüksek öz saygı ile sağlanabilmektedir. Aile içerisinde ve iş yeri gibi kadının ilişkide bulunduğu ortamlarda edindiği destek gebelik döneminde hormonal iniş ve çıkışların getirdiği stres, kaygı gibi durumları istikrarlı hale getirmektedir(Ngai & Chan, 2011). Hamilelik döneminde, doğum öncesi stres ve kaygı kadının örgütsel destek algısını etkileyerek, annenin Örgütsel destek algısı yöneticilerinin ve çalışma arkadaşlarının bebek ve annelik ilişkilerine verdikleri destek kapsamında şekillenmektedir. Bu doğrultuda aşağıda belirtilen hipotez geliştirilmiştir.

H2: Hamileliğe özgü doğum öncesi stresin algılanan örgütsel destek üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

1.4. Algılanan Örgütsel Destek, Çalışma Hayatından Ayrılma Niyeti Ve Algılanan Örgütsel Desteğin Aracılık Rolü

Çalışanlar, örgütlerinin kendilerine ne kadar güvendiğine, örgütlerine olan katkılarının farkına varılıp varılmadığına ve kendi iyi oluşlarına ne ölçüde özen gösterildiğine ilişkin inançlar geliştirir. Bu inançlar, algılanan örgütsel desteğinin değerlendirilmesinde kritik göstergeler olarak önem kazanmakta ve kabul görmektedir (Arogundade vd., 2015). Algılanan örgütsel destek, çalışanları daha üretken olmaya ve karşılıklı kazanca dayanan bir çalışma ortamı yaratmaya motive etmek için örgüt tarafından sağlanan teşviklere ve güçlü desteğe odaklanmaktadır (Chiang & Hsieh, 2012). Algılanan örgütsel destek, çalışanların stres seviyelerini önemli ölçüde azaltmalarına ve iş-yaşam dengelerini sağlamaya yardımcı olan en iyi stratejilerden biri haline gelmiştir (Duke vd., 2009). Diğer taraftan, yüksek düzeyde örgütsel destek algılayan çalışanlar, kendilerini örgütleri için değerli hissetmekte, yaptıkları iş daha fazla anlamlı hale gelmekte, örgütsel hedeflere bağlılıkları artmakta ve işlerini bırakma olasılıkları azalmaktadır (Allen & Meyer, 1990; Rhoades & Eisenberger, 2002). Buradan hareketle geliştirilen hipotez aşağıda belirtilmektedir.

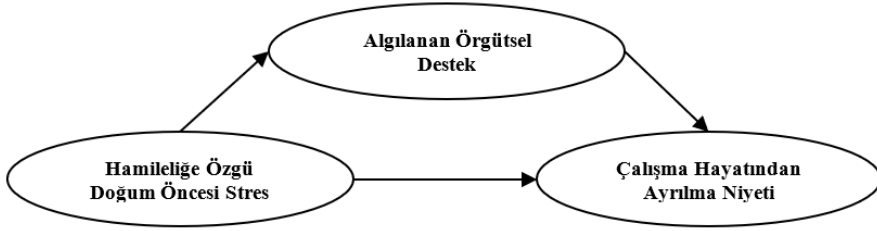
H3: Algılanan örgütsel desteğin çalışma hayatından ayrılma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Hamile kadın çalışanlar, yalnızca günlük iş yerlerinin normal stresine tahammül etmekle kalmayarak, aynı zamanda hamileliğe özgü doğum öncesi stresin etkileriyle de baş edebilmelidir. Hamile kadın çalışanlar, bebeğin sağlığı, değişecek ilişkileri, fiziksel değişimler, ebeveynlik ve doğum nedeniyle yüksek düzeyde kaygı, üzüntü ve stres yaşama eğilimindedirler (Huizink vd., 2004). Bu nedenle, yöneticiler, hamile kadın çalışanlara, onları tatmin edici çalışma koşulları sağlamaya daha fazla önem vererek ve hamilelik ile ilgili duygusal stresi önlemek ve/veya azaltmak için destekleyici bir örgüt iklimi oluşturmalıdır. Araştırmalara göre, yüksek düzeyde örgütsel destek algılayan çalışanlarda psikolojik gerginlik ve tükenmişlikte önemli bir azalma olduğunu görülmektedir (Arogundade vd., 2015). Etkili bir örgütsel destek sistemi ile; adalet, eğitim, özerklik, ödüllendirme gibi rol stresiyle başa çıkma mekanizmalar, çalışanların genel stres düzeylerini azaltarak performanslarını, verimliliklerini ve işe devamlılıklarını artırır (Duke vd., 2009). Örgütsel destek, çalışanlara, stresli durumlarla başa çıkarken ve işlerini yaparken örgütlerinin arkasında olduğu duygusunu hissettirir (Chiang & Hsieh, 2012). Böylece örgütsel desteği hisseden çalışanlar, işlerinden daha fazla tatmin olarak, kendilerini destekleyen bir çalışma ortamındaki işlerini bırakma olasılıklarının daha düşük olarak görülmektedir (Cheng vd., 2013). Bu bağlamda aşağıda belirtilen hipotez geliştirilmiştir.

H4: Hamileliğe özgü doğum öncesi stresin çalışma hayatından ayrılma niyeti üzerindeki etkisinde algılanan örgütsel desteğin aracılık rolü vardır.

YÖNTEM

Bu çalışmada, hamileliğe özgü doğum öncesi stresin çalışma hayatından ayrılma niyeti üzerindeki etkisinin ve bu etkide algılanan örgütsel desteğin aracılık rolünün ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda, araştırma hipotezleri ve kuramsal çerçeveye uygun olarak değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymak üzere kurgulanan araştırma modeli Şekil 1’de gösterilmektedir. Araştırma modeli doğrultusunda nedensel tarama deseninde nicel bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1: Araştırma Modeli

1.5. Katılımcılar

Araştırmaya veri toplamak için Muş ilinde faaliyette bulunan çeşitli sektörlerde çalışan henüz hamilelik iznine ayrılmamış hamile kadın çalışanlarla bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Kasım- Aralık 2020 tarihleri arasında anket tekniği ile yapılan bu araştırmaya 147 hamile kadın katılmıştır. Fakat anketlerin 13 tanesi, ifadelerin çoğunun cevaplandırılmadığı ve tüm ifadelere aynı yanıt verildiğinden dolayı araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Aynı zamanda 26 anket ise yapılan analizlerde uç değer oluşturduğu ve tekrar ettiği tespit edildiği için değerlendirmeye alınmamıştır. Böylece toplamda 108 hamile kadın çalışandan elde edilen verilerle analizler yapılmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri incelendiğinde; eğitim durumu olarak n=12 ilköğretim (%11,1), n=30 lise (%27,7), n=7 önlisans (%6,6), n=56 lisans (51,9) ve n=3 lisansüstü (%2,7) öğrenim görmüş kadın çalışanlardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların n=41 (%38) ilk çocuğuna hamile kadınlardan oluşmakta ve örneklemin yaş ortalamaları 29,9’ dur. Çalışma hayatındaki toplam süreleri ortalama 4,1 yıldır.

1.6. Ölçekler

Araştırmada kullanılan her bir değişken tek boyutlu yapıdadır. Tüm boyutların ifadeleri katılımcılara 5’li likert tipinde, 1-Hiç Katılmıyorum, 5-Tamamen Katılıyorum şeklinde kodlanarak yöneltilmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan hamileliğe özgü doğum öncesi stresi ölçmek için Yali ve Lobel (1999) tarafından geliştirilen “prenatal distres” ölçeği kullanılmıştır. 12 maddeden oluşan ölçeğin orijinal çalışmasında α değeri 0,81 olarak ölçülmüştür. Bağımlı değişken olan çalışma hayatından ayrılma

niyetini ölçmek için Seashore vd. (1982) tarafından geliştirilen “iş gücünden ayrılma niyeti” ölçeği kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından 3 madde ile geliştirilen ölçeğin α değeri orijinal çalışmada 0,95 olarak ölçülmüştür. Araştırmanın aracı değişkeni olan algılanan örgütsel desteği ölçmek için Eisenberger vd. (1986) tarafından geliştirilen algılanan örgütsel destek ölçeğinin Eisenberger vd. (2002) tarafından faktör yükü en yüksek 3 maddenin seçilmesi ile oluşturulan kısa formu kullanılmıştır. Ölçeğin uzun formunun α değeri 0,97 ve kısa formunun α değeri 0,75 olarak ölçülmüştür.

1.7. Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Kurgulanan model kapsamında kullanılan ölçüm aracının yapı geçerliliğini test etmek amacıyla ölçek maddeleri açımlayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Bu bağlamda, hamileliğe özgü doğum öncesi stres ölçeğinin faktör analizine uygunluğu test edilmiştir. Analiz neticesinde KMO değerinin 0.631 ve Barlett testi X^2 değerinin 178,676 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). KMO ve Barlett testi neticesinde elde edilen sonuçlardan hareketle hamileliğe özgü doğum öncesi stres ölçeğinin faktör analizi için gerekli uygunluklara sahip olduğu görülmüştür. Yazına göre KMO değerinin 0.50 ve daha üstü, Bartlett küresellik testi sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir (Tavşancıl, 2014). Faktör analizinde madde yükleri minimum faktör yükü 0,40 olarak belirlenmiştir (Field, 2013). Faktör analizi sonuçlarına göre faktör yükü 0,40 altında kalan maddeler ölçüm aracından çıkartılmış ve faktör yükü 0,40 üzerinde olan yedi maddenin tek boyut altında toplandığı gözlemlenmiştir. Buradan hareketle oluşan bu yeni ölçek yapısının daha uygun olduğuna karar verilmiştir. Analizlerin geri kalan kısmında oluşan bu yeni faktör yapısı dikkate alınmıştır. Yeni yapısına bürünen ölçeğin açıklanan toplam varyansı %39,526 olarak bulunmuştur. Tek faktörlü ölçeklerin açıklanan varyansı %30 ve üstünde ise bunun yeterli olduğu belirtilmektedir (Çokluk vd., 2012, s.223). Yapılan güvenirlilik analizi neticesinde ölçeğin Cronbach’s Alfa katsayı değeri 0.738 bulunmuştur. Bu sonuçtan hareketle hamileliğe özgü doğum öncesi stres ölçeğinin oldukça güvenilir olduğu görülmüştür.

Algılanan örgütsel destek ölçeğinin açımlayıcı faktör analizine uygunluğu test edilmiştir. Analiz neticesinde KMO değerinin 0.719 olduğu görülmüştür. Barlett testi X^2 değeri 136,595 olarak bulunmuş ve bulunan bu değer istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). KMO ve Barlett testi neticesinde elde edilen sonuçlardan hareketle algılanan örgütsel destek ölçeğinin faktör analizi için gerekli uygunluklara sahip olduğu görülmüştür. Yapılan faktör analizi sonucunda algılanan örgütsel destek ölçeğinin 3 maddeden oluşan tek boyutlu bir yapıda olduğu görülmüştür. Üç maddenin hepsinin de faktör yüklerinin 0.40’ın üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Maddelerin faktör yükleri en düşük 0.84 ile en yüksek 0.89 arasında değişmektedir. Ölçeğin açıklanan toplam varyansı % 76,599 olarak bulunmuştur. Yapılan güvenirlilik analizi neticesinde

ölçeğin Cronbach's Alfa katsayı değeri 0.846 bulunmuştur. Bu sonuçtan hareketle algılanan örgütsel destek ölçeğinin yüksek derecede güvenilir olduğu görülmüştür.

Çalışma hayatından ayrılma niyeti ölçeğinin açımlayıcı faktör analizine uygunluğu test edilmiştir. Analiz neticesinde KMO değerinin 0.547 olduğu görülmüştür. Barlett testi χ^2 değeri 72.172 olarak bulunmuş ve bulunan bu değer istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). KMO ve Barlett testi neticesinde elde edilen sonuçlardan hareketle çalışma hayatından ayrılma niyeti ölçeğinin faktör analizi için gerekli uygunluklara sahip olduğu görülmüştür. Yapılan faktör analizi sonucunda çalışma hayatından ayrılma niyeti ölçeğinin 3 maddeden oluşan tek boyutlu bir yapıda olduğu görülmüştür. Üç maddenin hepsinin faktör yüklerinin 0.40'ın üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Maddelerin faktör yükleri en düşük 0.72 ile en yüksek 0.89 arasında değişmektedir. Ölçeğin açıklanan toplam varyansı % 62,643 olarak bulunmuştur. Yapılan güvenilirlik analizi neticesinde çalışma hayatından ayrılma niyeti ölçeğinin Cronbach's Alfa katsayı değeri 0.697 olarak bulunmuştur. Bu sonuçtan hareketle ölçeğin oldukça güvenilir olduğu görülmüştür.

Tablo 1: Ölçek Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	Ort.	ss	Çarpıklık	Basıklık
Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stres	3,07	0,86	-0,085	-0,936
Algılanan Örgütsel Destek	2,91	1,01	-0,472	-0,508
Çalışma Hayatından Ayrılma Niyeti	1,96	0,97	0,555	-1,001

Hipotez testleri için ilk etapta keşfedilmesi gereken ön şartlardan biri dağılımın normalliğidir. Veri setinin normalliği test etmek için ortalaması alınan değişkenlerin çarpıklık ve basıklıkları değerleri incelenmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerlerinin +1,5 ve -1,5 arasında olması verilerin normal dağılım göstermesi için yeterli olduğu belirtilmektedir (Tabachnick vd., 2019). Tablo 1'de görüleceği üzere Değerler +1,5 ve -1,5 aralığında sınırları geçmediğinden dağılım normal olarak kabul edilmiştir.

1.8. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi

Hamileliğe özgü doğum öncesi stres, algılanan örgütsel destek, çalışma hayatından ayrılma niyeti boyutları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için boyutların ölçek puanları arasında korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 2: Korelasyon Katsayıları

	Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stres	Algılanan Örgütsel Destek	Çalışma Hayatından Ayrılma Niyeti
Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stres	r	1	,198*
	p		0,007
Algılanan Örgütsel Destek	r	1	-,246**
	p		0,005
Çalışma Hayatından Ayrılma Niyeti	r		1
	p		

** $p < 0,01$ * $p < 0,05$; n=108

Hamileliğe özgü doğum öncesi stres, algılanan örgütsel destek ve çalışma hayatından ayrılma niyeti arasındaki ilişkinin test edilmesi amacıyla yapılan korelasyon testi analizine ilişkin sonuçlar Tablo 2’de yer almaktadır. Elde edilen sonuçlara göre hamileliğe özgü doğum öncesi stres ile algılanan örgütsel destek arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,238$; $p<0,01$). Hamileliğe özgü doğum öncesi stres ile çalışma hayatından ayrılma niyeti arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,198$; $p<0,05$). Algılanan örgütsel destek ile çalışma hayatından ayrılma niyeti arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,246$; $p<0,01$). Boyutlar arasındaki bu ilişkiler modelin tutarlılığını ortaya koyarak kuramsal bilgileri destekler niteliktedir.

1.9. Hipotezlerin Test Edilmesi

Araştırma modeli çerçevesinde kurgulanan hipotezlerin test edilmesinde regresyon analizi ve öngörülen aracılık rolünün tespiti için Process Macro kullanılmıştır. Analizler, Baron ve Kenny (1986)’nin ortaya koyduğu şartlı aşamalar çerçevesinde yapılmıştır. Process macro ile aracılık rolünün varlığının tespitinde bootstrap örnekleme 5000 olarak belirlenmiş ve analizlerde %95 güven aralığında çalışılmıştır.

Araştırma modeli çerçevesinde öngörülen etkilerin varlığı, anlamlılığı ve güçleri regresyon analizleri ile incelenmiştir. Hamileliğe özgü doğum öncesi stresin çalışma hayatından ayrılma niyeti üzerindeki etkisine ilişkin yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo3: Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stresin Çalışma Hayatından Ayrılma Niyeti Üzerindeki Etkisi

Bağımlı Değ.	Bağımsız Değ.	F	p	β	t	p	R ²
Çalışma Hayatından Ayrılma Niyeti	Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stres	4,340	,040	,198	2,083	,040*	,039

* $p<0,05$ =etki vardır; $p>0,05$ =etki yoktur

Regresyon analizi sonucuna göre, hamileliğe özgü doğum öncesi stres, çalışma hayatından ayrılma niyetine etkisi anlamlıdır ($p<0,05$). Model, etki ilişkisini pozitif yönde göstermekte ($\beta = 0,198$) ve model açıklayıcılığı anlamlı bir seviyededir ($R^2=0.039$). Bu sonuçlardan hareketle “ H_1 : Hamileliğe özgü doğum öncesi stresin çalışma hayatından ayrılma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır” hipotezi kabul edilmektedir.

Tablo 4: Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stresin Algılanan Örgütsel Destek Üzerindeki Etkisi

Bağımlı Değ.	Bağımsız Değ.	F	p	β	t	p	R ²
Algılanan Örgütsel Destek	Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stres	6,369	,013	-,238	-2,524	,013*	,057

* $p<0,05$ =etki vardır; $p>0,05$ =etki yoktur

Hamileliğe özgü doğum öncesi stresin algılanan örgütsel destek üzerindeki etkisine ilişkin yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır. İlgili etkinin belirlenmesine yönelik kurulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,05$). Regresyon analizi sonucuna göre hamileliğe özgü doğum öncesi stres, algılanan örgütsel desteği negatif yönde etkilemektedir ($p < 0,05$ $\beta = -,238$). Algılanan örgütsel destekteki değişimin % 5,7'si hamileliğe özgü doğum öncesi stres tarafından açıklanmaktadır. Bu sonuçlardan hareketle “H₂: Hamileliğe özgü doğum öncesi stresin algılanan örgütsel destek üzerinde anlamlı bir etkisi vardır” hipotezi kabul edilmektedir.

Tablo 5: Algılanan Örgütsel Desteğin Çalışma Hayatından Ayrılma Niyeti Üzerindeki Etkisi

Bağımlı Değ.	Bağımsız Değ.	F	p	β	t	p	R ²
Çalışma Hayatından Ayrılma Niyeti	Algılanan Örgütsel Destek	6,821	,010	-,246	-2,612	,010*	,060

* $p < 0,05$ =etki vardır; $p > 0,05$ =etki yoktur

Algılanan örgütsel desteğin çalışma hayatından ayrılma niyeti üzerindeki etkisine ilişkin yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır. İlgili etkinin belirlenmesine yönelik kurulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,05$). Regresyon analizi sonucuna göre algılanan örgütsel destek çalışma hayatından ayrılma niyetini negatif yönde etkilemektedir ($p < 0,05$ $\beta = -,246$). Çalışma hayatından ayrılma niyetindeki değişimin % 6'sı algılanan örgütsel destek tarafından açıklanmaktadır. Bu sonuçlardan hareketle “H₃: Algılanan örgütsel desteğin çalışma hayatından ayrılma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.” hipotezi kabul edilmektedir.

Şimdiye dek Baron ve Kenny'nin (1986) ortaya koyduğu bağımsız değişkenin bağımlı değişken ve aracı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olması koşulları sağlanmıştır. Baron ve Kenny'nin (1986) ortaya koymuş oldukları diğer koşul ise, bağımsız değişken aracı değişken ile birlikte modele girdiğinde bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin anlamını yitirmesi ya da azalması ve aracı değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin anlamlı olması gerekmektedir. Yapılan analiz sonucunda Çalışma Hayatından Ayrılma Niyetinin bağımlı değişken olduğu modelde Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stresin etki katsayısı 0,198 iken, aracı değişken olan Algılanan Örgütsel Destek değişkeni modele girdiğinde Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stresin etki katsayısı 0,148'e düşmüştür ($p > 0,05$). Bağımsız değişken ile beraber modele giren Algılanan Örgütsel destek algısının bağımlı değişken üzerindeki etkisi ise anlamlıdır ($S\beta = -0,210$, $p < 0,05$).

Yapılan process analizinde Hamileliğe Özgü Doğum Öncesi Stresin (Bağımsız) Çalışma Hayatından Ayrılma Niyeti (Bağımlı) üzerindeki dolaylı etkisine bakıldığında, Tablo.6'dan da görüldüğü üzere güven aralığı sıfır kapsamamaktadır (0,0015 - 0,1409). Bu sonuçlardan hareketle Algılanan Örgütsel Destek değişkeninin aracılığı anlamlıdır.

Tablo 6: Aracı Etki Analizi

	Direkt etki	Dolaylı etki	BootLLCI	BootULCI	Aracılık Etkisi
Örgütsel Destek Algısı	0,1670	0.0565	0,0015	0,1409	Tam Aracılık

Bu çerçevede araştırmanın ‘H4: Hamileliğe özgü doğum öncesi stresin çalışma hayatından ayrılma niyeti üzerindeki etkisinde algılanan örgütsel desteğin aracılık rolü vardır.’ Hipotezi doğrulanmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışma, çalışma hayatı için son derece önemli olan kadınların özel ve hassas bir dönemlerini, psikolojik düzlemde çalışma hayatına yansımaları çerçevesinde irdelemektedir. Annelik, hem çok güzel bir duygu hem de ağır bir sorumluluk olarak kadınları duygusal olarak etkilemektedir. Doğuma, bebeğin sağlığına ve değişecek yaşam biçimine ilişkin kaygılar, kadınların çalışma hayatını etkilemektedir. Bu etki kadının çalışma hayatından ayrılmasına varacak kadar kötü sonuçlar doğurabilmektedir. Aynı zamanda hem sosyal çevrede hem de iş çevresinde geleneksel bakış açısıyla ‘hamileliğin bir kadının temel işlevi olarak rolünün özü’ olarak görülmesinin çalışma hayatındaki kadın profili ile uyuşmaması kadınların performanslarını etkilemektedir. Diğer taraftan yaptığı iş kapsamında yeterliliklerin hem iş arkadaşları hem de yöneticileri tarafından gizli veya aşikâr olarak sorgulanması duygusal bir dönemden geçen kadını zorlayarak verimliliği azaltabilmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma kadına hamileliği boyunca çalıştığı örgütün önemli bir parçası, ulaşılmak istenen sonuçlarda katkısı olan bir takım oyuncusu olduğunu hissettirecek yani örgütsel destek algısının önemini ortaya koymaktadır. Yazında araştırmalar genellikle doğum sonrası ve çocuklar kapsamında değişen yaşam biçiminin, kadınların çalışma hayatına etkilerini konu ederken bu çalışma hamileliğe özgü doğum öncesi kaygıların çalışma hayatını etkilerini incelemesi bakımından yazın için çok önemli olmaktadır.

Bu çalışma ile, insan kaynakları uygulamaları ve politikaları kapsamında örgütlerin yeni bakış açıları geliştirmeleri umulmaktadır. Bu arzunun ete kemiğe bürünmesini sağlayacak unsurlardan ilki hamile kadınların duygusal yönlerinin iş hayatına etkilerini nasıl daha iyi yönetilebileceği ile ilgili öneriler ortaya koymaktadır. İkincisi, hamile kadınlara iş yerinde oluşacak önyargılara ilişkin farkındalığı ortaya koymaktadır. Üçüncüsü, örgütsel destek algısının, hamile kadınlar için daha sorumlu ve daha kapsayıcı bir çalışma ortamı yaratarak hamile kadınların, örgütleri için daha yararlı çalışanlar olmasını sağlayan bir kültür olduğunu ifade etmektedir. Son olarak hamile kadın çalışanların performanslarını artıracak zaman ve maliyet kayıplarını azaltacak örgütlerin etkin ve verimli olmasını sağlayacak öneriler geliştirmektedir.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları mevcuttur. İlki işsizlik ve ekonomik koşullar çalışmanın irdelemek istediği konular bakımından çalışmayı sınırlandırmaktadır. Hamileliğe özgü doğum öncesi stresin çalışma hayatından ayrılma niyetine etkisini ekonomik koşulların ve işsizliğin etkisi, çalışmayı ortaya koymak istedikleri bakımından etkilemektedir. Gelecek çalışmalarda hamile kadın çalışanların performanslarını ve verimlilikleri etkileyen unsurları araştıran nitel araştırmalar yapılması hem teorik hem de pratik açıdan çok önemlidir. Aynı zamanda hem Türkiye’de farklı bölgelerde hem de dünyada benzer çalışmalar yapılarak kültürel farklılıkların ilgili konuya etkisinin araştırılması gereklidir. Ayrıca kadın çalışanların hamile kalma niyetlerinin iş hayatına yansımalarının irdelenmesi bir diğer önemli konu olarak karşımızda durmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- M.S., A.K.; Veri Toplama- M.S., A.K.; Veri Analizi/ Yorumlama- M.S., A.K.; Yazı Taslağı- M.S., A.K.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- M.S., A.K.; Son Onay ve Sorumluluk- M.S., A.K.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

Author Contributions: Conception/Design of Study- M.S., A.K.; Data Acquisition- M.S., A.K.; Data Analysis/Interpretation- M.S., A.K.; Drafting Manuscript- M.S., A.K.; Critical Revision of Manuscript- M.S., A.K.; Final Approval and Accountability- M.S., A.K.

KAYNAKLAR

- Alderdice, F., & Lynn, F. (2011). Factor structure of the Prenatal Distress Questionnaire. *Midwifery*, 27(4), 553-559. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2010.05.003>
- Allen, N. J., & Meyer, J. P. (1990). The measurement and antecedents of affective, continuance and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology*, 63(1), 1-18. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8325.1990.tb00506.x>
- Arogundade, T. O., Arogundade, B. A., & Adebajo, O. (2015). The Influence of Perceived Organizational Support on Job Stress among Selected Public and Private Sector Employees in Lagos State, Nigeria. *Advances in Research*, 541-547. <https://doi.org/10.9734/AIR/2015/14048>
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1173>
- Beck-Gernsheim, E. (2011). The Post-career Mom: Reproductive Technology and the Promise of Reproductive Choice. İçinde G. Beets, J. Schippers, & E. R. te Velde (Ed.), *The Future of Motherhood in Western Societies: Late Fertility and its Consequences* (ss. 149-157). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-90-481-8969-4_10

- Bjelica, A., Cetkovic, N., Trinic-Pjevic, A., & Mladenovic-Segedi, L. (2018). The phenomenon of pregnancy—A psychological view. *Ginekologia Polska*, *89*(2), 102-106. <https://doi.org/10.5603/GP.a2018.0017>
- Blau, F. D., & Kahn, L. M. (2017). The Gender Wage Gap: Extent, Trends, and Explanations. *Journal of Economic Literature*, *55*(3), 789-865. <https://doi.org/10.1257/jel.20160995>
- Cheng, P.-Y., Yang, J.-T., Wan, C.-S., & Chu, M.-C. (2013). Ethical contexts and employee job responses in the hotel industry: The roles of work values and perceived organizational support. *International Journal of Hospitality Management*, *34*, 108-115. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2013.03.007>
- Chiang, C.-F., & Hsieh, T.-S. (2012). The impacts of perceived organizational support and psychological empowerment on job performance: The mediating effects of organizational citizenship behavior. *International Journal of Hospitality Management*, *31*(1), 180-190. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2011.04.011>
- Çokluk, Ö., Şekercioglu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Pegem Akademi.
- Duke, A. B., Goodman, J. M., Treadway, D. C., & Breland, J. W. (2009). Perceived Organizational Support as a Moderator of Emotional Labor/Outcomes Relationships. *Journal of Applied Social Psychology*, *39*(5), 1013-1034. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2009.00470.x>
- Eaton, B. L. (2019). Pregnancy Discrimination: Pregnant Women Need More Protection in the Workplace. *South Dakota Law Review*, *64*, 244.
- Eisenberger, R., Huntington, R., Hutchison, S., & Sowa, D. (1986). Perceived organizational support. *Journal of Applied Psychology*, *71*(3), 500-507. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.71.3.500>
- Eisenberger, R., Stinglhamber, F., Vandenberghe, C., Sucharski, I. L., & Rhoades, L. (2002). Perceived supervisor support: Contributions to perceived organizational support and employee retention. *Journal of Applied Psychology*, *87*(3), 565-573. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.87.3.565>
- Emmanuel, E. N., Creedy, D. K., St John, W., & Brown, C. (2011). Maternal role development: The impact of maternal distress and social support following childbirth. *Midwifery*, *27*(2), 265-272. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2009.07.003>
- England, P., Bearak, J., Budig, M. J., & Hodges, M. J. (2016). Do Highly Paid, Highly Skilled Women Experience the Largest Motherhood Penalty? *American Sociological Review*, *81*(6), 1161-1189. <https://doi.org/10.1177/0003122416673598>
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. SAGE Publications Ltd.
- Gatrell, C. (2011). Managing the Maternal Body: A Comprehensive Review and Transdisciplinary Analysis. *International Journal of Management Reviews*, *13*(1), 97-112. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2370.2010.00286.x>
- Hopkins, J., Miller, J. L., Butler, K., Gibson, L., Hedrick, L., & Boyle, D. A. (2018). The relation between social support, anxiety and distress symptoms and maternal fetal attachment. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, *36*(4), 381-392. <https://doi.org/10.1080/02646838.2018.1466385>
- Huizink, A. C., Mulder, E. J. H., Robles de Medina, P. G., Visser, G. H. A., & Buitelaar, J. K. (2004). Is pregnancy anxiety a distinctive syndrome? *Early Human Development*, *79*(2), 81-91. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2004.04.014>
- İstatistiklerle Kadın. (2019). Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten?p=%C4%B0statistiklerle-Kad%C4%B1n-2019-33732>
- Jesse, D. E., Kim, H., & Herndon, C. (2014). Social Support and Self-Esteem as Mediators Between Stress and Antepartum Depressive Symptoms in Rural Pregnant Women. *Research in Nursing & Health*, *37*(3), 241-252. <https://doi.org/10.1002/nur.21600>

- Jones, K. P., Clair, J. A., King, E. B., Humberd, B. K., & Arena, D. F. (2020). How help during pregnancy can undermine self-efficacy and increase postpartum intentions to quit. *Personnel Psychology*, 73(3), 431-458. <https://doi.org/10.1111/peps.12365>
- Laughlin, L. (2011). *Maternity Leave and Employment Patterns of First-Time Mothers 1961-2008. Current Population Report* (s. 22). Census Bureau.
- Lavaysse, L. M., & Probst, T. M. (2020). Pregnancy and workplace accidents: The impact of stereotype threat. *Work & Stress*, 1-17. <https://doi.org/10.1080/02678373.2020.1774937>
- Liu, M., & Buzzanell, P. M. (2004). Negotiating Maternity Leave Expectations: Perceived Tensions between Ethics of Justice and Care. *The Journal of Business Communication* (1973), 41(4), 323-349. <https://doi.org/10.1177/0021943604268174>
- Livingston, G. (2014). *Opting out? About 10% of highly educated moms are staying at home.* <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/05/07/opting-out-about-10-of-highly-educated-moms-are-staying-at-home/>
- Lucia-Casademunt, A. M., García-Cabrera, A. M., Padilla-Angulo, L., & Cuéllar-Molina, D. (2018). Returning to Work after Childbirth in Europe: Well-Being, Work-Life Balance, and the Interplay of Supervisor Support. *Frontiers in Psychology*, 9, 68. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00068>
- Mainiero, L. A., & Sullivan, S. E. (2005). Kaleidoscope Careers: An Alternate Explanation for the “Opt-out” Revolution. *The Academy of Management Executive* (1993-2005), 19(1), 106-123. JSTOR.
- Makola, Z. S., Rudolph, E. C., & Joubert, Y. T. (2020). First-time mothers’ perceptions of workplace social support: An exploratory qualitative study. *Journal of Psychology in Africa*, 30(2), 151-156. <https://doi.org/10.1080/14330237.2020.1746563>
- Marcinkus, W. C., Whelan-Berry, K. S., & Gordon, J. R. (2007). The relationship of social support to the work-family balance and work outcomes of midlife women. *Women in Management Review*, 22(2), 86-111. <https://doi.org/10.1108/09649420710732060>
- Maynard, S. A., & Blain, L. G. (2005). Women, work and childcare: Where have we been? Where are we going? *Work*, 24(4), 361-367.
- McNatt, D. B., & Judge, T. A. (2008). Self-efficacy intervention, job attitudes, and turnover: A field experiment with employees in role transition. *Human Relations*, 61(6), 783-810. <https://doi.org/10.1177/0018726708092404>
- Ngai, F.-W., & Chan, S. W.-C. (2011). Psychosocial factors and maternal wellbeing: An exploratory path analysis. *International Journal of Nursing Studies*, 48(6), 725-731. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2010.11.002>
- Rhoades, L., & Eisenberger, R. (2002). Perceived organizational support: A review of the literature. *Journal of Applied Psychology*, 87(4), 698-714. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.87.4.698>
- Rubin, S. E., & Wooten, H. R. (2007). Highly Educated Stay-at-Home Mothers: A Study of Commitment and Conflict. *The Family Journal*, 15(4), 336-345. <https://doi.org/10.1177/1066480707304945>
- Seashore, S., Lawler, E., Mirvis, P., & Cammann, C. (1982). *Assessing Organizational Change. A Guide to Methods, Measures, and Practices* (C. 5). Wiley. <https://doi.org/10.1177/017084068400500420>
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2019). *Using multivariate statistics.*
- Tavşancılı, E. (2014). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi.* Nobel Akademik Yayıncılık.
- The Pregnancy Test: Ending Discrimination at Work for New Mothers.* (2014). London: Trades Union Congress. <https://www.tuc.org.uk/sites/default/files/pregnancytestreport.pdf>
- Umberson, D., Pudrovskaya, T., & Reczek, C. (2010). Parenthood, Childlessness, and Well-Being: A Life Course Perspective. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 612-629. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00721.x>

- Weinstein, N., & Ryan, R. M. (2010). When helping helps: Autonomous motivation for prosocial behavior and its influence on well-being for the helper and recipient. *Journal of Personality and Social Psychology, 98*(2), 222-244. <https://doi.org/10.1037/a0016984>
- Weissheimer, A. M., & Mamede, M. V. (2015). Prenatal Psychosocial Profile: Translation, cross-cultural adaptation and validation to its use in Brazil. *Midwifery, 31*(12), 1157-1162. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2015.08.001>
- Yali, A. M., & Lobel, M. (1999). Coping and distress in pregnancy: An investigation of medically high risk women. *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology, 20*(1), 39-52. <https://doi.org/10.3109/01674829909075575>

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Submitted/Başvuru: 20.11.2020

Accepted/Kabul: 24.09.2021

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Preventing Violence Against Women Through Raising Awareness on Gender Among University Students

Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Konusunda Farkındalık Oluşturarak Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi

Havva KARADENİZ¹

Abstract

This study is an intervention study following the principles of the pre-test and post-test models. It was conducted with the students studying at the Department of Classroom Teaching in a university located in the Eastern Black Sea Region. The data were collected with the 'Personal Information Form' created by the researcher and the 'Attitudes toward Violence Scale'. Mean and percentage were used to evaluate the data. The mean age of the students was 22.06 ± 1.38 , and 53.3% were male. The pre-and post-intervention ratios of students supporting the idea that '*Men and women have the same rights*' were 80.0% and 100%, respectively. Before the intervention, while 64.3% of the students thought that '*Violence must remain within the family*', 20% of them thought the same after the intervention. Before the intervention, %53.3 of them had an idea that '*Trying to cover up women against their will is violence against women*', but the percentage increased up to 93.3% after the intervention. This intervention study, aiming at preventing violence against women through raising awareness of gender, demonstrated that the pre-intervention traditional views of students about gender changed in the direction of egalitarian roles in the post-intervention period.

Keywords

Gender, Woman, Violence, University, Student

Öz

Bu çalışma toplumsal cinsiyet konusunda farkındalık oluşturarak kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla, ön test-son test model ilkelerine uygun olarak yapılan bir müdahale çalışmasıdır. Çalışma, Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki bir üniversitenin Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinde yapılmıştır. Çalışmanın verileri 'Kişisel Bilgi Formu' ve 'Şiddete İlişkin Tutum Ölçeği' ile toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde ortalama ve yüzdeler kullanılmıştır. Öğrencilerin yaş ortalaması 22.06 ± 1.38 ve %53.3'ü erkek idi. '*Kadınlar erkeklerle aynı haklara sahiptir*' görüşüne eğitim öncesi öğrencilerin %80.0'ünün, eğitim sonrası tamamının katıldığı, '*Şiddet aile içinde kalmalıdır*' görüşüne eğitim öncesi öğrencilerin %64.3'ünün, eğitim sonrası %20.0'ünün katıldığı, '*Kadının zorla örtülmeye çalışılması kadına yönelik bir şiddettir*' görüşüne eğitim öncesi öğrencilerin %53.3'ünün, eğitim sonrası %93.3'ünün katıldığı belirlenmiştir. Toplumsal cinsiyet konusunda farkındalık oluşturarak kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla yapılan bu müdahale çalışmasında, öğrencilerin eğitim öncesi toplumsal cinsiyete ilişkin geleneksel yöndeki görüşlerinin, eğitim sonrası eşitlikçi roller yönünde değiştiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Toplumsal Cinsiyet, Kadın, Şiddet, Üniversite, Öğrenci

¹ **Corresponding author:** Havva Karadeniz (Dr. Öğr. Üyesi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Trabzon, Türkiye E-posta: hkmumcu@yahoo.com ORCID: 0000-0001-7482-7789

Citation: Karadeniz, H. (2021). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet konusunda farkındalık oluşturarak kadına yönelik şiddetin önlenmesi. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 23, 87-104. <https://doi.org/10.26650/iukad.828788>

INTRODUCTION

Sex means the genetic, physiological, and biological characteristics of an individual as male or female. Gender, on the other hand, is defined as socially determined roles and responsibilities of women and men (Deaux, 1987; Connel, 1998; Giddens, 2000; Lips, 2001; Dökmen, 2004; Akın, 2007; Üner, 2008; Görgün Baran, 2010; Bora, 2015; Uçar, Derya, Karaaslan, & Tunç, 2017). While the term 'sex' refers to universal biological differences between women and men, the term 'gender' defines social relations between women and men in a specific context, and it points to the relationship between them and how this relationship is socially related. Therefore, gender roles are dynamic, and the content varies according to time and setting (Türmen, 2003; T.R. Prime Ministry General Directorate on the Status of Women, 2008; Gazioğlu, 2014; Özmete & Yanardağ, 2016; Keskin & Ulsan, 2016; Doğan & Piyal, 2017; Özden & Gölbaşı, 2018).

Gender is not a matter of biological differences, but a concept of how the society sees, perceives, thinks, and expects individuals to behave as men and women (Akın, 2007; Kaypak, 2014; Çifçi, Değer, & Bayram, 2017). Personality characteristics, behaviors, and responsibilities that are culturally appropriate for women and men are transformed into gender stereotypes by society. Gender roles are also produced, reinforced, and transmitted through these stereotypes (Parashar, Dhar, & Dhar, 2004; Zeyneloğlu, 2008; İlhan, Dikmen, & Ak, 2017).

Gender roles are widely defined from the cultural and religious traditions of the society to production relations in society (Etiler & Zengin, 2015). The reflections of gender roles in social life shape the lives of women and men differently as traditional and egalitarian roles. Among the traditional roles imposed on women by the society are non-egalitarian roles like being responsible for household chores, including child-bearing, raising, cleaning, dishwashing, cooking, meeting the needs of their spouses and children first, sacrificing their desires for the happiness and comfort of the other family members, and not being active in the labor market. Traditional roles attributed to men are non-egalitarian roles such as working outside the home, struggling for their families, being responsible for the livelihood of the house, having control over the financial resources, and being the head of the family. The egalitarian roles attributed to women and men together by society are defined as equal sharing of responsibilities between women and men in the process of family, work, marriage, and education (Zeyneloğlu & Terzioğlu, 2011; Kansu, 2015; Uçar, Derya, Karaaslan, & Tunç, 2017; Uzun, Erdem, Güç, Uzun, & Erdem, 2017). The roles attributed to women and men in social life often cause inequality in many areas (Uçar, Derya, Karaaslan, & Tunç, 2017). Due to gender-based stereotypes in all societies, women face problems and injustice in many fields such as education, access to health, income distribution, participation

in politics, and working conditions (Evans & Diekman, 2009; İlhan, Dikmen, & Ak, 2017). In Turkey, as in the world, gender roles can prevent women and men from being perceived as equal individuals and benefiting equally from the opportunities offered in life. This situation, which can be defined as gender inequality, is one of the reasons for the emergence of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), which Turkey ratified in 1985 (Özan, Miman, Güvercin, & Uyaniker, 2020).

Although the concept of gender exists in every society, it can be differentiated by cultural characteristics. Turkey is one of the countries in which gender roles are polarized. According to the 2013 Global Gender Gap Report issued by the World Economic Forum, Turkey ranked 120th out of the 136 countries on the list. Besides, it is the most unequal country in Europe in terms of time spent on households and home care by men and women. If we consider women's murder as well, it is possible to say that gender inequality in Turkey is a major issue for women (Etiler & Zengin, 2015). According to 2015 data of gender discrimination, while Iceland, Norway, Finland, and Sweden were among the best countries in terms of gender equality among 145 countries in the world, countries such as Yemen and Pakistan had a problem of gender equality, and Turkey ranked 130th (İlhan, Dikmen, & Ak, 2017).

Gender-based violence is defined as “violence against women because of their gender or violence affecting women disproportionately” (Demirgöz Bal, 2014). Although many factors are affecting the emergence, repetition, type, and intensity of violence against women, the major sources of this violence are gender inequality, and the asymmetric power relationship between men and women, resulting from the patriarchal society (Akyıldız, 2014).

Violence against women (VAW) is a type of violence that men systematically apply to women in a male-dominated system based on men's superiority, advantages, and power over women. VAW, which stems from the desire for power and control, is among the most significant tools that men use for the continuity of their power. It includes the behaviors of the male-dominated system to exert control and pressure on women's bodies, labor, and identities. In this context, gender inequality, referring to the inequality between men and women in the society we live in, is not only the main cause of violence against women but also a result of the violent relationship deepening the secondary and disadvantaged position of women and reproducing inequality (Gülseven, 2017; Berber, no date). Violence against women is a gender issue due to the nature of violence. The relationship between violence against women and gender roles was reported in various studies conducted in Turkey between 2006-2007. Noteworthy findings show that women earning more than their husbands, increases the risk of violence twofold (Gülseven, 2017).

Globally, one in three women experiences violence. The lifelong prevalence of violence has been reported as 30% (WHO, 2016). According to a study by the World Health Organization (WHO) in 289 countries, 13-61% of women are exposed to physical violence, and 20-75% of women are exposed to emotional/psychological violence by their spouses (WHO, 2012, Vural, İnangil, & Körpe, 2020). In Turkey, 44% of women reported being subjected to psychological violence, 36% to physical violence, and 12% to sexual violence (TDHS, 2018).

University education attainments can be quite decisive for individuals in the transfer of gender roles from adolescence to adulthood. Opportunities offered by universities are of critical importance for young people to acquire perception, attitude, behavior, etc. necessary for advocating, internalizing, and realizing gender equality (Özan, Miman, Güvercin, & Uyaniker, 2020). A high level of education can enable individuals to develop a contemporary perspective on gender roles. In this context, to ensure equality between men and women in social life, it is necessary to reveal society's views on gender roles. In Turkey, where most individuals in society have a traditional structure, it is pivotal to investigate the meaning of the roles of men and women in work, family, married life, and social life for university students (Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu, & Taşkın, 2007).

Since universities are the main institutions that should lead to the progress and transformation of society, it is expected that university students will have a more egalitarian approach in terms of gender roles and gender perception. However, studies, conducted both in Turkey and abroad, with university students to determine the gender perception show that male students continue the traditional point of view, whereas female students have a more egalitarian point of view (Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu, & Taşkın, 2007; Yılmaz et al., 2009; Aylaz, Güneş, Uzun, & Ünal, 2014).

Among the obligations of the “Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence”, commonly known as the Istanbul Convention and opened for signature in Istanbul in 2011, to the states parties is the provision of gender education to society and professionals, including students (Özan, Miman, Güvercin, & Uyaniker, 2020). The Women's Empowerment Strategy Paper and Action Plan 2018-2023, prepared by the General Directorate on the Status of Women, emphasizes the importance of conducting research and training on gender equality in higher education (Ministry of Family and Social Policies, General Directorate of Women's Status, 2021). Thanks to education raising awareness of gender among university students, students' views may change in an egalitarian direction, which will be the basis for changing society. Considering that today's young people are the elders of tomorrow, they are believed to be effective in policymaking. Therefore, the researcher aimed to contribute to the prevention of violence against women by raising awareness of gender among university students.

METHODS

This study is an intervention study conducted with the students of the Department of Primary Education at a university in the Eastern Black Sea Region following pre-test and post-test model principles. There is no separate control group in the study and the students are their own control point. The sessions held in this study aimed to raise awareness about how gender gives rise to violence against women, by recognizing the inequalities between women and men, through the trainings and sharing. For this purpose, focused training methods were utilized. The population consisted of students of the Department of Primary Education, and the sampling included 20 students randomly chosen from 1st, 2nd, 3rd, and 4th year (5 from each) using a simple, random sampling method to use interactive education techniques effectively in the sessions. The study was conducted with 15 students (7 girls, 8 boys) because five students (1 student from the 1st, 2nd, 3rd year, and 2 students from the 4th year) could not participate in the study.

The researcher first informed the students about the implementation of the ‘Gender Session’. The data were gathered using the ‘Personal Information Form’ (9 questions) including the personal information of the students and the ‘Attitudes toward Violence Scale’ (ATVS) developed by Gömbül (2000) (Gömbül, 2000; Çelik, Türkoğlu, Apay, Aydın, & Pasinlioğlu, 2015; Güneri, 2016; Sabancıoğulları, Yılmaz, Ar, & Çakmaktepe, 2016). There are 7 questions about economic violence (items 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19.), 6 questions about emotional, psychological, sexual violence (items 7, 8, 10, 11, 12, 13.), 3 questions about legitimizing myths (items 1, 2, 3) and 3 questions about explanatory myths (items 4, 5, 6) in the scale. The students replied to these items as ‘I agree’ and ‘I disagree’.

Then, the researcher gave a presentation on ‘Gender’ to the students. At the end of the presentation, the issue of ‘Gender’ was discussed in 4 sessions (Bora, 2000; Bora & Işık, 2004; Bora, no date).

In the first session, the topic ‘Being a Woman and Being a Man: Is it Anatomical Destiny?’ was discussed. In this session, how gender is a feature produced in social relations was emphasized, and developing an understanding of how gender inequality occurs in daily life was attempted. For this purpose, a ‘24-Hour Exercise’ was conducted after a short presentation. The ‘24-Hour Exercise’ is a training exercise included in the Gender Training Material prepared by the Oxfam Gender Training Set (Williams, Seed, & Mwau, 2007) and the Women’s Health Issues Center (Bora, 2010). Then, how to use the ‘24-Hour Exercise’ was explained to the students, and they were given pencils and paper and asked to do group work and exchange ideas.

In the second session, ‘Our Differences and Similarities’ were addressed. In this session, it was aimed to show the common experiences that women share and how

class, age-related and other differences among women change the experience of femininity. Therefore, daily life schedules obtained from '24-Hour Exercise' were examined. The student groups presented their 24-hour exercise schedule to the whole group, and similar and different qualities between women and men were discussed.

The topic 'Our Strengths and Weaknesses' was discussed in the third session that aimed to demonstrate that even women 'victims' have certain strengths, and women 'survivors' have various problems stemming from their gender. An in-depth evaluation was made on two of the charts used in the 24-Hour Exercise.

In the fourth session, the meaning of 'What is Personal, is Political' was discussed. This session intended to evaluate the information derived from daily experiences in a wider social dimension and show the connections between politics and these experiences.

The sessions lasted 8 hours in total. At the end of the sessions, ATVS was applied again. Written permission was obtained from the relevant institution to conduct the study. The participants were informed with the 'Informed Consent Form', and their written informed consent was obtained. The preliminary application of the study was applied to 10 students from another department in the same university. The data were evaluated using the SPSS computer package program and means and percentages were used to evaluate the data.

RESULTS

53.3% of the students were male, 46.7% were female, and their mean age was 22.0 ± 1.38 . The mothers of 73.3% and the fathers of 40.0% had primary and lower education levels. Almost all the mothers were unemployed, 20.0% of the fathers were civil servants, 26.7% were workers, and 40.0% were retired.

It was determined that all the students in the pre-and post-intervention period thought that '*Gender is not only biological but also a social/cultural feature*'. 80.0% and 100% of the students agreed with '*Women have the same rights as men*' pre-and post-intervention period, respectively, and while 80.0% disagreed that '*It is natural to expect household responsibilities from the woman even in the families where the woman also works.*' all the students disagreed with it after the intervention (Table 1).

Table 1: Distribution of Students’ Pre-and Post–Intervention Views on Gender

Views	Pre-intervention		Post-intervention	
	I agree n (%)	I disagree n (%)	I agree n (%)	I disagree n (%)
Gender is not only biological but also a social/cultural feature.	15 (100.0)	-	15 (100.0)	-
Gender is not just an individual trait but a source of inequalities between people.	12 (80.0)	3 (20.0)	14 (93.3)	9 (6.7)
Women have the same rights as men.	12 (80.0)	3 (20.0)	15 (100.0)	-
It is natural to expect household responsibilities from the woman even in the families where the woman also works.	3 (20.0)	12 (80.0)	-	15 (100.0)
It is the husband’s right to ask his wife to tie her tubes, claiming that ‘women should take responsibility for birth control’.	-	15 (100.0)	-	15 (100.0)
Men should help with household chores.	14 (93.3)	1 (6.7)	15 (100.0)	-
A boy can be preferred to a girl.	2 (13.3)	13 (86.7)	1 (6.7)	14 (93.3)
Only boys should be sent to school when resources are limited.	2 (13.3)	13 (86.7)	-	15 (100.0)
A woman cannot question a man’s authority.	5 (33.3)	10 (66.7)	-	15 (100.0)
Women cannot decide on important issues as well as men can.	1 (6.7)	14 (93.3)	-	15 (100.0)
There is no need to consult a woman in any decision-making process.	-	15 (100.0)	-	15 (100.0)
Honor is the man’s responsibility.	3 (20.0)	12 (80.0)	1 (6.7)	14 (93.3)
Honor is the woman’s responsibility.	3 (20.0)	12 (80.0)	1 (6.7)	14 (93.3)
Honor is the responsibility of man and woman together.	6 (40.0)	9 (60.0)	-	15 (100.0)
There is no need to get a mother’s opinion on the child’s education.	-	15 (100.0)	-	15 (100.0)

It was determined that 64.3% and 20.0% of the students held the idea that ‘*Violence must remain within the family*’ before and after the intervention, respectively. The idea ‘*What provokes violence is provocative words and behaviors*’ was shared by 86.7% in the pre-intervention and by 64.3% in the post-intervention period (Table 2).

Table 2: Distribution of Students' Pre-and Post-Intervention Views on Physical Violence

Views	Pre-intervention		Post-intervention	
	I agree n (%)	I disagree n (%)	I agree n (%)	I disagree n (%)
Violence must remain within the family.	9 (64.3)	5 (35.7)	3 (20.0)	12 (80.0)
The illegitimate relationship of a married woman is the cause of the murder.	3 (20.0)	12 (80.0)	-	15 (100.0)
Nothing should be a reason for the husband beating his wife.	13 (86.7)	2 (13.3)	14 (93.3)	3 (6.7)
If the husband apologizes after the violence, everything is forgotten.	1 (6.7)	14 (93.3)	1 (6.7)	14 (93.3)
What provokes violence are provocative words and behaviors.	13 (86.7)	2 (13.3)	10 (64.3)	5 (35.7)
It is not appropriate to intervene in domestic violence.	8 (53.3)	7 (46.7)	5 (35.7)	10 (64.3)
When a woman does something wrong, a man can beat her.	-	15 (100.0)	-	15 (100.0)
Man has the right to use violence against women.	-	15 (100.0)	-	15 (100.0)
Men can use violence to maintain discipline at home.	-	15 (100.0)	-	15 (100.0)

13.3% of the participants agreed that *‘It is natural for a husband to insist that the goods obtained in marriage are his own’* before the intervention, but none of them agreed with it after the intervention. Similarly, 20.0% thought that *‘It is natural for a man to claim all the money a woman earns’* before the intervention, but none of them had such a thought after the intervention (Table 3).

Table 3. Distribution of Students' Pre-and Post-Intervention Views on Economic Violence

Views	Pre-intervention		Post-intervention	
	I agree n (%)	I disagree n (%)	I agree n (%)	I disagree n (%)
It is natural for a husband to insist on the properties obtained in marriage.	2 (13.3)	13 (86.7)	-	15 (100.0)
It is natural for a man to claim all the money a woman earns.	3 (20.0)	12 (80.0)	-	15 (100.0)
The woman must obey her husband who says ‘You will not go to work after tomorrow.’	3 (20.0)	12 (80.0)	1 (6.7)	14 (93.3)
There is no need to ask the woman’s opinion when buying a vehicle.	1 (6.7)	14 (93.3)	-	15 (100.0)
The woman has no say on how to spend the income.	-	15 (100.0)	-	15 (100.0)
There is no need to get the opinion of the woman in the process of acquiring property.	-	15 (100.0)	-	15 (100.0)
The woman’s opinion is important when it comes to household expenses, but the husband must have the last word.	6 (40.0)	9 (60.0)	5 (35.7)	10 (64.3)
I think it’s normal if a husband doesn’t let his wife work when his income is sufficient.	1 (6.7)	14 (93.3)	1 (6.7)	14 (93.3)

Before the intervention, 53.3% of the students thought that ‘*When the husband gets angry, damaging the household items is also a form of violence against women*’, but 93.3% of them agreed with it after the intervention. ‘*Attempting to cover up women by force is violence against women*’ was shared by 53.3% and 93.3% pre-and post-intervention, respectively (Table 4).

Table 4: Distribution of Students’ Pre-and Post-Intervention Views on Emotional/ Psychological/Sexual Violence

Views	Pre-intervention		Post-intervention	
	I agree n (%)	I disagree n (%)	I agree n (%)	I disagree n (%)
The illegitimate relationship of a married man is the glory of masculinity.	-	15 (100.0)	-	15 (100.0)
In marriage, the woman is open to all kinds of sexual abuse by her partner.	-	15 (100.0)	-	15 (100.0)
When the husband gets angry, damaging the household items is also a form of violence against women.	8 (53.3)	7 (46.7)	14 (93.3)	1 (6.7)
The husband who says to his wife ‘if you leave me, I will commit suicide’ also abuses his wife.	11 (73.3)	4 (26.7)	14 (93.3)	1 (6.7)
It’s humiliating for a woman not to get a response from her husband when she asks a question.	11 (73.3)	4 (26.7)	14 (93.3)	1 (6.7)
I think that a husband who criticizes his wife for not being appealing is sexually insulting to his wife.	11 (73.3)	4 (26.7)	14 (93.3)	1 (6.7)
The harassment of sex workers is normal.	4 (26.7)	11 (73.3)	4 (26.7)	11 (73.3)
Attempting to cover up women by force is violence against women.	8 (53.3)	7 (46.7)	14 (93.3)	1 (6.7)
If the woman marries her rapist, the man’s sentence can be remitted.	-	15 (100.0)	-	15 (100.0)

The view that ‘*A jealous husband beats his wife*’ was approved by 20.0% of the students before the intervention, but by none after the intervention. 33.3% and 20.0% shared the view that ‘*Men are aggressive by nature*’ pre-and post-intervention, respectively. The results also showed that 6.7% of the students agreed that ‘*It is natural that a woman who does not obey her husband is exposed to violence*’ before intervention whereas none agreed with it after intervention (Table 5).

Table 5: Students' Pre-and Post-Intervention Views on The Legitimizing and Explaining Myths

Views	Pre-intervention		Post-intervention	
	I agree n (%)	I disagree n (%)	I agree n (%)	I disagree n (%)
<i>Legitimizing Myths</i>				
A jealous husband beats his wife.	3 (20.0)	12 (80.0)	-	15 (100.0)
A husband both likes and beats his wife.	-	15 (100.0)		15 (100.0)
Men are aggressive by nature.	5 (33.3)	10 (66.7)	3 (20.0)	12 (80.0)
If the woman is a little docile and does not resist, she will not face violence.	9 (60.0)	6 (40.0)	6 (40.0)	9 (60.0)
If the man is a bit docile and does not resist, he does not use violence.	14 (93.3)	1 (6.7)	11 (73.3)	4 (26.7)
It is natural for the husband to use violence against his wife in families with financial problems.	1 (6.7)	14 (93.3)	1 (6.7)	14 (93.3)
<i>Explanatory Myths</i>				
I think educated men don't use violence against their wives.	8 (53.3)	7 (46.7)	3 (20.0)	8 (80.0)
Women with higher education are more exposed to violence.	10 (66.7)	5 (33.3)	8 (53.3)	7 (46.7)
Women do not face violence in intentional marriages.	6 (40.0)	9 (60.0)	3 (20.0)	12 (80.0)
Naturally, a woman who does not obey her husband is exposed to violence.	1 (6.7)	14 (93.3)	-	15 (100.0)

DISCUSSION

Gender is a concept of how society expects individuals to behave as men and women. The reflections of gender roles on social life shape the lives of men and women as traditional and egalitarian roles in different directions (Öngen & Aytaç 2013). The roles and expectations of women in society affect the decision-making processes of women regarding education, family, marriage, and working life to a great extent (Karasu, Göllüce, Güvenç, & Çelik, 2017).

This present study demonstrated that pre-intervention traditional views of students about gender roles showed positive changes in the direction of the egalitarian roles in the post-intervention period. Various studies conducted to determine the views of high school and university students on traditional and egalitarian gender roles in the literature reported that female and male students adopted egalitarian gender roles, and female students had more egalitarian roles than male students. Research investigating the perspectives of men and women on gender roles pointed out that women adopted more egalitarian roles than men (Pınar, Taşkın, & Eroğlu 2008; Zeyneloğlu & Terzioğlu, 2011; Uçar, Derya, Karaaslan, & Tunç, 2017; Direk & Irmak, 2017; Savaş, 2018). A study performed with 2630 participants aged over 18 in 7 regions and 70 cities in Turkey, to find out the gender perception of individuals and the factors affecting this perception, showed that stereotypical judgments regarding gender roles of individuals

were found to be at a very serious level. Participants reported that women should take care of housework and children, their main roles and responsibilities should be marriage and family, women do not need to work, housework is satisfactory and that women should obey their spouses (Savaş, 2018). There are other intervention studies on gender perception. Gönenç et al. noted that the Gender Perception Scale scores of the students who took the 28-hour gender course were statistically significant compared to the students who did not. Uzun et al. reported that the 86-hour training given to undergraduate and graduate students contributed to a positive change in the perception of gender (Özan, Miman, Güvercin, & Uyaniker, 2020). In many studies in which educational activities were applied, it was emphasized that the perception of gender changed positively.

In this study, the opinion that *'It is natural to expect household responsibilities from the woman even in the families in which the woman also works'* was disagreed with by 80.0% and 100% of the students in pre and post-intervention respectively, and 93.3% were of the opinion that *'Men should help with housework'* before the intervention but all the students agreed with it after intervention (Table 1). In a study conducted with university students in Niğde province, 71.8% of the male and 28.2% of the female students approved that *'Housework is the duty of women'* (Kantoğlu, Çetin, & Erdoğan, 2018). 87.2% of women and 74.5% of men in the study, conducted by Ersoy (2009), agreed with this opinion too. In terms of education level, 94.1% and 83.0% female and male graduates of a vocational school of higher education respectively, and 75.0% of the illiterate women and 40.0% of the illiterate men held the idea that *'Men should take part in household chores'* (Ersoy, 2009). İlhan et al. (2017) found that 64.7% of women and 50.7% of men did not approve of the idea that *'The first task of women is to undertake household chores'*, and 75.2% of women and 58.0% of men approved that *'Men should do household chores such as washing the dishes and clothes'* (İlhan, Dikmen, & Ak, 2017). The results of this present study were similar to other studies suggesting that women have a more egalitarian point of view in fulfilling housework responsibilities.

The study results revealed that the pre-and post-intervention percentages of the students who disagreed with the idea that *'Women cannot decide on important issues as well as men can'* were 93.3% and 100% respectively (Table 1). İlhan et al. (2017) found that 70.0% of women and 50.4% of men did not agree with the opinion that *'Men should make important decisions in the family'*. Compared with İlhan's study (2017), it can be said that the students in this study have a more egalitarian view. From the perspective of women, it can be considered that the view of leaving the responsibility of important decisions to men is an unequal attitude. However, from the perspective of men, it can be thought that it may also mean more oppression under the common responsibilities that belong to the family, and which must be shared.

It was found that 86.7% and 93.3% of the students in the pre-and post-intervention period respectively did not support that *'A boy can be preferred to a girl'* (Table 1). Pınar et al. (2008) reported that 87.0% of the students agreed that *'Girls and boys are both children, but having a son is more important'* (Pınar, Taşkın, & Eroğlu 2008). Although there has been a change in the views in the egalitarian direction with education in this study, it is seen that not all the students support this view. This result was thought to be because having a son means furthering the lineage.

According to 80.0% of the students before intervention and all the students after intervention *'Women have the same rights as men'* (Table 1). 88.0% of the participants in a study by Pınar et al. (2008) pointed out that *'Even though men and women are considered equal today, there is no full equality'*, and 67.0% agreed that *'I cannot understand what women's rights defenders want to do'* (Pınar, Taşkın, & Eroğlu, 2008).

In this study, the ideas *'Honor is man's responsibility'* and *'Honor is woman's responsibility'* were not supported by 80.0% and 93.3% of the students in the pre-and post-intervention period respectively. Besides, while 60.0% of the students did not share the opinion *'Honor is the responsibility of man and woman together'* before the intervention, all the students disagreed with the opinion after the intervention (Table 1). The norms towards marriage drawn by our society stem from the belief that women represent 'honor' as well as roles and expectations. For example, if a man cheats on his wife, there will be less argument, and the marriage will not end. However, if the woman cheats, it can lead to the end of a marriage and even various forms of violence as it is believed that it will destroy the value of 'honor'. Such issues are assumed to be 'acceptable' for men in society and described as the 'glory of masculinity', whereas women are constantly confronted with prohibitions that cause repressed feelings of injustice (Ersoy, 2009). It is noteworthy that 20.0% of the students in this study supported the view that *'The illegitimate relationship of a married woman is the cause of the murder'*.

33.3% of students held the view that *'A woman cannot question a man's authority'* before intervention, and all of them disagreed with it after the intervention (Table 1). In a study conducted by Ersoy (2009), 79.2% of women and 59.9% of men did not agree that *'Men are superior to women and the man's word must be obeyed at home'* (Ersoy, 2009). Another study conducted with university students in Niğde reported that 78.3% of men thought that *'The head of the family must be the man'* (Yılmaz et al., 2009). Pınar et al. (2008) determined that 88.0% of the students stated that *'No matter how educated the women are, they should know their femininity, and they should serve their husband perfectly'* (Pınar, Taşkın, & Eroğlu, 2008). In this study, there was a remarkable change in the egalitarian attitude after the intervention compared to pre-intervention.

Regarding the violence, the item *'Violence should remain within the family'* was supported by 64.3% and 20.0% of the students pre-and post-intervention respectively, and the item *'It is not appropriate to intervene in domestic violence'* was approved by 53.3% and 35.7% of the students in the pre-and post-intervention period respectively. In addition, no students had an opinion that *'Men have the right to use violence against women'* both before and after intervention (Table 2). In the study conducted by Can (2015), 20.9% of the girls and 79.1% of the boys fully agreed with the opinion that *'It is normal for a man to use violence against women when necessary'* (Can, 2015). In this study, it is remarkable that there were students (20.0%) who had the opinion that *'Violence should remain within the family'* and *'It is not appropriate to intervene in domestic violence'* (35.7%) even after education. It is vital not to ignore the existence of these negative views suggesting that society should remain silent against violence. It is an important issue that parents, educators, and related institutions should consider carefully, as one-fifth of the students notably have a view to continue violence and remain silent to violence. In Can's study (2015), it is problematic that one-fifth of women see violence against women as a normal attitude, which may be due to the perception of violence as a normative attitude in families.

In this study, 86.7% of the students did not agree with the opinion that *'It is natural for a husband to insist on the properties obtained in marriage'* while no students agreed with it after the intervention, and similarly, while 80.0% disagreed with the opinion *'It is natural for the man to claim all the money earned by women'*, none of them agreed with it after the intervention. The ratio of students who thought that *'I think it's normal if your husband doesn't let his wife work if his income is sufficient'* did not change before and after education (93.3%) (Table 3). In a study by İlhan et al. (2017) 42.8% of women and 54.8% of men believed *'Men must earn a family's income'*, 77.1% of women and 68.7% men did not agree that *'Women should not have their own shop (such as cafes, markets, real estate agents)'* and 73.1% of women and 62.9% of men stated that *'A woman should not earn more than her husband'*. Pınar et al. (2008) investigated the opinions of female students about working life and found that most of them disagreed with the opinion that *'If a woman is wealthier than her husband, she looks down on her husband, and therefore the man should have more economic power'* (77.0%). Most participants agreed with the following *'Today, women and men should share the responsibility of supporting the family financially together'* (85.0%) and *'Women should be able to support themselves and their families like men'* (78.0%). In the same study, most male students agreed with the following items regarding working life; *'The woman's economic power disrupts the harmony of marriage'* (88.0%), *'The most important task of the man is to make a living'* (89.0%), *'Man makes houses woman makes homes, so the woman should deal with the house, and the man should financially support the house'* (82.0%). Female students, on the other hand, mostly agreed with the following items: *'Today, women and men should*

share the responsibility of supporting the house together' (85.0%), 'Women should be able to support themselves and their families like men' (78.0%). İlhan et al. (2017) reported that the view 'Woman should not work if her husband does not allow' was disagreed with by 64.8% of women and 45.4% of men, and 'A working woman should give her husband the money she earns' was disagreed with by 71.5% of women and 63.9% of the men (İlhan, Dikmen, & Ak, 2017). In a study by Yılmaz et al. (2009) 87.6% of female students did not think that 'Women should not work without her husband's permission', and 94.3% did not agree with the opinion that 'If her husband is rich, the woman does not need to work'. In these studies, it can be said that male participants had more traditional views while females supported egalitarian roles. However, it was observed that women also have some wrong stereotypes and see them as appropriate. This situation is thought to play a role in transferring the wrong patterns from generation to generation. Especially considering the indisputable place of mothers in child-rearing, it is thought that changing this situation is urgent and essential in achieving gender equality.

The pre-intervention opinions of the students who participated in the study changed in the direction of the following statements;

"In fact, we created the patterns that we were offended by and opposed to...Men/women are just biological dimensions. We were the ones who shaped it and put it in the molds... If we really want something to change, we need to change first"

"There was only one thing in my ideas that changed... I shouldn't wait for someone to take the first step to start this change..."

"From now on, I think that the patterns formed in society can be demolished, the distinction between men and women is only biological, and women in families are in the same position as men"

"I used to think that it was challenging to break down these patterns... But I don't think it would be that hard if I took the first step first..."

"I realized that some patterns were actually created by people and those who created these patterns after a while had problems with them..."

"If we can ensure the equality of the genders, we will have done something very beneficial for our country and humanity..."

"I have seen how sharp gender inequality in our society is..."

Uzun et al. (2017) suggested that education on gender positively influenced participants' perceptions of gender and their attitudes towards gender roles (Uzun, Erdem, Güç, Uzun, & Erdem, 2017). Likewise, in the study conducted by Özcan (2012), the following comments of the participants after the training noted that the education provided to the students regarding their gender attitudes was effective in changing

students' perceptions of gender from a traditional attitude to an egalitarian attitude in a positive way;

"I used to think that housewives were doing ordinary things, and they were spending all their time watching television, visiting their neighbors... However, this training helped me realize how much work the woman had..."

"It has been a very useful education...because my ideas have improved. I've learned the difference between gender and sex. It made me look at life from different angles..."

Reproduction of roles in the implementation of gender-based intervention programs, discussion of the concepts of 'sex' and 'gender' and conducting the 24-Hour Exercise are important for questioning the traditional roles at home. It can be said that this gender-based intervention is effective in achieving equality between women and men, changing traditional attitudes, and creating egalitarian attitudes instead of traditional ones.

Limitations

The main limitation of the study identified is that although it was intended to include 20 students in the education program to carry out the study with interactive education techniques, some students could not participate in the education for various reasons, causing the sample size to be small. Accordingly, the research data are presented with descriptive statistics.

CONCLUSION

Violence against women, created by a sexist understanding, is a public health problem. This study, in which the effect of intervention on gender perceptions and roles was examined, revealed that the traditional views of students before the intervention remarkably changed in an egalitarian direction after the intervention. For this change and transformation to be permanent, there must be continuity in education. From a gender perspective, traditional stereotypes imposed on women and men since birth are transferred from generation to generation, and violence against women is reproduced, which requires a long time to improve. To change the gender perspective, the 5-25 age group should be trained. Violence against women and gender issues should be added to the undergraduate education programs of teachers who will raise the next generation. As gender is an issue causing violence against women, it must be handled as a national issue, and relevant institutions should produce policies and sustainable solutions.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

REFERENCES/KAYNAKLAR

- Akın, A. (2007). Gender discrimination and health. *Public Medicine Bulletin*, 26(2), 1–9.
- Akyıldız, M. (2014). Center for violence prevention and monitoring as a model in combating violence against women. (Master's Thesis). Institute of Forensic Sciences, Istanbul University, Istanbul.
- Aylaz, R., Güneş, G., Uzun, Ö., & Ünal, S. (2014). The opinions of university students on gender role. *STED*, 23(5), 183–189.
- Berber, N. (no date). Violence against women. F. Saygılıgil (Ed.), Discussions on gender, Istanbul University Press., 233–250.
- Bora, A. (2015). Gender guide for civil society organizations. Civil Society Development Association, 3rd Edition, Focus Offset Printing, Ankara.
- Bora, A. (2010). Realizing our strength: a guide for group work with women. Expanded Second Edition, *KADER*, Ankara.
- Bora, A., & Işık, N. (2004). Gender. Non-governmental organizations training course notes, Bilgi University.
- Bora, A. (2000). Realizing our strength: a guide for group work with women. Ankara University, Women Problems Research and Application Center, Ankara.
- Bora, A. (no date). Gender: information note for trainers. MATRA Project, Empowerment education, Contemporary Women and Youth Foundation, pp. 3–38.
- Can, Y. (2015). Attitude of the university students, family, gender roles and violence towards the women. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(1), 163–175.
- Çelik, A.S., Türkoğlu, N., Apay, S.E., Aydın, A., & Pasinlioğlu, T. (2015). The effect of a course on violence against women on the attitudes of midwives and nurses towards domestic violence. *HSP*, 2(2), 138–148.
- Çifçi, S., Değer, V.B., & Bayram, N. (2017). University students' gender perceptions (Mardin Artuklu University Sample). *International Refereed Journal of Economic Management Research*, 14, 37–60.
- Connell, R. (1998). Gender and power. (C. Soydemir, Trans.), Ayrıntı Publishing, İstanbul.
- Deaux, K. (1987). Psychological constructions of masculinity and femininity. J.M. Reinisch, L.A. Rosenblum, S.A. Sanders (Eds.), *Masculinity/ femininity: basic perspectives*, Oxford Univ. Press. New York, pp.289–303.
- Demirgöz Bal, M. (2014). An overview of gender inequality. *KASHED*, 1(1), 15-28.
- Direk, N., & Irmak, B. (2017). Attitudes of medical students towards gender roles in Dokuz Eylül University. *DEU Journal of Medical Faculty*, 31(3), 121–128.
- Doğan, H.Ö., & Piyal, B. (2017). Gender related issues. *Turk J Public Health*, 15(2), 1501–63.

- Dökmen, Z.Y. (2004). Gender social psychological explanations. System Publishing, Ankara.
- Ersoy, E. (2009). Woman and man identity in gender culture. *Firat University Journal of Health Sciences*, 19(2), 209–230.
- Etiler, N., & Zengin, Ü. (2015). Evaluation of view to women's health and gender in television channels daytime programs. *Turk J Public Health*, 13(2), 137–146.
- Evans, C.D., & Diekman, A.B. (2009). On motivated role selection: gender beliefs, distant goals, and career interest. *Psychology of Women Quarterly*, 33, 235–349.
- Gazioglu, E. (2014). Gender regime of Eastern Black Sea Region and women's social positions. *Black Sea Region Studies*, 40, 95–108.
- Giddens, A. (2000). Gender and sexism in sociology. Ayraç Publishing, Ankara.
- Gülseven, A.S. (2017). Gender roles in Turkish Family Law. *TBB Journal*, 132, 183–230.
- Güneri, S.E. (2016). Determination of university students' attitudes towards violence against women. *Turkey Clinics J Obstet Health Dis Nurs-Special Topics*, 2(2), 49–56.
- Gömbül, Ö. (2000). The attitudes of nurses to the domestic violence towards women and their occupational role in violence. *Journal of Research and Development in Nursing Journal*, 2(1), 19–32.
- Görgün Baran, Aylin. 2010. Gender roles and power in sociological writings 2: a dedication to Prof. Dr. Orhan Türkoğan. N. G. Ergan, E. Burcu, B. Şahin (Eds.), Hacettepe University Publication.
- Turkish Demographic and Health Survey – 2018. (2019). Hacettepe University Institute of Population Studies Ankara. Retrieved from http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/TNSA2018_ana_Rapor.pdf
- İlhan, M.N., Dikmen A.U., & Ak, N. (2017). Evaluation of the gender perception. *IJSHS*, 1(2), 108–121.
- Kansu, A. (2015). Gender according to health professionals (Nazilli State Hospital Sample). (Master Thesis). Beykent University Institute of Social Sciences, Istanbul.
- Kantoğlu, A., Çetin, N.Y., & Erdoğan, A. (2018). Evaluation of gender role perceptions in adolescents according to sociodemographic characteristics. *Konuralp Medical Journal*, 10(2), 175–187.
- Karasu, F., Göllüce, A., Güvenç, E., & Çelik, S. (2017). The university students' attitudes towards gender roles. *SDU Journal of Health Sciences Institute*, 8(1), 21–27.
- Kaypak, Ş. (2014). Looking at city from perspective gender. *Niğde University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 7(1), 344–357.
- Keskin, F., & Uluşan, A. (2016). The Evaluation on the theoretical approaches related to social construction of women. *Mediterranean Journal of Communication*, 47–69.
- Lips, H. (2001). Sex & gender: an introduction. Mayfield Publishing Co.
- Öngen, B., & Aytaç, S. (2013). Attitudes of university students regarding to gender roles and relationship with life values. *Sociology Conferences*, 48(2), 1–18.
- Özan, S., Miman, Ö., Güvercin, C.H., & Uyaniker, ZD. (2020). The effect of a structured training module on the perceptions and attitudes of medical school students towards gender and dating violence. *World of Medical Education*, 19(58), 24–41.
- Özcan, A. (2012). The effect of gender education on gender role attitudes of university students. (PhD Thesis). Erciyes University Institute of Health Sciences, Kayseri.
- Özden, S., & Gölbaşı, Z. (2018). Determination of health workers' attitudes about gender roles. *KOU Journal of Health Sciences*, 4(3), 95–100.
- Özmete, E., & Yanardağ, M.Z. (2016). The male perspective on gender roles: the value of being a woman and a man. *Turkey Social Studies Journal*, 20(1), 91–107.

- Parashar, S., Dhar S., & Dhar, U. (2004). Perceptions of values: a study of future. *Journal of Human Values*, 10(2), 143–152.
- Pınar, G., Taşkın, L., & Eroğlu, K. (2008). The behaviors of students in dormitory of Başkent University against sexual role patterns. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal of Nursing Faculty*, 47–57.
- Sabancıoğulları, S., Yılmaz F.T., Ar, E., & Çakmaktepe, G. (2016). attitudes of nursing students to violence against women and occupational role in violence, their self-esteem and affecting factors. *Journal of Education and Research in Nursing*, 13(1), 35–43.
- Savaş, G. (2018). Gender inequality perceptions of individuals living in Turkey. *Mediterranean Women's Studies and Gender Journal*, 1(2), 101–121.
- The Women's Empowerment Strategy Paper and Action Plan 2018-2023. (2021). T.R. Ministry of Family and Social Policies, General Directorate on the Status of Women. Retrieved from http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/RySPo+KADININ_GUCLENMESI_STRATEJI_BELGESI_VE_EYLEM_PLANI_2018-2023_.pdf.
46. T.R. Prime Ministry General Directorate on the Status of Women. (2008). National Action Plan on Gender Equality 2008-2013, Ankara.
- Türmen, T. (2003). Gender and health: basic concepts. A. Akın (Ed.). Gender, health and women. Hacettepe University Women Problems Research and Application Center (HUKSAM), Hacettepe University Publications, pp.5-7.
- Uçar, T., Derya Y.A., Karaaslan, T., & Tunç, Ö.A. (2017). Attitudes and behaviors of university students on gender roles. *STED*, 26(39), 96-103.
- Uzun, Z., Erdem, S., Güç, K., Uzun, A.M.Ş., & Erdem, E. (2017). The effect of education on gender perception and gender role attitudes: an experimental study. *Journal of Human Sciences*, 14(1), 678-693.
50. Üner, S. (2008). Gender equality. T.R. Prime Ministry General Directorate on the Status of Women, Dural Ofset.
- Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K., & Taşkın, L. (2007). Views on gender roles of senior students enrolled at Kafkas University. *Journal of Hacettepe University School of Nursing*, 14(2), 12-27.
- Williams, S., Seed, J., & Mwau, A. (2007). The Oxfam Gender Training Manual. Oxfam Publication. UK and Ireland.
- World Health Organization (2016). Violence against women: intimate partner and sexual violence against women. World Health Organization, Geneva. Retrieved form <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/>
- World Health Organization, Pan American Health Organization (PAHO). (2012). Intimate partner violence understanding and addressing violence against women. World Health Organization, Geneva. Retrieved from https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77432/WHO_RHR_12.36_eng.pdf?sequence=1
- Vefikuluçay, D.Y., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L., & Eroğlu, K. (2009). Views on gender roles of university students. *International Journal of Human Sciences*, 6(1), 775-792.
- Vural, P.I., İnangil, D., & Körpe, G. (2020). Attitudes of university students towards violence and domestic violence and related factors. *Ordu University Journal of Nursing Studies*, 3(3), 272-279.
- Zeyneloğlu, S. (2008). Attitudes of nursing students at Ankara University on gender roles. (PhD Thesis). Hacettepe University Institute of Health Sciences, Ankara.
- Zeyneloğlu, S., & Terzioğlu, F. (2011). Development and psychometric characteristics of gender roles attitude scale. *Hacettepe University Faculty of Education Journal*, 40, 409-420.

TANIM

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin yayınıdır. Açık erişimli, hakemli, yılda iki kere Nisan ve Ekim aylarında yayınlanan bilimsel bir dergidir. 1993 yılında kurulmuştur. Dergiye yayınlanması için gönderilen bilimsel makaleler Türkçe ya da İngilizce olmalıdır.

AMAÇ VE KAPSAM

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, kadın sorunları ve araştırmaları alanında Türkiye'deki en eski hakemli dergilerden biridir. Dergi kadın çalışmaları konusunda bilim camiasına katkıda bulunmayı ve araştırmacılara bir platform sağlamayı hedefler. Dergi kadın çalışmalarını ve toplumsal cinsiyet çalışmalarını bütün yönleriyle ele alan araştırma ve çalışmalarını yayınlamaya odaklıdır ve (sosyoloji, felsefe, tarih, edebiyat, dil, sanat, kültür, hukuk, siyaset bilim, iktisat, sağlık, vb pek çok) farklı disiplinlerde yürütülen araştırmalara açıktır. Derginin hedef kitlesini akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşlar oluşturur.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Genel İlkeler

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirilmediği olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Bilimsel toplantılarda sunulan özet bildiriler, makalede belirtilmesi koşulu ile kaynak olarak kabul edilir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve / veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

Makale yayınlanmak üzere Dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez. Yayınlanan yazı ve resimlerin tüm hakları Dergiye aittir.

Açık Erişim İlkesi

Dergi açık erişimlidir ve derginin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir. Bu "<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/translations/turkish-translation>" BOAI açık erişim tanımıyla uyumludur.

Derginin açık erişimli makaleleri Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>" CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

Telif Hakkında

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>" CC BY-NC 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr> olarak lisanslıdır. CC BY-NC 4.0 lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAYIN ETİĞİ VE İLKELER

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics>.

org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluştan gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdaki etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirilmediği konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle ilgili materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir. Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını **Telif Hakkı Anlaşması Formunda** imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Dil

Derginin yayın dili Türkçe ve İngiliz İngilizcesi'dir.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ujws> adresinden erişilen <http://dergipark.gov.tr/login> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) **Kapak Sayfası**; editöre mektup, yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı **Telif Hakkı Anlaşması Formu** eklenerek gönderilmelidir.

1. Yazılar **Makale Şablonu** kullanılarak hazırlanmalıdır. Makale ana metninde, çift taraflı kör hakemlik süreci gereği, yazarın / yazarların kimlik bilgileri yer almamalıdır.
2. Türkçe ve İngilizce olarak 150-250 kelime arasında öz olmalıdır. Öz anlaşılır ve de dilbilgisi açısından doğru olmalıdır.
3. Türkçe özün altında çalışmanın içeriğini temsil eden 3-5 Türkçe anahtar kelime olmalıdır. İngilizce özün altında içeriği temsil eden 3-5 İngilizce anahtar kelime olmalıdır.
4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Türkçe başlık, öz ve anahtar kelimeler; İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimeler; ana metin bölümleri, kaynaklar, tablolar ve şekiller.

5. Makale Türleri

Araştırma Makaleleri: Orijinal araştırma makaleleri derginin kapsamına uygun konularda önemli, özgün bilimsel sonuçlar sunan araştırmaları raporlayan yazılardır. Orijinal araştırma makaleleri, Öz, Anahtar Kelimeler, Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar, Kaynaklar bölümlerinden ve Tablo, Grafik ve Şekillerden oluşur. Öz aşağıda belirtildiği gibi yapılandırılmış olmalıdır. Özden sonra Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma ve Sonuç bölümleri yer almalıdır.

Öz: Türkçe yazıların İngilizce özetlerinde mutlaka İngilizce başlık da yer almalıdır. Araştırma yazılarında Türkçe ve İngilizce özetler 150-250 kelime arasında olmalı ve aşağıdaki şekilde yapılandırılmalıdır:

Amaç/Aim: Yazının birincil ve asıl amacı;

Yöntem(ler)/Method(s): Veri kaynakları, çalışmanın iskeleti, çalışmaya katılanlar, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler;

Bulgular/Results: Ana bulgular;

Sonuç(lar)/Conclusion(s): Çıkartılacak sonuçlar belirtilmelidir.

Anahtar Kelimeler

Giriş: Giriş bölümünde konunun önemi, tarihçe ve bugüne kadar yapılmış çalışmalar, hipotez ve çalışmanın amacından söz edilmelidir. Hem ana hem de ikincil amaçlar açıkça belirtilmelidir. Sadece gerçekten ilişkili kaynaklar gösterilmeli ve çalışmaya ait veri ya da sonuçlardan söz edilmemelidir. Giriş bölümünün sonunda çalışmanın amacı, araştırma soruları veya hipotezler yazılmalıdır.

Yöntem: Yöntem bölümünde, veri kaynakları, hastalar ya da çalışmaya katılanlar, ölçekler, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler, yapılan işlemler ve istatistiksel yöntemler yer almalıdır. Yöntem bölümü, sadece çalışmanın planı ya da protokolü yazılırken bilinen bilgileri içermelidir; çalışma sırasında elde edilen tüm bilgiler bulgular kısmında verilmelidir.

Bulgular: Ana bulgular istatistiksel verilerle desteklenmiş olarak eksiksiz verilmeli ve bu bulgular uygun tablo, grafik ve şekillerle görsel olarak da belirtilmelidir. Bulgular yazıda, tablolarda ve şekillerde mantıklı bir sırayla önce en önemli sonuçlar olacak şekilde verilmelidir. Tablo ve şekillerdeki tüm veriyi yazıda vermemeli, sadece önemli noktaları vurgulanmalıdır.

Tartışma: Tartışma bölümünde o çalışmadan elde edilen veriler, kurulan hipotez doğrultusunda hipotezi destekleyen ve desteklemeyen bulgular ve sonuçlar irdelenmeli ve bu bulgu ve sonuçlar literatürde bulunan benzeri çalışmalarla kıyaslanmalı, farklılıklar varsa açıklanmalıdır. Çalışmanın yeni ve önemli yanları ve bunlardan çıkan sonuçları vurgulanmalıdır. Giriş ya da sonuçlar kısmında verilen bilgi ve veriler tekrarlanmamalıdır.

Sonuçlar: Çalışmadan elde edilen sonuçlar belirtilmelidir. Deneysel çalışmalar için ana bulguları kısaca özetleyerek tartışmaya başlamak, daha sonra bu bulgular için olası mekanizmaları veya açıklamaları ortaya koymak, sonuçları diğer ilgili çalışmalarla karşılaştırmak, çalışmanın sınırlarını belirtmek, gelecekteki araştırmalar ve uygulamalar için bulguların işaret ettiği olası çıkarımlara değinmek yararlı olacaktır. Sonuçlar, çalışmanın amaçları ile bağlantılı olmalıdır, ancak veriler tarafından yeterince desteklenmeyen nitelsiz ifadeler ve sonuçlardan kaçınılmalıdır. Yeni hipotezler gerektiğinde belirtilmeli, ancak açıkça tanımlanmalıdır.

Şekil, Resim, Tablo ve Grafikler: Yazı içindeki şekil, resim, tablo ve grafikler Arap sayıları ile numaralandırılmalıdır. Şekillerin metin içindeki yerleri belirtilmelidir.

Derleme: Yazının konusunda birikimi olan ve bu birikimleri uluslararası literatüre yayın ve atıf sayısı olarak yansıtmış uzmanlar tarafından hazırlanmış yazılar değerlendirmeye alınır. Yazarları dergi tarafından da davet edilebilir. Bir bilgi ya da konunun vardığı son düzeyi anlatan, tartışan, değerlendiren ve gelecekte yapılacak olan çalışmalara yön veren bir formatta hazırlanmalıdır. Derleme yazısı, başlık, öz ve anahtar kelimeler, ana metin bölümleri ve kaynaklardan oluşmalıdır.

6. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren **kapak sayfası** gönderilmelidir. Kapak sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılabilecek adresler, cep, iş ve faks numaraları, ORCID ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
7. Referanslar APA 6 stiline uygun olarak hazırlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Referans Stili ve Formatı

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6. Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.

- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci, 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisingl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayımlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semerçioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri

a) Türkçe Tezler

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from: Retrieved from <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

d) Web’de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International’da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer’s disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: [http://ab2015.anadolu.edu.tr /index.php?menu=5&submenu=27](http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27)

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593-12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoglu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140). Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi’nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). ‘Unutma’ notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

Son Kontrol Listesi

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Editöre mektup
 - ✓ Makalenin türü
 - ✓ Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu bilgisi
 - ✓ Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi (varsa belirtiniz)
 - ✓ Kaynakların APA6'ya göre belirtildiği
 - ✓ İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
 - ✓ Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
 - ✓ Makalenin kategorisi
 - ✓ Türkçe ve İngilizce başlık
 - ✓ Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi), e-posta adresleri
 - ✓ Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
 - ✓ Tüm yazarların ORCID'leri
 - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
 - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
 - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Makale ana metni
 - Önemli: Ana metinde yazarın / yazarların kimlik bilgilerinin yer almamış olması gerekir.
 - ✓ Türkçe ve İngilizce başlık
 - ✓ Özetler: 150-250 kelime Türkçe ve 150-250 kelime İngilizce
 - ✓ Anahtar Kelimeler: 3-5 adet Türkçe ve 3-5 adet İngilizce
 - ✓ Makale ana metin bölümleri
 - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
 - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
 - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
 - ✓ Son notlar (varsa belirtiniz)
 - ✓ Kaynaklar
 - ✓ Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

DESCRIPTION

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is the publication of Istanbul University Centre for Practice and Research in Women's Studies. It is an open access, scholarly, peer-reviewed journal published biannually in April and October. The journal was founded in 1993. Manuscripts submitted for publication should be in Turkish or English.

AIM AND SCOPE

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is one of the oldest, peer-reviewed journals covering women's studies in Turkey. The journal aims to contribute to the scientific community in the field and aims to provide a platform for researchers. The journal focuses on the publication of research and studies covering all aspects of the women's studies and gender studies, and welcomes research conducted within a variety of different disciplines (including sociology, philosophy, history, language and literature, art, cultural studies, law, political science, economy, health, and other related areas). The target group of the journal consists of academicians, researchers, professionals, students, related professional and academic bodies and institutions.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

General Principles

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

Short presentations that took place in scientific meetings can be referred if indicated in the article. The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims. Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the Journal requires written permission of all declared authors. Refused manuscripts and graphics are not returned to the author.

Open Access Statement

The journal is an open access journal and all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking

prior permission from the publisher or the author. This is in accordance with the “<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>” BOAI definition of open access.

The open access articles in the journal are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (“<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>” CC BY-NC 4.0) license. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

Copyright Notice

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (“<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>” CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits unrestricted, non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees’ claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers’ judgments must be objective. Reviewers’ comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author’s side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), to access the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publishers) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest or must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.

- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the **Copyright Agreement Form**. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Language

The language of the journal is both Turkish and British English.

Manuscript Organization and Submission

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://dergipark.gov.tr/login> that can be accessed at <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijjws> and it must be accompanied by a **Title Page** specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist) and cover letter to the editor. Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, **Copyright Agreement Form** that has to be signed by all authors must be submitted.

1. Manuscripts should be prepared using the **Article Template**. Due to double blind peer review, manuscript file must not include any information about the author.
2. The abstract must be between 150–250 words and written as one paragraph. Please ensure that abstract reads well and is grammatically correct.
3. Underneath the abstract, 3-5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified.
4. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; sections, references, tables and figures.
5. **Article Types**

Research Article: Original research articles report substantial and original scientific results within the journal scope. Original research articles are comprised of Abstract, Key Words, Introduction, Methods, Results, Discussion, Conclusion, References and Figures, Tables and Graphics. The abstract must be structured as in below. The abstract must be followed by Introduction, Method, Results, Discussion and Conclusions.

Abstract: The abstracts in the language of the article and in English must be between 150-250 words and structured as follows: aim, method, results, and conclusions.

Aim -the primary purpose of the article;

Method -data sources, design of the study, participants, interventions, and main outcome measures;

Results -key findings;

Conclusions - Conclusions derived from the study should be stated.

Keywords

Introduction: This section must contain a clear statement of the general and specific objectives as well as the hypotheses which the work is designed to test. It should also give a brief account of the reported literature. The last sentence should clearly state the primary and secondary purposes of the article. Only, the actual references related with the issues have to be indicated

and data or findings related with the current study must not be included in this section.

Methods: This section must contain explicit, concise descriptions of all procedures, materials and methods (i.e. data sources, participants, scales, interviews/reviews, basic measurements, applications, statistical methods) used in the investigation to enable the reader to judge their accuracy, reproducibility, etc. This section should include the known findings at the beginning of the study and the findings during the study must be reported in results section.

Results: The results should be presented in logical sequence in the text, tables, and figures, giving the main or most important findings first. The all the data in the tables or figures should not be repeated in the text; only the most important observations must be emphasized or summarized.

Discussion: The findings of the study, the findings and results which support or do not support the hypothesis of the study should be discussed, results should be compared and contrasted with findings of other studies in the literature and the different findings from other studies should be explained. The new and important aspects of the study and the conclusions that follow from them should be emphasized. The data or other information given in the Introduction or the Results section should not be repeated in detail.

Conclusions: Conclusions derived from the study should be stated. For experimental studies, it is useful to begin the discussion by summarizing briefly the main findings, then explore possible mechanisms or explanations for these findings, compare and contrast the results with other relevant studies, state the limitations of the study, and explore the implications of the findings for future research and practice. The conclusions should be linked with the goals of the study but unqualified statements and conclusions not adequately supported by the data should be avoided. New hypotheses should be stated when warranted, but should be labeled clearly as such.

Figures, Tables and Graphics: Figures, Tables and Graphics should be numbered in Arabic numerals in the text. The places of the figures, tables and graphics should be signed in the text.

Review Article: Reviews prepared by authors who have extensive knowledge on a particular field and whose scientific background has been translated into a high volume of publications with a high citation potential are welcomed. These authors may even be invited by the journal. Reviews should describe, discuss, and evaluate the current level of knowledge of practice and should guide future studies. Review article should contain title, abstract and keywords; body text with sections, and references.

6. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, ORCID, postal address, phone, mobile phone and fax number of the author(s) (see The Submission Checklist).
7. References should be prepared as APA 6th edition.

REFERENCES

Reference Style and Format

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Accuracy of citation is the author's responsibility. All references should be cited in text. Reference list must be in alphabetical order. Type references in the style shown below.

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis. If more than one citation is made within the same parenthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin, et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayıner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciembrune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text:
(Ailen, et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar, et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26–38. Retrieved from <http://cjr.nrc.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *in Fact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- Cover letter to the editor
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ Confirming that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
 - ✓ Including disclosure of any commercial or financial involvement.
 - ✓ Confirming that last control for fluent English was done.
 - ✓ Confirming that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
 - ✓ Confirming that the references cited in the text and listed in the references section are in line with APA 6.
- Copyright Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ The title of the manuscript
 - ✓ All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country),
 - ✓ e-mail addresses
 - ✓ Corresponding author’s email address, full postal address, telephone and fax number
 - ✓ ORCIDs of all authors.
 - ✓ Grant support (if exists)
 - ✓ Conflict of interest (if exists)
 - ✓ Acknowledgement (if exists)
- Main Manuscript Document
 - Important: Please avoid mentioning the author(s) names in the manuscript
 - ✓ The title of the manuscript
 - ✓ Abstract (150-250 words)
 - ✓ Key words: 3-5 words
 - ✓ Body text sections
 - ✓ Grant support (if exists)
 - ✓ Conflict of interest (if exists)
 - ✓ Acknowledgement (if exists)
 - ✓ References
 - ✓ All tables, illustrations (figures) (including title, explanation, captions)

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

İstanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: Istanbul University Journal of Women's Studies
Dergi Adı: İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author <i>Sorumlu Yazar</i>	
Title of Manuscript <i>Makalenin Başlığı</i>	
Acceptance date <i>Kabul Tarihi</i>	
List of authors <i>Yazarların Listesi</i>	

Sıra No	Name - Surname <i>Adı-Soyadı</i>	E-mail <i>E-Posta</i>	Signature <i>İmza</i>	Date <i>Tarih</i>
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, etc.) <i>Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, v.b.)</i>	
--	--

Responsible/Corresponding Author: <i>Sorumlu Yazar:</i>	
---	--

University/company/institution	<i>Çalıştığı kurum</i>	
Address	<i>Posta adresi</i>	
E-mail	<i>E-posta</i>	
Phone; mobile phone	<i>Telefon no; GSM no</i>	

<p>The author(s) agrees that:</p> <p>The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.</p> <p>The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights. I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury. This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.</p>
--

<p>Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder:</p> <p>Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını, Tüm yazarların bu çalışmaya aslı olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını, Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını, Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını, Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayınlamasına izin verirler. Creative Commons Atf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanımda her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.</p> <p>Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, fikri mülkiyet hakları saklıdır. Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz. Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz.</p> <p>Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kantonlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.</p>

Responsible/Corresponding Author: <i>Sorumlu Yazar:</i>	Signature / İmza	Date / Tarih
	/...../.....